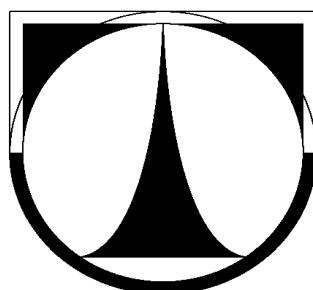

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Historie

Studijní program: Historická studia

Studijní obor: Kulturněhistorická a muzeologická studia

DĚJINY VYBRANÉHO REGIONÁLNÍHO
MUZEA (MĚSTSKÉ MUZEUM V ŽELEZNÉM
BRODĚ)

HISTORY OF SELECTED REGIONAL MUSEUM
(TOWN MUSEUM OF ŽELEZNÝ BROD)

Bakalářská práce: 2009–FP–KHI– 050

Autor:

Michaela Vacatová

Podpis:

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Lhotová

Konzultant: Mgr. Petra Hejralová

Počet

stran	slov	tabulek	příloh	Stran příloh	CD
119	37 917	1	2	XXXVIII	1

V Liberci dne: 25. 04. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra historie

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program)

pro (kandidát): Michaelu Vacatovou

adresa: Poštovní 617
468 61 Desná

studijní obor (kombinace): Kulturně-historická a muzeologická studia

Název BP: **Dějiny vybraného regionálního muzea (Městské muzeum Železný Brod)**

Název BP v angličtině: **History of selected Regional Museum (Town Museum of Železný Brod)**

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Lhotová

Konzultant: Mgr. Petra Hejralová

Termín odevzdání: 30. 4. 2010

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 17.4.2009

děkan

vedoucí katedry

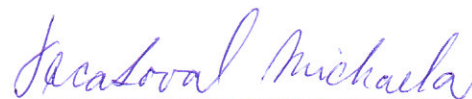
Převzal (kandidát):

VACATOVA' MICHAELA

Datum:

22. 6. 2009

Podpis:

Název BP: DĚJINY VYBRANÉHO REGIONÁLNÍHO MUZEA (MĚSTSKÉ MUZEUM ŽELEZNÝ BROD)

Vedoucí práce: PhDr. Markéta Lhotová

Cíl: Cílem práce je zpracování historie muzea v Železném Brodě a vyhodnocení jeho sbírek. V první části naváže bakalářská práce na předcházející výzkumy mgr. Hejralové (činnost Muzejního spolku v meziválečném období) a zaměří se na dosud méně zpracované období druhé poloviny 20. století, zejména na úlohu učitele a kronikáře Františka Sochora. Druhá část bude věnována charakteristice sbírkového fondu s ohledem na odraz vývoje muzea v utváření jednotlivých sbírek a jejich využití v prezentační činnosti muzea.

Požadavky:

Metody: Výzkum k danému tématu bude zaměřen dvěma směry. Základem práce bude studium archivních fondů uložených převážně v SOKA v Jablonci nad Nisou, jedná se zejména o fond Muzejní spolek Železný Brod, NAD 461, 1927-1956 a fond Sochor František – osobní fond Železný Brod, NAD 963, 1910-1981. Druhou částí výzkumu bude analýza sbírkových fondů muzea a jejich evidence. Dále studentka provede interpretaci zachované obrazové dokumentace a dobových tištěných pramenů vycházejících z činnosti muzea.

Literatura: J. F. SVOBODA, Inventář a katalog, Praha 1944.
Karel TUČEK, Jiří NEÚSTUPNÝ, Evidence musejních sbírek, Praha 1954.
Josef BENEŠ, Muzeum a sbírky, Praha 1977.
Petr BRESTOVANSKÝ, Archeologická sbírka Muzea Horního Pojizeří v Železném Brodě, In: Archeologie Libereckého kraje 1, s. 153-166.
Petra HEJRALOVÁ, Muzejní spolek v Železném Brodě 1934-1957, In: Fontes Nissae 7, 2006, s. 61-77.
Jana SCHEYBALOVÁ, Josef V. SCHEYBAL, Krajem skla a bižuterie, Železný Brod 1998.
Josef V. SCHEYBAL, Jana SCHEYBALOVÁ, Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v Severních Čechách, Ústí nad Labem 1985.
František SOCHOR, Počátky sklářství na Železnobrodsku, Ars vitraria sv. 2, s. 79-89.
Jan UHLÍŘ, Jaroslav MAŠEK, Bohuslav KACÁLEK, Jan STRNAD, Železný Brod, fotografie, pohlednice, tiskoviny a jiné sběratelské zajímavosti 1850-1950, Železný Brod 2001.
Jiří ULLRICH, Železnobrodská historie : 1501-1991, Železný Brod 1991.

Čestné prohlášení

Název práce: Dějiny vybraného regionálního muzea (Městské muzeum v Železném Brodě)
Jméno a příjmení autora: Michaela Vacatová
Osobní číslo: P07000467

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

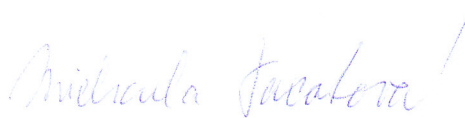
Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 25. 04. 2011

Michaela Vacatová

Anotace

Bakalářská práce pojednává o Městském muzeu v Železném Brodě, o jeho vývoji od druhé poloviny 19. století po současnost.

Na základě zjištěných údajů byl vypracován text shrnující historii muzea a jeho sbírky převážně v průběhu 20. století. Práce je doplněna o fotografie, historii města a Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské založené v roce 1920, o Národopisnou výstavu československou konanou v Praze v roce 1895 a o životopisy osobností, které se zasloužily o věhlas muzea.

Klíčová slova: Městské muzeum v Železném Brodě, Národopisné muzeum horního Pojizeří, Hruškovo muzeum, Národopisná výstava československá, Muzejní spolek v Železném Brodě, Železný Brod, Železnobrodsko, Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, historie, sbírky, expozice, František Sochor, Jaroslav Hudský, Alois Metelák, Josef Václav Scheybal, Jaroslava Jelínková.

Die Annotation

Diese Bakkalaureus Arbeit beschäftigt sich mit den Geschichten des Stadtmuseums in Eisenbrod, mit seiner Ausbildung von zweiter Hälfte des 19. Jahrhunderts bis vorliegende Zeit.

Die Zielsetzung dieser Arbeit sind Geschichte des Museums und seine Sammlungen vorwiegend im 20. Jahrhundert hergestellt. Ein Teil dieser Arbeit sind also Fotos, Geschichte der Stadt und der Mittel-Glasfachschule, die war in 1920 begründet, weiter die völkerkundliche Allslawische Ausstellung in Prag in 1895 und Lebensläufe der Personen, die halfen zur Berühmtheit des Museums.

Stichworte: Stadtmuseum in Eisenbrod, Völkerkundliches Museum der Oberisertal Region, Hruška-Museum, völkerkundliche Allslawische Ausstellung, Museumverein in Eisenbrod, Stadt Eisenbrod, Eisenbrod Region, die Mittel-Glasfachschule, Geschichte, Sammlungen, Exposition, František Sochor, Jaroslav Hudský, Alois Metelák, Josef Václav Scheybal, Jaroslava Jelínková.

Annotation

This bachelor work examines history of Town museum of Železný Brod (also called Municipal museum), its progression since the second half of the 19th century to the present time.

The aim of this work is to create a complete history of the museum and its collections mainly in the 20th century. A part of this work are also photos, a town history and a history of the High School of Applied Arts for Glassmaking in Železný Brod, which was established in the 1920, below the Czecho-Slavonic Ethnographical Exhibition in 1895 in Prague and biographies of persons, who helped to raise a prestige of this museum.

Key words: Town (Municipal) museum in Železný Brod, Ethnographical museum of upper Valley of Jizera River Region, Hruška's museum, Czecho-Slavonic Ethnographical Exhibition, Museum Association in Železný Brod, Town Železný Brod, Železný Brod Region, High School of Applied Arts for Glassmaking, History, Collections, Exposition, František Sochor, Jaroslav Hudský, Alois Metelák, Josef Václav Scheybal, Jaroslava Jelínková.

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Markétě Lhotové za vedení této bakalářské práce, za ochotu a volný čas, který mi věnovala při odborných konzultacích v průběhu zpracování této práce.

Dále děkuji

Národopisnému muzeu v Praze, konkrétně PhDr. Danuši Sedlákové a PhDr. Aleně Voříškové, za zpřístupnění seznamu věcí zapůjčených ze Železnobrodského na Národopisnou výstavu československou konanou v roce 1895.

Státnímu okresnímu archivu v Jablonci nad Nisou za ochotu, kterou mi zaměstnanci projevili při bádání v archivních pramenech.

Městskému muzeu v Železném Brodě, jmenovitě Mgr. Petře Hejralové, za zpřístupnění materiálů muzea z posledních desetiletí a za zodpovězení otázek týkajících se především současného stavu muzea.

Paní Jaroslavě Jelínkové, bývalé ředitelce železnobrodského muzea, která souhlasila s rozhovorem, na němž mi sdělila, jak vypadalo muzeum za jejího působení.

Muzeu Českého ráje v Turnově, konkrétně Mgr. Alžbětě Kulíškové, za zpřístupnění malé části fondu J. V. Scheybala týkající se změny muzea na Národopisné muzeum horního Pojizeří.

Městskému úřadu v Železném Brodě za zpřístupnění kronik města.

A v neposlední řadě děkuji Bc. Zuzaně Novotné a Bc. Lence Kovaříkové za rady při psaní této práce a posledně jmenované spolu s Natalii Rychlovskou za podporu, kterou mi projevovaly při dokončování práce.

Obsah

1.	Úvod.....	11
2.	Zhodnocení získaných informací.....	12
2.1.	Prameny.....	12
2.2.	Literatura.....	13
2.3.	Články v periodikách.....	13
2.4.	Internetové zdroje.....	14
2.5.	Orální historie.....	14
3.	Historie města Železný Brod.....	15
3.1.	Znak města.....	23
3.2.	Střední uměleckoprůmyslová škola sklářské v Železném Brodě.....	23
4.	Počátky muzea.....	28
4.1.	Národopisná výstava československá.....	30
4.1.1.	Sbírkotvorná činnost.....	32
4.1.2.	Historie staré železnobrodské radnice.....	33
4.2.	Sbírký.....	34
5.	Hruškovo muzeum.....	37
5.1.	Sbírký.....	38
6.	Muzejní spolek.....	41
6.1.	Sbírký.....	51
6.2.	Zákon č. 54 ze dne 9. července 1959 o muzeích a galeriích.....	54
7.	Vývoj před vznikem Národopisného muzea horního Pojizeří.....	56
8.	Národopisné muzeum horního Pojizeří.....	58
8.1.	Sbírký.....	64
9.	Městské muzeum v Železném Brodě.....	67
9.1.	Sbírký.....	73
9.2.	Zákon č. 122 ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.....	74
10.	Současný stav.....	78
11.	Objekty muzea.....	80
11.1.	Klemencovsko a Spořitelna.....	80
11.1.1.	Klemencovsko.....	80
11.1.2.	Výstavba Spořitelny s průčelím Klemencovska.....	81
11.1.3.	Spořitelna.....	83
11.2.	Běliště.....	84

11.2.1.	Nadace pro záchranu a obnovu architektonické památky Bělišť a její využívání.....	85
11.3.	Budova bývalého okresního soudu čp. 16.....	86
11.4.	Paříkovsko.....	87
12.	Expozice muzea.....	89
12.1.	Expozice Národopisného muzea horního Pojizeří.....	89
12.2.	Sklářská expozice.....	92
12.3.	Národopisná expozice.....	102
13.	Osoby spjaté s muzeem.....	105
13.1.	Jaroslav Hudský.....	105
13.2.	Alois Metelák.....	105
13.3.	František Sochor.....	106
13.4.	PhDr. Josef Václav Scheybal.....	107
13.5.	Jaroslava Jelínková.....	109
14.	Závěr.....	110
15.	Seznam použitých zkratk.....	112
16.	Zdroje.....	114
16.1.	Prameny.....	114
16.2.	Literatura.....	115
16.3.	Články.....	115
16.4.	Internetové zdroje.....	116
16.5.	Orální zdroje.....	117
17.	Seznam příloh.....	118
17.1.	Příloha A.....	118
17.2.	Příloha B.....	118

1. Úvod

Tématem mé bakalářské práce je historický vývoj Městského muzea v Železném Brodě. Vybrala jsem si ho proto, že již dříve jsem o muzeu v rámci výuky zpracovávala referáty a zaujalo mě už jen svou netradiční budovou, kdy je do moderní zástavby vpassováno průčelí starého roubeného domu, tzv. Klemencovska.

V současné době neexistuje dílo, které by se zabývalo ucelenou historií muzea i města. Publikovaný článek Mgr. Hejralové se zabývá vývojem v první polovině dvacátého století, kdy muzeum vedl Muzejní spolek. Historie ve druhé polovině století, změna zaměření muzea i jeho současný stav je obsažen pouze v pramenech. Mým hlavním cílem je vytvoření uceleného textu z těchto pramenů a sepsat tak do jedné práce celý vývoj muzea. Dějiny doplním o kontexty, které budou čerpat z odborné a regionální literatury.

Dále se zmíním o sběratelské činnosti muzea v různých obdobích působnosti, kdy se zaměřím hlavně na typy předmětů, které muzeum schraňovalo. Údaje budu čerpat převážně z přírůstkových inventářů.

Následující kapitola se bude věnovat budovám, ve kterých muzeum sídlí nebo sídlit mělo, zmíním se i o depozitářích. Neopomenu ani expozice muzea, ať už minulé nebo současné. Ty stávající zpracuji na základě jejich návštěvy.

Práci uzavřu krátkými životopisy osobností, které se zasloužily o věhlas muzea.

V závěru práce shrnu všechny výsledky a přínosy, ke kterým jsem došla prostřednictvím bádání.

2. Zhodnocení získaných informací

2.1. Prameny

Mezi prameny, které byly prozkoumány, patří Kroniky města Železný Brod od roku 1947 po rok 1967 a následně 1981 - 2010. Je škoda, že v letech 1968 - 1980 kronika nebyla psána vůbec, město je tedy ochuzeno o publikování mnoha informací. Všechny kroniky jsou uloženy na Městském úřadě v Železném Brodě, ale návrhy na kapitoly do kronik do roku 1967 jsou umístěny SOkA v Jablonci n. Nisou ve fondu *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*. Na základě informací z kronik byla sepsána historie města od poloviny 20. století a částečně i historie muzea.

V Národopisném muzeu v Praze jsou uloženy inventáře Záznamů předmětů Národopisné výstavy československé v Praze roku 1895. Ty, týkající se Železného Brodu, mají číslování 334 - 337. Informace ukazují část cechovních předmětů, které železnobrodské Společenstvo vlastnilo a jakým směrem se na základě sběru předměty zaměřovaly po ukončení výstavy.

Muzeum Českého ráje v Turnově vlastní dokumentaci ke změně muzea na Národopisné muzeum horního Pojizeří. Ve fondu J. V. Scheybala se nachází koncept scénáře z roku 1967 navrhuující rozmístění předmětů v nové expozici.

Prameny týkající se posledních desetiletí 20. století jsou uloženy v Městském muzeu v Železném Brodě. Jedná se především o korespondenci, zprávy o činnosti muzea a organizační řady.

Většinu pramenů, které jsem ke své práci potřebovala, vlastní Státní okresní archiv v Jablonci n. Nisou. Nejvíce přínosnými pro mou práci byly fondy *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod* a *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*. František Sochor byl vášnivý archivář a kronikář, proto jeho fond obsahuje mnoho menších článků i větších děl, které se zabývají městem nebo muzeem. Většinu z nich publikoval v regionálním tisku. Dochovaly se zápisy ze schůzí Muzejního spolku, proto je činnost muzea v tomto období dobře zdokumentována. Fond *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod* obsahuje částečný soupis darů, které věnoval železnobrodskému muzeu ještě za svého života. Navíc je doplněn o pět fotografií, které zachycují Hruškovo muzeum v Železném Brodě.

Další fond, který jsem prozkoumala, byl *NAD 964 Vaníček Vilém, Ing. - osobní fond Navarov*, který uspořádal archeologickou sbírku muzea. Avšak samotný fond mi moc informací nepřinesl, tzv. Vaníčkovy označení je zaneseno v Zápisníku Muzejního spolku nebo na samotných předmětech. *NAD 798 Spořitelna Železný Brod* se stala cenným podkladem pro historii budovy Spořitelny na Náměstí 3. května. Pro sepsání historie Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské jsem částečně využila fondu *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*.

Fondy *NAD 975 Drbohlav Josef - osobní fond Železný Brod* nebo *NAD 965 Fišer Michael Antonín - osobní fond Železný Brod*, kteří byli prvními kronikáři města, nepřinesly do mé práce žádné nové informace.

2.2. Literatura

Ve své práci jsem použila knihy odborné a regionální.

S kontexty a vývojem muzejnictví obecně mi pomohla kniha od Jiřího Špěta „Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury“. Informace k počátkům muzea a o Národopisné výstavě československé v roce 1895 jsem čerpala z titulu „Národopisná výstava československá“. K porovnání spravování sbírek mi byla nápomocná publikace od J. F. Svobody „Zásady českého muzejnictví“.

Z regionální literatury jsem k sepsání historie města použila publikaci od Jiřího Ullricha „Železnobrodská historie 1501 - 1991“. Publikace však obsahuje několik datačních i názvoslovných chyb. Díla manželů Scheybalových se zabývají spíše krajem obecně, k samotnému sepsání historie muzea mi moc nepomohla.

2.3. Články v periodikách

Ke konfrontaci i poradě mi posloužil článek o Muzejním spolku od Petry Hejralové v regionálním sborníku „Fontes Nissae“. V „Archeologii Libereckého kraje“ se nachází článek od Petra Brestovanského zabývající se sbírkami Ing. Viléma Vaníčka, který mi usnadnil práci při rozboru sbírek tohoto archeologa. Pro sepsání životopisů o osobnostech muzea mi posloužily články v regionálních periodikách (Jablonecký deník, Železnobrodský

zpravodaj) nebo v regionálních sbornících (Sborník severočeského muzea, Fontes Nissae).

2.4. Internetové zdroje

Internetových zdrojů jsem použila hlavně při hledání muzejních zákonů vydaných v letech 1959 a 2000. Informace týkající se historie a současného stavu Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské v Železném Brodě jsou použity z oficiálních stránek školy.

Výroční zprávy muzea od roku 2004 se nacházejí na oficiálních stránkách města/muzea, ale i v regionálním sborníku „Fontes Nissae“. Z těchto webových stran jsem čerpala i mnoho historických obrázků, které jsou součástí přílohy.

2.5. Orální zdroje

V rámci bakalářské práce jsem se sešla s bývalou ředitelkou muzea paní Jaroslavou Jelínkovou. Rozhovor se nesl v duchu muzea - jak muzeum vypadalo za jejího působení, proč nedošlo k přesunu muzea do objektu Paříkovska, změny expozic v letech 1996 a 1998, otevření objektu Bělišť apod. Práce je tak obohacena o informace, které v pramenech zaznamenány nejsou.

Na několik otázek týkajících se muzea mi odpověděla i současná ředitelka Mgr. Petra Hejralová.

3. Historie města Železný Brod

Jizerským údolím v minulosti vedly dvě pohraniční stezky - jedna ze župy Zlazanů (Slezska), druhá ze župy Milanů (nynějšího Frýdlantska). Na místě Železného Brodu se stýkaly a křižovaly, proto tu brzy vznikla přípravná příležitost. Příliv obyvatel nastal v 10. století, kdy se v Brodě začala těžit železná ruda. V obci bylo zřízeno jakési opevnění spolu se strážnicí.

Brod od svého vzniku náležel k Vranovu, dnes zřícenině u Malé Skály. Na sklonku 11. století se dostal do rukou pánů z Ralska. Za vlády Přemysla Otakara II. Brod kvetl průmyslem, který podporoval průvoz. V roce 1270 byl povýšen na město, ne-li dříve. Ve městě stála kaple svatého Václava, dřevěný chrám svatého Jana Křtitele a pivovar. Čtyřikrát ročně se zde konaly výroční trhy, které trvaly osm dní.

Ve 14. století část města zničily povodeň a požár.¹ První písemná zmínka o Brodu pochází z roku 1346.² V roce 1381 se Markvart z Vartenberka vzbouřil proti králi Václavu IV. Panství i s městečkem Brodem tak spadlo přímo pod královskou korunu. V husitských válkách patřil Brod Hynkovi z Valdštejna. V roce 1424 padl do moci Husitů, byl částečně zpuštěn a úřadoval tu kněz podobojí.

R. 1501 král Vladislav II. Brodu potvrdil městská práva. Tento letopočet je dosud součástí městského znaku.³ V této době nejspíš Brod získal přídomek železný, protože se zde provozovalo železářství.⁴ V roce 1538 prodal Felix z Valdštejna statek Skály i s Brodem Janu z Vartenberka, roku 1544 jej zdědil Adam z Vartenberka. Císař Ferdinand mu panství odňal a se ziskem jej prodal zpět Karlu z Vartenberka. V té době mělo dvacet devět domů a chalup poplatných, kostel, faru, železné hamry, dva mlýny a pilu.

Následovalo několik změn v majitelích. Po bělohorské bitvě se statky staly královským majetkem. Roku 1623 byly prodány Albrechtu z Valdštejna, zavládla zde násilná protireformace.

V roce 1643 město i s radnicí (postavena 1631) zpuštěli Švédové. Roku 1670 byla

¹ J. ULLRICH, *Železnobrodská historie 1501 - 1991*, s. 1-2.

² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 14 Železnobrodsko (obraz krajiny a jejího lidu od nejdávnějších dob až po současnost), ev. č. 6, s. 273.

³ J. ULLRICH, *Železnobrodská historie 1501 - 1991*, s. 2-3.

⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 14 Železnobrodsko (obraz krajiny a jejího lidu od nejdávnějších dob až po současnost), ev. č. 6, s. 274.

vystavěna radnice nová spolu s novými domy. Ve městě začala vzkvétat řemesla, zvláště soukenické a punčochářské, dále jirchářské, tkalcovské, ševcovské, řeznické, kovářské a další. V roce 1685 byla zrušena povinnost města dodávat strážu na Rohozec.

Od roku 1643 se nekonaly výroční trhy. Až král Leopold městu znovu dal výsadu konání tří výročních trhů a mimo to se ještě jeden konal každý týden v úterý.

V roce 1708 řízení převzala rohozecká vrchnost, v Brodě byl jen rychtář a dva obecní starší. 30. dubna 1734 bylo městu vydáno vrchnostenské potvrzení, kterým byli obyvatelé Brodu osvobozeni od robotní povinnosti. Správa města byla v rukou primátora a dvanácti konšelů tvořících radu. Řídili i záležitosti soudní s výkonnou mocí hrdelního práva. Až do roku 1770 zde stávala šibenice.

V roce 1824 se v okolí začala těžit břidlice. Provozovalo se zde již dobývání a pálení vápna. V letech 1830 - 1840 vzkvétal cech soukenický, též se rozmohl obchod se lnem. Roku 1846 město mělo 2 100 obyvatel.⁵ Po roce 1848 se Železný Brod stal sídlem okresních soudních a hraničních úřadů, o pět let později dokonce i úřadu politického. Roku 1868 byl politický okres zrušen a Železný Brod připadl k okresnímu hejtmanství v Semilech, kde zůstal až do územní reorganizace v roce 1960 (s krátkým přerušením za okupace, kdy byl přeřazen k okresu Turnov), již byl přičleněn k okresu Jablonec nad Nisou a s ním k Severočeskému, dnes Libereckému, kraji.⁶

V letech 1857 - 1858 byla vystavěna dráha z Pardubic do Liberce, ke zprovoznění došlo v listopadu. Vlak do Tanvaldu začal jezdit až v letech sedmdesátých. Počátkem 60. let byla dostavěna Liebigova továrna a došlo k založení sokolské jednoty. Stavěla se silnice do Jablonce s odbočkou do Tanvaldu, později i do Turnova. Na přelomu 70. a 80. let byla postavena obecná škola a železný most přes Jizeru.⁷ V roce 1892 nahradila nová radnice tu starou. Návrh vypracovali Ladislav Fišer ze Železného Brodu a Josef Makovec z Vysokého nad Jizerou.⁸

V druhé polovině 19. století vznikl spolek divadelních ochotníků TYL, později se k němu přidružil i vznik jednoty hasičské či VESNY, dámského spolku, rovněž pečujícího

⁵ J. ULLRICH, *Železnobrodská historie 1501 - 1991*, s. 3-4.

⁶ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 14 Železnobrodsko (obraz krajiny a jejího lidu od nejdávnějších dob až po současnost), ev. č. 6, s. 274-275.

⁷ J. ULLRICH, *Železnobrodská historie 1501 - 1991*, s. 4-6.

⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 6 Malá kronika železnobrodská do r. 1950, ev. č. 2, s. 134.

o povznesení kultury občanů (zapůjčování knih, pořádání divadelních představení). Osvětová beseda se zabývala mimo činnosti kulturní i turistickou.

Na přelomu 19. a 20. století byl ve městě zaveden první vodovod a díky Liebigově firmě i elektrické osvětlení.

Od roku 1906 se v rohové přístavbě radnice nacházela dívčí škola.⁹ Za První světové války v Železném Brodě působila bezpečnostní složka „Zelených kádru“, kterou tvořili především vojáci, kteří si zde prodlužovali návrat k bojujícím útvarům. Obzvlášť ke konci války se zde schovávali v hojném počtu. Kompenzovali tak zvýšenou činnost bezpečnostních složek.

V roce 1922 se konala výstava sklářského průmyslu, která vedla k potřebě výstavby budovy sklářské školy. Hlavní zásluhu na výstavbě měl prof. arch. Alois Metelák. Budova školy se slavnostně otevírala v roce 1926, samotná škola fungovala od roku 1920.

Ve 20. letech došlo ke zřízení kina v sále radnice a k založení „Pojizerského průmyslového a vývozního ústavu“. Z Jablonce n. Nisou se sem přemístila úřadovna expozitury Ministerstva pro zahraniční obchod na podporu českého sklářství. Také byl postaven nový železobetonový most přes Kamenici nebo se otevřela nová budova sokolovny.

Od roku 1938 se obsazovalo území Sudet, hranice se ustálila jen několik kilometrů od Železného Brodu. Město se tak stalo prvním záchytným pásmem pro odsunuté Čechy. Řada lidí odcházela do podzemních organizací, zvláště Obrany národa. Bylo nařízeno i odstranění sochy T. G. Masaryka. Roku 1944 Wehrmacht zabral hotel Cristal, kam přesídlil štáb letecké obrany. V téže roce bylo rozpuštěno obecní zastupitelstvo a byla jmenována správní komise. Sjedená odbojová skupina byla prozrazena a nastalo velké zatýkání. V listopadu se svolala tajná schůzka zástupců dřívějších politických stran a odbojářů, na které byl sestaven první návrh na revoluční národní výbor v Brodě. 3. května 1945 vypukla otevřená revoluce - zamazávala se německá znění firem, občané se shlukovali a bojové čety nastoupily na vykázaná stanoviště. O týden později přijela Rudá armáda. Ve městě byl jmenován revoluční národní výbor, Brod se stal sídlem okresu, který měl dle původního plánu zahrnovat i Jablonecko a Tanvaldsko. 24. května se ustavil nový MNV, jehož první veřejná schůze se konala 13. září.

Počet obyvatel města podstatně poklesl, jednak odstěhováním bývalých pohraničníků,

⁹ J. ULLRICH, *Železnobrodská historie 1501 - 1991*, s. 6.

jednak stěhováním nových osídlenců do pohraničí. Roku 1947 měl Brod 2 387 osob, z toho bylo 1 317 mužů a 1 520 žen. 1. lednem 1949 se Brod stal částí semilského okresu, došlo tak ke zrušení okresní expozitury.¹⁰

Změnila se hospodářská tvář města - staré krámky nahradily moderně zařízené prodejny, v nichž se soustředilo více druhů zboží.¹¹ V roce 1950 byl v Železném Brodě dokončen přerod soukromého podnikání v podniky národní a družstevní.¹² Spolky se musely přičlenit k některé závodní organizaci nebo pod Osvětovou besedu.¹³

V polovině 50. let se ve městě nacházely tyto průmyslové obory: Pojizerské bavlnářské závody, n. p. (závod přádelna), Prachovické cementárny, n. p. (závod vápenka), Šroubárna Jablonec nad Nisou, n. p. (provozovna), Železnobrodské sklo, n. p., Technosklo, n. p. (závod), Poslužný podnik Místního národního výboru, Družstvo Severoznak a Laboratorní potřeby, n. p.¹⁴

Již v 50. letech byl k městu připojen Brodec,¹⁵ Smrčí a Propastný,¹⁶ v roce 1960 přibýlo Bzí s původní osadou Veselí, Hrubá Horka s Malou Horkou, Těpeře s Chlístovem, Pelechov, Propastný a Splzov.¹⁷ Nová katastrální obec čítala 4 926 obyvatel.¹⁸

Koncem 50. let se začalo s novou výstavbou města - základní škola, kino. Pro špatný technický stav byly zbourány i domy s historickou hodnotou např. Šicovsko na severní straně náměstí (památkářsky chráněno), Fišerovsko čp. 179 na nábreží (také památkářsky chráněno, nejhezčí a nejpozoruhodnější vyřezávaná lomenice v celém městě) nebo dům Na Kocandě čp. 174.

Od počátku 60. let byla plánována výstavba nových panelových domů, stavět se začalo až v roce 1967 (ve středu města a na levém břehu Jizery). Po jejím dokončení se začalo s výstavbou na pravém břehu.¹⁹ V roce 1965 bylo rozhodnuto o zbourání domů čp. 15 a 16 na náměstí (dům N. Daníčka a bývalý soud), kde se vystavělo obchodní středisko a za ním

¹⁰ J. ULLRICH, *Železnobrodská historie 1501 - 1991*, s. 5-13.

¹¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 119 Roční zápis do kroniky města za rok 1949, ev. č. 115, s. 2.

¹² Tamtéž, inv. č. 120 Roční zápis do kroniky města za rok 1950, ev. č. 116, nečíslováno - závěr.

¹³ Tamtéž, inv. č. 121 Roční zápis do kroniky města za rok 1951, ev. č. 117, s. 31.

¹⁴ Tamtéž, inv. č. 126 Roční zápis do kroniky města za rok 1956, ev. č. 122, s. 3.

¹⁵ Tamtéž, inv. č. 120 Roční zápis do kroniky města za rok 1950, ev. č. 116, s. 3.

¹⁶ Tamtéž, inv. č. 124 Roční zápis do kroniky města za rok 1954, ev. č. 120, s. 4.

¹⁷ Tamtéž, inv. č. 129 Roční zápis do kroniky města za rok 1960, ev. č. 125, s. 3.

¹⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 14 Železnobrodsko (obraz krajiny a jejího lidu od nejdávnějších dob až po současnost), ev. č. 6, s. 275.

¹⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1967*, s. 416-417, 421-427.

věžové panelové domy.²⁰

V letech 1968 - 1980 nebyla kronika psána, teprve 1. října 1981 byl do funkce kronikáře ustaven místní rodák Ing. Jiří Ullrich.²¹

V 80. letech bylo rozhodnuto o demolici dvou domů na náměstí, a to bývalého hostince „U Slunce“ patřící rodině Rezlerových a sousedícího domu tzv. Hádkovska. Na jejich místě byla vystavěna skeletová stavba prodejny obuvi a kožené galanterie.²² Zbouralo se i Paříkovsko, které mělo být rekonstruováno pro účely muzea, ale v zimě roku 1987 se prolomila jeho střecha. Tím se otevřel celý prospekt ke sklářské škole. Profesor zdejší lidové školy umění Miroslav Hracha se chopil možnosti a podal návrh nového uspořádání náměstí (*Příloha B - Fotografie 30*). Město si však nemohlo dovolit zbourat starou chlapeckou školu a další rodinné domky.²³

17. listopadu 1989 v Praze proběhla tzv. sametová revoluce. Jako první v Železném Brodě na události reagovali studenti Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské, kteří 22. listopadu do Brodu přivezli videokazetu o událostech na Národní třídě. Došlo k založení Občanského fóra jako sdružení občanů podporujících prohlášení pražského Občanského fóra a stávkujících studentů. 29. listopadu bylo Občanské fórum ve městě doplněno o zástupce stávkových výborů jednotlivých podniků a zástupce různých organizací a škol na Železnobrodsku. Měli šest mluvčích (jména se kronikářce nepodařilo zjistit).

15. prosince bylo Občanské fórum založeno na 2. základní škole. Mluvčím se stal učitel Bohumil Zvěřina, učitelka Jiřina Votrubcová a školník František Brada. V celém městě probíhala podpisová akce za zvolení Václava Havla prezidentem Československa.

22. února 1990 se na plenárním zasedání MěNV své funkce vzdal předseda Jaromír Janata a tajemník Milan Vokač. Novým předsedou za socialistickou stranu byl zvolen Bořivoj Jégr a tajemníkem Václav Bohuslav, členové Občanského fóra.²⁴

V roce 1990 se konaly republikové volby do Sněmovny lidu, Sněmovny národů a do České národní rady. Účast voličů byla 97 % (ze 4 780 voličů se k volbám dostavilo

²⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 134 Roční zápis do kroniky města za rok 1965, ev. č. 130, s. 20.

²¹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1981*, s. 3.

²² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1985*, s. 8.

²³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1987*, s. 105.

²⁴ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2004*, Dodatek ke kronice - Listopad 1989 v Železném Brodě, s. 370-373.

4 650 osob), ve všech třech volbách drtivě vyhrálo Občanské fórum. Na podzim se konaly volby komunální.²⁵ Starostou města byl jmenován Jiří Josef, místostarostou Václav Bohuslav. Městský národní výbor se změnil na Městský úřad.²⁶

25. srpna 1990 se u Spálova stala nehoda, kdy se na železničním mostě přes Kamenici srazil motorový a osobní vlak. Uhořelo jedenáct lidí, tři další zemřeli na následky zranění a třicet dva osob bylo zraněno. Neštěstí připomíná malý pomníček na místě události.²⁷

V lednu 1991 začala v republice velká a malá privatizace - např. Železnobrodské sklo se rozpadlo na šest samostatných podniků (státní podnik Železnobrodské sklo, státní podnik Liglass v Líšném, státní podnik Elegant ve Smržovce, státní podnik Železnobrodské strojírny, Intech, s. r. o., státní podnik Slovbioux Želiezovce na Slovensku). V Železném Brodě se ještě nacházely: státní podnik Kolora, Technosklo se sídlem v Držkově, Estrela, a. s. Těpěře, Zemědělské družstvo Svornost a sklářské soukromé dílny, kterým Živnostenský úřad po roce 1989 vydal více než sto povolení podnikání se sklem.²⁸

Znovu byla obnovena družba se slezskou obcí Chvalíkovice u Opavy, která vznikla v roce 1946 a s menšími přestávkami trvá dodnes.²⁹ V roce 1991 se provádělo Sčítání lidu, domů a bytů. Město mělo 6 826 obyvatel (95,7 % Čechů, Moravanů a Slezanů, 2,4 % Slováků a 0,3 % Němců).³⁰

Před Vánocemi 1989 byla 21. prosince založena Masarykova společnost, která si jako první úkol zadala obnovení sochy T. G. Masaryka před sokolovnou. Zakládajícími členy byli Květuše a Jaroslav Matečkovi, profesorka Libuše Hlubučková, akademická sochařka, Ing. Josef Večerník, Csc. Postupně přibývali i další členové, např. skupina profesorů zdejší Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské: akademická sochařka Jaroslava Brychtová, akademická malířka Eva Vlasáková, profesor a akademický sochař Pavel Ježek a profesor Ladislav Oliva, akademický sochař.

Původní socha byla zničena ke konci Druhé světové války a po roce 1948 se na podstavci objevila plaketa Julia Fučíka. Původní sochu prezidenta vytvořil národní umělec Břetislav Benda, kopii bronzové sochy v nadživotní velikosti zhotovil jeho syn Milan

²⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1990*, s. 102-103.

²⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1991*, psaná Evou Vozkovou, s. 52-53.

²⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1995*, s. 284.

²⁸ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1991*, psaná Evou Vozkovou s. 18-21.

²⁹ Tamtéž, s. 55.

³⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1992*, s. 98-99.

Benda. Náklady na pořízení se odhadovaly na Kčs 300.000,-.

Peníze se podařilo shromáždit, proto v den výročí úmrtí prezidenta, v pondělí 14. září 1992, došlo k slavnostnímu odhalení sochy. Slavnost zahájil v 11 hodin starosta města Jiří Josef. Zahajovací projev přednesl profesor pražské Karlovy univerzity prof. PhDr. Josef Petráň, Csc.³¹

Město bylo součástí Sdružení obcí a měst, zvané Český ráj. Již od května město jednalo o tom, že by jako celek vstoupilo do Koridoru, s. r. o., který zastupoval oblast Českého ráje a Podkrkonoší. Podmínkou bylo vytvoření informačního centra ve městě a umístění turistických a orientačních map.³²

20. dubna 1992 město rozhodlo o zřízení městské policie, která 13. ledna 1994 provedla přísahu.³³

V roce 1994 se konaly komunální volby, ve kterých neprošel ani starosta Jiří Josef, ani místostarosta Václav Bohuslav, ani většina dalších členů zastupitelstva. 27. listopadu byl starostou zvolen Mgr. Václav Horáček, zástupce ředitele 1. základní školy, a místostarostkou Mgr. Lenka Dušková, učitelka Střední uměleckoprůmyslové školy. Do městské rady byli zvoleni: Jaroslav Ježek, Tomáš Rezler a Jiří Kobr.³⁴

V dalším roce došlo k vybudování Galerie Vlastimila Rady v prostorách bývalé výstavní síně na radnici.³⁵

10. dubna 1997 ze své funkce ze zdravotních důvodů odstoupila místostarostka Mgr. Lenka Dušková, zástupcem byl zvolen a jmenován Tomáš Rezler.³⁶ Své funkce si udrželi i po volbách do městského zastupitelstva, které se konaly o rok déle. Městskou radu doplnili Ivan Kalousek, Václav Dubeš a MUDr. Jarmila Kotowská.³⁷

Od 1. října 1998 město má Informační středisko, které sídlilo v přízemí radnice, ale dnes sídlí v prostorách Městského muzea.³⁸

Začátkem března roku 2000 město zachvátily povodně, kdy voda dosáhla výšky

³¹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1992*, s. 77-81.

³² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1993*, s. 161.

³³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1994*, s. 171.

³⁴ Tamtéž, s. 209-212.

³⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1995*, s. 250-252.

³⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1997*, s. 407-408.

³⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 467-470.

³⁸ Tamtéž, s. 455-456.

5,20 m. Úplně bylo zatopeno Malé náměstí, nábřeží Obránců míru, Jiráskovo nábřeží, Poříč, autobusové nádraží a částečně i Masaryková ulice. Silnice na Podspálov a na Turnov přes Malou Skálu byly zavřeny, stejně tak i most přes Jizeru. Povodeň předčila i tu z roku 1978. Voda za sebou zanechala mnoho bahna, na Žernovníku strhla mostky a ve Skaláku i část silnic k Jablonci nad Nisou. Předběžné vyčíslení škod činilo třicet milionů Korun českých.³⁹

V únoru 2002 město opět postihly záplavy, ale voda dosáhla výšky „jen“ 330 cm, díky vybagrování koryta Jizery. Ale v srpnu přišly další povodně, kdy už voda dosáhla opět výšky 5,5 m, ale zasáhla jen sklepy a rozlila se na louky.⁴⁰

Od 1. ledna 2003 Železný Brod funguje jako obec třetího stupně. Přes Vánoce se úřad rozdělil a přestěhoval do dvou budov - do budovy A (radnice) a do budovy B (bývalá chlapecká škola naproti radnici).⁴¹

V prosinci 2005 se vysílal pořad Hledání ztraceného času, který se zabýval Železným Brodem. V pořadu byl promítán starý film z roku 1929 a 1941 zachycující staré chalupy a dominanty města. Pořad byl doplněn o aktuální pohledy na město z tohoto roku.⁴²

7. září 2006 do města přijel v rámci návštěvy Libereckého kraje prezident republiky Václav Klaus s manželkou.⁴³

13. května 2007 shořela vzácná památka - dřevěná zvonice u kostela svatého Jakuba Většího, která byla po staletí dominantou města. Zvonice pocházela z roku 1761 a přečkala všechny požáry města i války. I po následném šetření policie nedošla k žádnému závěru o příčině požáru. Největší škoda vznikla na úplném roztavení velkého zvonu z roku 1497. Zbyly jen malé kousky zvonoviny a kamenné srdce, které byly dány muzeu. Původně se ve zvonici nacházely zvony tři, ale dva menší byly zrekvírovány během Druhé světové války.

Veřejná sbírka na obnovu zvonice byla otevřena v červnu. Po dlouhé diskuzi se město rozhodlo vybudovat zvonici novou.⁴⁴ V května 2008 začala specializovaná firma ze Slavonic zvonici rozebírat. Repliku zvonu vyrobil Petr Matoušek ze Zbraslavi u Prahy. V listopadu

³⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2000*, s. 118-120.

⁴⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2002*, s. 246-249.

⁴¹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2003*, s. 257.

⁴² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2005*, s. 426.

⁴³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2006*, s. 480.

⁴⁴ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2007*, s. 42-43.

se již zvonice tyčila na Kostelním vršku nad Jizerou. Zvon byl vysvěcen 12. října v kostele svatého Jakuba Většího při slavnostní mši emeritním biskupem Josefem Konklem z Litoměřic. Byl pojmenován Jakub Větší a pořízen z církevních peněz. Na půl tunovém zvonu je nápis: „Na památku zvonu z roku 1497 zničeného požárem 13. 5. 1997 pořízen z darů věřících a dobrodinců. A. D. 2008“ 22. listopadu byl zvon slavnostně zavěšen ve zvonici. Rekonstrukce celé zvonice stála dva a půl milionu Kč. Zvon stál Kč 268.000,-.⁴⁵

3.1. Znak města

Znak byl obci vydán zároveň s městským právem při povýšení na město.

Je to modrý štít, napříč vede stříbrná hradba s otevřenou branou a věží. Vpravo od věže je menší stříbrný štítek se lvem, vlevo podobný s černým ptákem. Nad štítky je letopočet 1501.

Pravý štítek bývá pokládán za znak království Českého, levý je sporný. Dle Dr. J. V. Šimáka je pravý znak asi znakem pánů z Valdštejna (má však být modrý lev ve zlatém poli), levý pak pánů ze Železnice. V tom případě by černým ptákem byla jednohlavá orlice, již měli páni ze Železnice černou ve stříbrném poli. Oba dva rody bývaly pány Železného Brodu, proto je tento výklad pravděpodobný.

Letopočet ale neznamena rok povýšení Železného Brodu na město, ale datum potvrzení městských práv českým králem Vladislavem II.⁴⁶

3.2. Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě

Až do roku 1920 se na území Československa nacházely pouze dvě německé sklářské školy - v Novém Boru (založená 1870) a v Kamenickém Šenově (založená 1856).⁴⁷ 30. října 1919 se v budově železnobrodské radnice sešli sklářští internisté a dohodli se na zřízení sklářské školy v Železném Brodě. 12. prosince 1919 Národní shromáždění schválilo rezoluci

⁴⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2008*, s. 98-100.

⁴⁶ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 43 Znak města Železného Brodu, ev. č. 7, s. 1-2.

⁴⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 7 Náčrt kroniky, ev. č. 3, Stuttgarter Neues Tagblatt k výstavě 2. července 1927.

o zřízení školy pro odbor sklářský v Železném Brodě.⁴⁸ Svou činnost Státní odborná sklářsko-obchodní škola začala 1. září 1920⁴⁹ (*dle Inventáře v SOkA Jablonec n. Nisou 6. října 1920*). Vyučovat se začalo v budově dnešní pošty čp. 404.

Původně byla tato škola dvouletá, ale na počátku druhého roku se rozhodlo o studiu tříletém. Dívčí studium však dvouleté zůstalo. Školní dílny se nacházely v domě čp. 188 (bývalý Křivůnkův hostinec, dnes sokolovna) a čp. 174 (bývalá Kocanda, nyní autobusové nádraží).⁵⁰

V té době se v Železném Brodě nacházelo několik sklářských podniků zaměřených na výrobu drobného skla a jeden podnik na broušení krystalerie. Hlavní výroba se soustředila v okolních obcích, zejména v Zásadě. Prodejem skleněných výrobků se až na nepatrné výjimky zabývaly německé vývozní domy v Jablonci nad Nisou.

V letech poválečné konjunktury vzrůstala krize i ve sklářství. Železnobrodská sklářská škola se snažila hned od počátků svou novou orientací ve sklářské výrobě a zvyšováním kvality výrobků pomáhat ke zmírnění důsledků krize. Nová sklářská výroba v Železném Brodě odolávala krizím poměrně dobře a nezaměstnanost v oboru uměleckého skla byla procentuelně nejmenší.⁵¹

Prvním ředitelem se v roce 1924 stal Alois Metelák.⁵² Až do roku 1925 škola zápasila především s nevhodnými prostory a provizorním zařízením.⁵³ 17. března 1921 byl usnesen návrh na zřízení a vybudování vlastní školní budovy. Projekt vypracovaly firmy Ing. arch. Viktorin Šulc a stavitel Josef Vondráček na Smíchově. 5. února 1924 byla stavba zadána Ing. Vosátkovi, Hlavatému a Reslovi.⁵⁴ K převzetí čtyřpodlažní budovy (sklep, půda a dvě poschodí) na adrese Smetanovo zátíší čp. 470 došlo v roce 1925⁵⁵ (*dle Inventáře v SOkA v Jablonci n. Nisou v květnu 1926*).⁵⁶ Škola byla moderně vybavena, i proto se na školu

⁴⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 6 Historie, ev. č. 3, Jednání o zřízení sklářské školy v Železném Brodě.

⁴⁹ Tamtéž, inv. č. 7 Náčrt kroniky, ev. č. 3, Projev k třicetiletému výročí vzniku školy.

⁵⁰ SOkA Jablonec n. Nisou, *Inventář k NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, s. 2.

⁵¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 7 Náčrt kroniky, ev. č. 3, Projev k třicetiletému výročí vzniku školy.

⁵² Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Osobnosti školy, Alois Metelák*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <<http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>>.

⁵³ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 6 Historie, ev. č. 3, Jednání o zřízení sklářské školy v Železném Brodě.

⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 73 Noviny, časopisy, výstřižky různé, ev. č. 117, Kraj Železnobrodský, roč. I, č. 3, 1. června 1926.

⁵⁵ Tamtéž, inv. č. 20 Budova a zařízení, ev. č. 73, Budova - převzetí budovy r. 1925.

⁵⁶ SOkA Jablonec nad Nisou, *Inventář k NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, s. 3.

podařilo získat vynikající odborníky.⁵⁷

Na výstavě konané v roce 1927 v odborné škole mohl návštěvník nalézt bezbarvé vázy a pokály s figurální reliéfní ozdobou, také žlutě mořené broušené mísy, při nichž výzdoba nepřekonala jednoduchou čistou formu skla. Novou, originální oblast skla, uvedl do provozu profesor Brychta svými figurálními pracemi. Ozdobné křehké figurky byly vytvořeny z jednotlivých skleněných článků, které byly navlečeny na drát, který vytvářel kostru figurky. Postavičky se vyráběly z pestrých skleněných tyčinek, které byly za horka před lampou taženy, nakapány a staveny.⁵⁸

Škola měla šest oborů:

1. pro mačkání, vinutí a foukání figurek a drobných prací ze skla (prof. Jaroslav Brychta)
2. pro malbu a leptání skla dutého a plochého (prof. Zdeněk Juna)
3. pro rytí skla (prof. Ladislav Přenosil)
4. pro broušení skla (ředitel arch. Alois Metelák)
5. pro pasířství (prof. Oldřich Žák)
6. pro práce z korál (prof. Oldřich Žák)

První absolventi této školy si své dílny otevírali již kolem roku 1926 a na Jubilejní sklářské výstavě v roce 1930, tedy po desetiletém působení školy. Nová sklářská výroba byla na tehdejší dobu pokroková, průbojná a pohotová. Od této doby se datoval vzestup této nové výroby.

Škola ve velmi krátkém časovém období získávala na výstavách desítky uznání a největších cen. Její výrobky se těšily nebývalému zájmu. Od roku 1933 se v letních měsících pořádaly výstavy, na které jezdili tisíce návštěvníků z celé republiky i z ciziny.

Okupace, válka a její důsledky školu citelně postihly. Byla postupně obsazována až došlo v roce 1944 k jejímu celkovému uzavření.

⁵⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1985*, s. 1.

⁵⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 7. Náčrt kroniky, ev. č. 3, Stuttgarter Neues Tagblatt k výstavě 2. července 1927.

V roce 1945 začalo znárodnování sklářského průmyslu v pohraničí a absolventi železnobrodské školy se začali uplatňovat jako spolehliví vedoucí nebo technické a administrativní síly.⁵⁹ Po Druhé světové válce se ředitelem školy stal Jaroslav Brychta.⁶⁰ Až do roku 1945 bylo majitelem školy město, 1. lednem 1946 připadla pod státní správu.⁶¹

V roce 1948 se Sklářsko-obchodní škola změnila na Vyšší odbornou školu sklářskou a studium se stalo čtyřletým zakončené maturitou.⁶²

V důsledku reorganizace sklářského průmyslu a jeho nového zaměření na výrobu technického a laboratorního skla bylo v padesátých letech ve škole zřízeno nové oddělení skla laboratorního, technického a oddělení pro výrobu teploměrů. Velikým přínosem pro železnobrodský sklářský průmysl bylo zřízení pokusné hutě, kterou do provozu uvedl národní podnik Železnobrodské sklo.⁶³

V noci 6. května 1948 kolem 11 h v noci došlo v budově školy k požáru, při kterém byla zničena asi jedna pětina střechy. Ta byla provizorně přikryta.⁶⁴

Počátkem 50. let měla škola již deset učebních oborů a potýkala se nedostatkem učeben.⁶⁵ 1. září 1952 zřídil n. p. Železnobrodské sklo pro školu vývojové středisko a výtvarné středisko pro stavby socialismu za vedení profesora J. Brychty.

V letech 1954 - 1963 byl ředitelem Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské Stanislav Libenský.⁶⁶ V roce 1963 však odešel na Vysokou uměleckoprůmyslovou školu do Prahy. Funkce se ujal Miloslav Klinger, dosavadní profesor zdejší školy,⁶⁷ který ve funkci vydržel až do roku 1966,⁶⁸ kdy ho vystřídal Božetěch Medek.⁶⁹ Od 1. září 1966 připadla škola

⁵⁹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 7 Náčrt kroniky, ev. č. 3, Projev k třicetiletému výročí vzniku školy.

⁶⁰ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Osobnosti školy, Jaroslav Brychta*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <<http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>>.

⁶¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 20 Budova a zařízení, ev. č. 73, Budova postátnění 1. ledna 1946.

⁶² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 118 Roční zápis do kroniky za rok 1948, ev. č. 114, s. 34.

⁶³ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 7 Náčrt kroniky, ev. č. 3, Projev k třicetiletému výročí vzniku školy.

⁶⁴ Tamtéž, inv. č. 20 Budova a zařízení, ev. č. 73, Rekonstrukce.

⁶⁵ Tamtéž, inv. č. 20 Budova a zařízení, ev. č. 73, Školní budova (1946 - 1949).

⁶⁶ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Osobnosti školy, Stanislav Libenský*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <<http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>>.

⁶⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1963*, s. 263.

⁶⁸ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Osobnosti školy, Miloslav Klinger*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <<http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>>.

⁶⁹ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Osobnosti školy, Božetěch Medek*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <<http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>>.

přímo pod pravomoc Krajské národního výboru.⁷⁰

V r. 1986 došlo k dokončení přístavby s měděnou střechou a prováděly se další přístavby, které měly umožnit rozšíření plochy přednáškových sálů.⁷¹ O rok později byla kvůli tomu zrušena i tradiční prázdninová výstava prací žáků školy. Přístavbou vzniklo pět nových odborných učeben a obnovena byla i celá kotelna.⁷²

V letech 1990 - 1999 byl ředitelem školy Pavel Ježek.⁷³

V září 1993 začala generální přestavba školy.⁷⁴ Sklářské škole byla povolena přístavba, kde měly vzniknout laboratoře, které se prozatím nacházely v budově bývalé chlapecké školy na náměstí, která je dodnes majetkem Městského úřadu.⁷⁵ V roce 1996 se vybudovaly střešní ateliéry s původními trémovými stropy.⁷⁶ O rok později byla do provozu uvedena sklářská huť, která stála třicet čtyři milionů Kč.⁷⁷ Rozsáhlá úprava areálu školy byla dokončena až v lednu roku 2001, přičemž náklady činily padesát sedm milionů Korun českých. Škola se tak zařadila k ojedinělým komplexům v naší republice.⁷⁸

Dnes zní oficiální název školy Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská a její ředitelkou je akademická sochařka Zdeňka Laštovičková. V současné době škola nabízí tři studijní obory, a to Produktový design (od roku 2009), Výtvarné zpracování skla a světelných objektů a Aplikovanou chemii (od roku 2007).⁷⁹

Z této školy vzešla řada významných sklářů a výtvarníků. Také zde vyučovali mnohé významné osobnosti, někteří z nich školu i vedli. Za mnohé: M. Janků, J. Válová, prof. S. Libenský, B. Eliáš, G. Šáboková, J. Rybák, J. Brychta, J. Exnar, P. Ježek, Z. Lhotský, R. Plesl aj.⁸⁰

⁷⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1963*, s. 263.

⁷¹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1986*, s. 51.

⁷² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1987*, s. 118.

⁷³ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Osobnosti školy, Pavel Ježek*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <<http://www.supss.cz/osobnosti-skoly.php>>.

⁷⁴ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1994*, s. 181.

⁷⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1993*, s. 124-125.

⁷⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1996*, s. 299.

⁷⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1997*, s. 371.

⁷⁸ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2001*, s. 147-148.

⁷⁹ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Základní informace*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <http://www.supss.cz/zakladni_informace.php>.

⁸⁰ Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská, *Informace o škole, Historie a současnost*, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <http://www.supss.cz/historie_a_soucasnost.php>.

4. Počátky muzea

Počátky muzea sahají do 70. let 19. století, kdy v roce 1865 dle zákona došlo ke zrušení živnostenských cechů.⁸¹ Pokladnic, pečetidel, cínových pohárů a jiných předmětů již nebylo zapotřebí. Cechovní jmění připadlo tzv. živnostenským Společenstvům. V Brodě bylo jedenáct cechů: mlynářský, pekařský (perníkáři, mydláři, voskáři), řeznický, soukenický, kovářský (zámečníci, pilníkáři, klempíři, sedláři, provazníci), zednický, obuvnický, tkalcovský, krejčovský, truhlářský (tesaři) a jircháři (hřebenáři).

V Železném Brodě se Společenstvo nazývalo Živnostenské společenstvo pro Železný Brod a okolí. Členové tohoto Společenstva se rozhodli vytvořit muzeum, jehož základem by byly cechovní věci. Předměty se shromažďovaly v radniční místnosti ve druhém patře.⁸²

Jedním z těch, kdo se nejvíce zasloužil o shromažďování sbírek, byl František Hudský, který se snažil zachránit všechny památky cechovní, ale i různé náhodně objevené starožitnosti, hlavně ze svého oboru (zámečnictví). K milovníkům historie patřil i Jan Vozka, soukromý úředník a pisatel Kroniky města Železného Brodu,⁸³ vášnivý sběratel starožitností, kamenů a známek⁸⁴ nebo Michal Fišer, obchodník a druhý železnobrodský kronikář.⁸⁵

Při přestavbě radnice v roce 1891 se ztratily některé spisy, staré účetní knihy, staré mince aj.⁸⁶ V tomto roce se v Praze konala Zemská jubilejní výstava a připravovala se Národopisná výstava československá (1895). Tyto výstavy podnítily zájem o etnografii.⁸⁷ Ve dnech 28. září - 3. října 1894 se konala Železnobrodská krajinská výstava, která prezentovala národopisné předměty z okolí Železného Brodu.⁸⁸ Hlavními iniciátory sběratelství mimo Společenstva živnostníků byla učitelská jednota Budeč.⁸⁹ Některé věci zůstaly po Národopisné výstavě v Praze (např. výšivky a modlitební knížky). Majitelům

⁸¹ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 963 *Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 105 Pamětní spis o železnobrodském muzeu, ev. č. 7.

⁸² SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 461 *Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, *Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 1, 5-6.

⁸³ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 2.

⁸⁴ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, *Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 2.

⁸⁵ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 3.

⁸⁶ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, *Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 2.

⁸⁷ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 61.

⁸⁸ *Národopisná výstava československá*, s. XXVII.

⁸⁹ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 61.

se předměty z výstavy nevracely a s jejich svolením zůstaly v Živnostenském muzeu.

Roku 1901 se muzejní předměty přestěhovaly do radniční místnosti v přízemí nového křídla. Prostory byly vlhké a nevyhovovaly potřebám Živnostenského muzea. Studenti Jiří Geisler, Miloš Hudský a snad i Jindřich Balatka⁹⁰ provedli první inventář sbírek.⁹¹

Živnostenské společenstvo se rozpadlo na jednotlivá odborová Společenstva a pro muzeum se stále nedařilo najít vhodnou místnost.⁹² Roku 1914⁹³ muzeum změnilo majitele (přešlo na obec) i jméno, začalo se nazývat Městské živnostenské muzeum.⁹⁴ Předpokládalo se, že o sbírky bude lépe postaráno, ale ani toto řešení problému nepomohlo.⁹⁵ Muzejní místnost se roku 1919 přeměnila na třídu dívčí školy a předměty byly přeneseny do školy chlapecké.⁹⁶ Mnoho věcí se tímto přesunem poškodilo, navíc se ztratil i inventář.⁹⁷ Došlo však k označení muzea tabulkou s návštěvními hodinami, označen byl i dozor.

Muzejní předměty byly 5. května 1926 (*dle SOkA v Jablonci n. Nisou NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, Železnobrodské městské muzeum - rok přestěhování do sklářské školy 1924*) přestěhovány do sklářské školy.⁹⁸ Zasluhou učitele Ladislava Pekla se konaly schůzky zájemců,⁹⁹ na kterých byl navržen i vznik Muzejního spolku, a od roku 1923 se začal vydávat vlastivědný „Sborník okresu železnobrodského“, jehož vydavatelem byla učitelská jednota Budeč.¹⁰⁰

⁹⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského)s. 2-6.

⁹¹ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 1.

⁹² Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, *Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 4.

⁹³ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod, inv. č. 13 Jevy a události v Železném Brodě (kartotéka), ev. č. 5.*

⁹⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 4.

⁹⁵ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod, inv. č. 105 Pamětní spis o železnobrodském muzeu, ev. č. 7.*

⁹⁶ Tamtéž, inv. č. 13 Jevy a události v Železném Brodě (kartotéka), ev. č. 5.

⁹⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 4.

⁹⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod, inv. č. 13 Jevy a události v Železném Brodě (kartotéka), ev. č. 5.*

⁹⁹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 5.

¹⁰⁰ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 63.

Nejvíce se o muzeum zasloužili tehdejší starosta města továrník J. J. Folkert, ředitel Spořitelny Jaroslav Hudský, ředitel sklářské školy arch. Alois Metelák a obchodník Jaroslav Fišer. Sbírky se rozrůstaly i o předměty, které neměly s živnostmi nic společného, proto se muzeum přejmenovalo na Městské muzeum v Železném Brodě.¹⁰¹

4.1. Národopisná výstava českoslovanská

Národopisná výstava českoslovanská se konala v Praze ve dnech 15. května - 23. října 1895. Nápad pocházel již z roku 1891, kdy hlavním cílem bylo poznání celého svérázného života českého lidu a snaha o jeho zachování.¹⁰²

V městech a místech byly zřízeny okresní a místní odbory - v Čechách celkem sto padesát čtyři, na Moravě čtyřicet sedm a ve Slezsku čtyři.¹⁰³ Odbory před Národopisnou výstavou českoslovanskou pořádaly národopisné výstavy místní, okresní a obvodové. Na Moravě se konaly již v roce 1892, v Čechách až v letech 1893 - 1894. Na těchto výstavách bylo možno zhlédnout vše, co bylo pozoruhodného či starobylého v měšťanských nebo vesnických domácnostech, na radnicích a jiných veřejných budovách, částečně i v kostelech.¹⁰⁴ Na Národopisnou výstavu českoslovanskou se posílal přibližně každý osmý až desátý předmět z krajské výstavy.¹⁰⁵

Železnobrodský odbor byl zřízen roku 1893. Předsedou se stal M. Jirout, řídící učitel ze Smrčí, zástupcem J. Jelínek, učitel ze Smrčí. Další funkcionáři: pokladní J. Vihan, učitel, H. Učík, F. Šimek, učitel. Dalšími členy výboru byli učitelé Brázda, Trnka, Tůma, Žanta. Krajská výstava železnobrodská se konala ve dnech 28. září - 3. října 1894.¹⁰⁶

Předměty ze Železnobrodka byly umístěny v obvodu českého Severovýchodu, do kterého byly sloučeny dvě oblasti, které byly původně zamýšlené samostatně. A to Podkrkonoší a území Kladského pohoří, k němu byla přibrána i valná část českého dolního Pojizeří. Tímto byla zahrnuta i oblast severu s městy Vysokým, Jilemnicí, Semilami, Lomnicí, Železným Brodem, odtud na jihozápad s Turnovem, Mnichovým Hradištěm, Bělou

¹⁰¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 3.

¹⁰² *Národopisná výstava českoslovanská*, s. 9.

¹⁰³ Tamtéž, s. 22.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 33.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 34.

¹⁰⁶ Tamtéž, s. XXVII.

až k Mladé Boleslavi a k Novým Benátkám, dále na východ se Sobotkou a Jičínem, Novou Pakou a Hořicemi.¹⁰⁷

Nejživější hospodou na Národopisné výstavě československé byla rychta, jejíž základním vzorem byly rychty vesnické, zejména v Podhoří u Opočna a železnobrodská radnice. V přízemí po levé straně se nacházela venkovská hospoda, na pravé straně výčep, sklípek a kuchyně. Ze síně i z hostince vedly schody, které se spojovaly, do prvního patra, kde byla po starodávnu zařízená jizba pro spolkové zábavy. Odtud byl nejkrásnější rozhled na celou náves. Naproti byla instalována konšelská síň. Poslední síň znázorňovala baráčnícké vzory uspořádané dle návrhu Františka Kolára. Figuríny znázorňovaly spor sedláka a chudé podruhyň. Celá budova byla jednopatrová, dole zděná, patro a věž byly roubené. Do patra se mohlo i zvenčí, po schodech se zábradlím. Věž vybíhala z hlavní budovy, podobně asi jako „špásovna“ při turnovském statku. Před hlavním vchodem byla utvořena besídka. Pavláška na vrchu věže i pavlač v zadní části budovy byly ozdobné, dle vzoru severočeských dřevěných staveb.¹⁰⁸

V ústřední síni Národopisného muzea stál model bývalé železnobrodské radnice. Podával vzor umělejších dřevěných městských staveb, jaké byly do té doby zachovány skoro v každém menším severovýchodním městě. Stavby se zpravidla vyznačovaly dole úzkým podloubím, nad ním se nacházelo první poschodí s přečnívající střechou, někdy i dvakrát lomenou. Takové a podobné stavby byly na výstavě zobrazeny fotografiemi.¹⁰⁹ Železnobrodská radnice byla jednopatrová budova s podsíní, celá roubená na podezdívce, obrácena lomenicí do náměstí. Na pokraji hřebenu se zvedala věž s hodinami a s galerií pro hlásného. Celou budovu kryla šindelová střecha. Podobná radnice byla též v Semilech, ale věž byla o něco nižší a bez galerie. Význačné byly podsíně, které se nalézaly podél jedné strany náměstí.¹¹⁰

Ze Železnobrodsko zde byly vystaveny i jiné předměty, například monstrance, která byla v době copové nevkusně ověšená broušenými skly,¹¹¹ nebo ciborium s korunovitým víkem.¹¹² Výstava zahrnovala taktéž obrazy a pohledy na různá ochotnická divadla. Ochotnické divadlo v Železném Brodě vzniklo roku 1845.¹¹³

¹⁰⁷ *Národopisná výstava československá*, s. 250.

¹⁰⁸ *Tamtéž*, s. 142.

¹⁰⁹ *Tamtéž*, s. 254.

¹¹⁰ *Tamtéž*, s. 150.

¹¹¹ *Tamtéž*, s. 361.

¹¹² *Tamtéž*, s. 365.

¹¹³ *Tamtéž*, s. 439-441.

Národopisné výstavy československé se zúčastnilo 2 065 278 návštěvníků,¹¹⁴ v červenci přijela výstavu zhlédnout i železnobrodská škola.¹¹⁵

4.1.1. Sbírkotvorná činnost

Je těžké určit, které předměty nalézající se dnes ve sbírkách Národopisného muzea v Praze pocházejí ze Železnobrodsku nebo z této výstavy, protože informací týkajících se předmětů je velmi málo - nedochovaly se. Zachovaly se čtyři dvoulisty formátu A3, které se týkají sběru předmětů pro národopisnou výstavu na Železnobrodsku a jsou označeny čísla 334 - 337, přičemž poslední dvoulist se zaměřuje pouze na předměty sesbírané a zapůjčené Živnostenským společenstvem v Železném Brodě.

Listy č. 334 - 336 obsahují předměty, které nasbíral odbor Národopisné výstavy československé v Železném Brodě. Jedná se např. o oblečení (čepce, šátky, zástěry, sukně), džbánky, dýmky, provaznické strojky, ponocenský roh, fotografie, čturu, stroj na čištění obilí, škapulíř, truhly, starý zámek... Předměty pocházejí ze samotného Železného Brodu i okolních obcí, shromážděny byly za pomoci sběratelů: p. Tůma (Loučky), Jan Nálevka (Bzí), František Holub (Chlístov), p. Jelínek (Smrčí a Pelechov), učitel Žanta (Jirkov), p. Turek (Vrát), p. Daniček (Huntířov), Josefa Pirochová (Železný Brod), slečna Podnarová (Železný Brod), Josef Šilhán (Kamenice), Josef Maryška (Dlouhý a Koberovy), Antonín Hádek (Železný Brod), Jindřich Holý (Železný Brod), p. Šimek (Malá Skála), p. Trnka (Bratříkov), Josef Vozka a Jaroslav Hudský (Železný Brod).

U předmětů se odhadovala i cena. Nejlevnějším byla cena vyčíslena na 0,25 Korun (např. dřevěná měrka, železné nůžky), naopak nejdražším předmětem byl dřevěný model radnice v hodnotě 30 Korun. U mála předmětů jsou zachováni autoři, někde je zaznamenán i rok výroby (nejstarším uvedeným exponátem byl stříbrný křížek z roku 1500). Odboru se podařilo nasbírat sedmdesát sedm předmětů.

List č. 337 se týká pouze třiceti předmětů nasbíraných a zapůjčených Živnostenským společenstvem v Železném Brodě. Jednalo se především o věci cechovní - např. korouhve, žerdě, kroniku mistrů (kovářů), ceduli pekařského cechu, cechovní artikule, cechovní razítka... Jejich nejdražším předmětem byly korouhve (po 10 Korunách), naopak nejlevněji

¹¹⁴ *Národopisná výstava československá*, s. 510.

¹¹⁵ *Tamtéž*, s. 515.

byla oceněna cechovní vidlička nebo kopie výučního listu (0,25 Korun).¹¹⁶ *Těmto předmětům se více věnuji v podkapitole Sbírky muzea.*

4.1.2. Historie staré železnobrodské radnice

Stará radnice nebyla první radnicí Železného Brodu. Již před r. 1550 stála na místě staré i dnešní radnice dřevěná radnice s podloubím, věží a bicími hodinami. Mezi léty 1627 a 1631 byla vystavena radnice nová, ale již roku 1643 po vpádu Švédů shořela s celým městem.

Málokdo ví něco bližšího o vzniku staré radnice, již datum jejího postavení je sporné. Letopočet na zadním štítě radnice nesl letopočet 1670, což by měl být rok výstavby této budovy. Avšak dle zápisu ve staré gruntovní knize obec zakoupila pozemek od soukromého majitele Jana Kozla aneb Jiříka Daníčka až roku 1672. Dle prvního železnobrodského kronikáře Josefa Umlaufa byla radnice postavena na pozemku cizím již roku 1670, a to nákladem vrchnosti. Tato radnice se lišila od poslední podoby staré radnice, která je známá z obrázků i z Národopisné výstavy československé.¹¹⁷

Ta z výstavy byla velká patrová stavba. Sloupové arkády nesly patro s pavlačí a nad jednoduchým štítem se tyčila pravoúhlá věž s ochozem a šindelovou střechou, kterou zakončovala bání.¹¹⁸ Poslední velká oprava se uskutečnila v roce 1864, kdy došlo k odstranění pavlače z průčelí, k podezdění dřevěných sloupů podloubí a k upevnění lomenice i věže. Upraven byl i komín, který se vyzdil. Taktéž se upravil vnitřek, kdy vybouráním několika komor v zadní části objektu došlo k rozšíření jeviště i hlediště ochotnického divadla.

Stará radnice byla zbourána roku 1890. Svými rozměry nevyhovovala zvýšeným úkolům a požadavkům města, navíc byla v dezolátním stavu - celá věž se ve větru kymácela a budova byla prolezlá červotoči. Nenašel se nikdo, kdo by se ji snažil zachovat z důvodu její starobylosti a jedinečnosti.

¹¹⁶ Na základě návštěvy Národopisného muzea v Praze [2009-12-01].

Národopisné muzeum v Praze, *Záznam předmětů Národopisné výstavy československé v Praze r. 1895*, č. 334 - 337.

¹¹⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 42 Bude opět postavena stará železnobrodská radnice?, ev. č. 7, s. 1-5.

¹¹⁸ SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 3 Pisemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Ludmila INFELDOVÁ, *Architektonické památky v Železném Brodě*.

Po radnici se zachovalo několik památek, které jsou uloženy v železnobrodském muzeu - např. plechová korouhvička z věže nebo původní hodinový číselník. Zvonek z radniční věže je umístěn na střeše radnice nové. Uloženy jsou i tři pískovcové kameny, které sloužily jako závaží starých radničních hodin.

Přesnou podobu staré radnice vystihuje dřevěný model, který do všech podrobností vypracoval Josef Maryška ze Železného Brodu. Dodnes je součástí sbírek muzea.¹¹⁹

4.2. Sbírký

Základem sbírek v tomto období byly cechovní věci. Společenstvo od cechů získalo deset korouhví, cechovní pokladnice, spisy týkající se tvoření cechů, úmrtní výzdoby (ozdoby na rakev, dřevěné kříže, olejové obrazy na plátně, soukenický znak v podobě knihy ze dřeva a lucerny, které se nosily podle kněze), dále šest set zlatých, které byly hypotékou zajištěny na Radově domku čp. 91 v Betlémě (nazýván Hujerův dům), a valchu, na které byly dluhy cechu soukenického a punčochářského. Cechy si nechaly zhotovit také čtyři oltáře.¹²⁰

Pro rozrůstání sbírek byla důležitá událost Národopisné výstavy československé, kdy se sbírky rozrostly o etnografické artefakty. *Více jsem se tomuto tématu věnovala v podkapitole o Sbírkotvorné činnosti v Národopisné výstavě československé.*

Díky soupisu zapůjčených věcí z této události můžeme přesně určit některé předměty, které Společenstvo v té době vlastnilo z oblasti Železnobrodská: modrou korouhev s křížem a žerdí a žlutou korouhev s křížem a žerdí (dohromady tvoří prapor), ceduli pekařského cechu, „matky“ pokladnice cechu kovářského a obuvnického, knihu mistrů kovářů, knihu o počtu cechovních kovářů, kopii výučního listu, cechovní vidličku, tři razítka cechu soukenického, po jednom razítku cechů krejčovského, pekařského, kovářského a mlynářského, cechovní známku sukna a pečetní razítko mlynářského cechu. Z Rovenska mělo cechovní artikule všeobecné, německé a pekařské (ty dokonce s bulou), z Turnova pak artikule bývalého soukenického cechu a cechovní artikule s bulou krejčích, z Hrubého Rohozce listinu potvrzení artikulí cechu kovářského s bulou a z Nové Paky mistrovský list

¹¹⁹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 42 Bude opět postavena stará železnobrodská radnice?, ev. č. 7, s. 3-6.

¹²⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 4 Pisemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, *Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 1.

z cechu krejčovského s bulou. Většina předmětů pocházela z druhé poloviny 17. století až první poloviny století osmnáctého, jen kopie výučního listu byla z roku 1816.¹²¹

Později se sbírky začaly rozrůstat i o starožitné předměty mimo cechovní zaměření. Významný byl dar rodiny Hudských, která muzeu například dala starou městskou cejchovačku, podkovy z husitských válek, komoru, kterou procházel ve starých zámcích klíč, velký gotický klíč, několik starých zámků, žulovou kouli pro houfnici nebo modlitební knihu s malovanými předsádkami a iniciálkami. Mezi významné dárce patřil i Jan Vozka, který společenstvu daroval např. šípy z praků a vykopávky z nedalekého Návarova.¹²² Na popud svého syna Jaroslava (správce muzea), daroval muzeu Michael Fišer velkou část městského archivu a mnoho předmětů domácího zařízení a knih.¹²³

Ve 20. a 30. letech převedlo Živnostenské společenstvo v Železném Brodě a Městský úřad mnoho svých předmětů na muzeum (pečetidla, razítka, cechovní značky aj.).¹²⁴ K významným dárcům a prodejcem v tomto období patřil Miroslav Šic, který muzeu prodal mnoho vyřezávaných perníkářských tvárnic (forem), dále i knihy, brožury, betlém či věci domácího užívání.¹²⁵ Železnobrodský obchodník Jaroslav Fišer muzeu daroval věci živnostenské (např. váhy a závaží), ale i věci z domácnosti.¹²⁶ Josef Felgr ze Žamberka muzeu často prodával dekorativní sklenice, konvice, obrazy (i Křížovou cestu z r. 1680, která v současné době lemuje schodiště muzea do prvního patra) aj.¹²⁷ Neměla bych opomenout Antonii Těšinskou, která muzeu prodala např. různá pečetítka, klobouky, krabice, skleničky, knihy nebo sešity, či Ludmilu Hanouskovou, která darovala úřednické věci a obrázky.¹²⁸ Mnoho věcí muzeu zapůjčila Anna Asmanová, jednalo se především o obrazy a nádoby.¹²⁹

Velmi často se sbíraly obrázky a sochy s náboženskými motivy.¹³⁰

V roce 1932 daroval Jan Maryška svých devatenáct vyřezávaných modelů

¹²¹ Národopisné muzeum v Praze, *Záznam předmětů Národopisné výstavy československé v Praze r. 1895*, č. 337.

¹²² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, Jaroslav HUDSKÝ, *Jak se sbíralo pro železnobrodské muzeum* (dle vypravování otce Františka Hudského), s. 2-4.

¹²³ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 2.

¹²⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, Zápisník II, s. 30-33, 41-42.

¹²⁵ Tamtéž, Zápisník I., s. 14-16, 23-24.

¹²⁶ Tamtéž, Zápisník I., s. 2-3, 25-26.

Tamtéž, Zápisník II., s. 100-102.

¹²⁷ Tamtéž, Zápisník I., s. 19-23, 34-35, 37-40.

¹²⁸ Tamtéž, Zápisník I., s. 36-37, 41-45, 53, 59-62.

¹²⁹ Tamtéž, Příloha vložená v Zápisníku I.

¹³⁰ Tamtéž, Zápisník I.

železnobrodských budov - stará radnice čp. 1, Fišerovsko čp. 2, Šefrovsko čp. 18, Matěchovsko čp. 36, Hostinec U Slunce, Klemencovsko čp. 37, Těšínsko čp. 35, Hádkovsko čp. 20, Grosmanovsko čp. 11, Vítovsko čp. 38, Zemánkovsko čp. 150, Hlubučkovsko čp. 19, domek vedle radnice (šatlava) čp. 151, Radovsko čp. 3, Šicovsko čp. 21, Hilgrovsko čp. 17, Huškovsko čp. 32, Kaple sv. Jana Nepomuckého na Poušti, domek čp. 9 na Poušti.¹³¹

¹³¹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 1*, s. 10-11.

5. Hruškovo muzeum

Jméno toto muzeum neslo podle zdejšího rodáka, čestného občana města Železný Brod, arcibiskupského konzistorního rady a děkana Pátera Otakara Hrušky,¹³² který se narodil 3. prosince 1863 v Železném Brodě. Absolvoval biskupský seminář v Hradci Králové, theologická studia dokončil roku 1892. V roce 1909 nastoupil do funkce duchovního správce zemského ústavu pro chorobomyslné v Bohnicích.¹³³ Zemřel 30. října 1935 na Vinohradech.¹³⁴

1. dubna 1935 valná hromada Muzejního spolku zvolila P. O. Hrušku a Františka Hudského čestnými členy tohoto spolku za veliké zásluhy o železnobrodské muzeum.¹³⁵

Železnému Brodu v roce 1936 věnoval svoje celoživotní dílo - obsáhlé muzejní sbírky a památky.¹³⁶ V tomto roce také došlo k dostavění budovy Městské spořitelny, v níž byly vybudovány prostory pro muzeum, které se rozšířily ještě pro tzv. Hruškovo muzeum.¹³⁷ To se umístilo v obou patrech nad sebou,¹³⁸ jednalo se o dvě rozlehlé místnosti..

Sbírky tvořily samostatný celek a byly spíše uměleckou galerií v malém, protože obsahovaly předměty často jedinečné umělecké hodnoty. Správa muzea se snažila zachovat původní ráz těchto sbírek. Instalovaly se ještě za života a dle přání dárce.¹³⁹ *Pět fotografií ukazující prostory tohoto muzea se nachází v SOkA Jablonec n. Nisou NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod, inv. č. 3 Písemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1.*

K slavnostnímu otevření Hruškova muzea došlo 29. června 1937 v půl jedenácté dopoledne v zasedací síni Spořitelny¹⁴⁰ za účasti četných zástupců různých organizací.¹⁴¹

¹³² SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod., inv. č. 4 Ilustrační materiál, ev. č. 1, Dokumentační materiál - novinové výstřižky, Národní listy (2135 III).

¹³³ Tamtéž, inv. č. 1 Osobní doklady, ev. č. 1, Životopis.

¹³⁴ Tamtéž., inv. č. 4 Ilustrační materiál, ev. č. 1, Dokumentační materiál - novinové výstřižky, Národní listy (2135 III).

¹³⁵ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1.

¹³⁶ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod, inv. č. 3 Písemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Odkaz Městskému muzeu v Železném Brodě.

¹³⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, Železnobrodské městské muzeum, s. 3.

¹³⁸ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹³⁹ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod, inv. č. 108 Ze železnobrodského muzea, ev. č. 7, s. 1.

¹⁴⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod, inv. č. 3 Písemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Muzeum zdejšího rodáka děkana P. Otakara Hrušky.

¹⁴¹ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1.

Zpráva o slavnosti a programu je zaznamenána v Pamětní knize chlapecké měšťanské školy.¹⁴²

10. července 1944 muzejní prostory zabrali vojáci pro své účely, do Hruškova muzea byly přesunuty veškeré sbírky ze zbylých místností. Znovu se otevřelo 15. července 1945.¹⁴³

V roce 1949 Muzejní spolek došel k závěru, že jedna z místností Hruškova muzea by se měla zrušit a do budoucna by zde měla vzniknout místnost věnovaná sklářství.¹⁴⁴ Začátkem roku 1950 již bylo definitivně rozhodnuto o přestěhování Hruškových sbírek do prvního poschodí nebo do depozitáře. Ve druhém patře se mělo instalovat sklářské muzeum.¹⁴⁵

V roce 1961 rada MěNV rozhodla o přestěhování Hruškova muzea na faru.¹⁴⁶ Více informací se mi o Hruškovu muzeu nepodařilo nalézt, dnes jsou nejspíše součástí muzejních sbírek železnobrodského muzea.

5.1. Sbírký

1. září 1935 daroval děkan P. O. Hruška z Prahy - Bohnic na 523 položek ze svého majetku železnobrodskému muzeu.¹⁴⁷ Za svého života sepsal seznam čítající 138 předmětů, které měly být muzeu darovány a u některých zaznamenal i jejich umístění:

starý barokní krucifix, stará empírová postel, Panuškou kolorovaná fotografie „Kristus“ (autor Liška), Panuškou kolorovaná fotografie „Matka B.“ (autor Liška), sádrový basreliéf „Nymfy“ (dvakrát), oválný obraz „Sv. Jan“ (autor Klemcut), Radův obraz „Cyril a Metoděj“, Úprka: „Matka“ s podstavcem, Úprka: „Klečící Slovák“ s podstavcem, čtyřhranné hodiny visací v rámu, Panušková kresba „Svědění“, Šimůnkova kresba „Rytíř z Karlova mostu“, stojací krucifix ze slonové kosti na ebenové mříži, Liebscher: „Radův (pozn. Velův) mlýn v Železném Brodě“, Liebscher: „Kostel železnobrodský“, Úprka: „Sekáč“ s podstavcem, Úprka: „Matka a dítě“ s podstavcem, Hergesel: „Sv. Kosma“, Hergesel: „Sv. Damián“, Rous: „Portrét P. O. Hrušky“ - bronz s podstavcem, Blažíček: „Portrét

¹⁴² SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 13 Jevy a události v Železném Brodě (kartotéka), ev. č. 5.

¹⁴³ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁴⁴ Tamtéž, inv. č. 6 Korespondence, ev. č. 4.

¹⁴⁵ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁴⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1961*, s. 224.

¹⁴⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, Zápisník II., s. 1-27.

P. O. Hrušky“, František Urban: „Portrét otce“ (Prokop Hruška), František Urban: „Portrét matky“ (Anna, roz. Tichá), portrét „Děd“ (Jan Tichý, železnobrodský úředník), portrét „Bába“ (Alžběta, roz. Hofmanová), portrét „Praděd“ (Jan Tichý, měšťan v Chlumci n. Cidlinou), portrét „Prabába“ (Barbora, roz. Nožířová), portrét „Prastrýc“ (Jan Tichý, ředitel zemské pokladny), portrét „Praděd“ (Jan Tichý, měšťan), karlovarský porcelán bílý „Krb“, Poleomína - míšeňský porcelán, Holič - mísa s hruškou, mísa prolamovaná, talíř prolamovaný (dvakrát), bílá mísa porcelánová, velká mísa hliněná z Boleslavska, džbánec hliněný (dvakrát), Amort: „Sv. Ludmila“ - basreliéf, paraván vyšíváný - z ložnice - práce matky, paraván z jídelny malovaný (štolb), Panna Marie - obrazolej, Staroměstské náměstí - Týn (rytina), Karlštejn - rytina na chodbě, tři staré obrazy na skle na chodbě, čtrnáct malých obrázků - rytiny na chodbě, „Vánoce v Polsku“ akvarel, dvě olejomalby Slovaček dle Úprky, sekretář (na něm soška Sedmiboletné Panny Marie) ve starém pokoji, řezba v dubu „Pohřeb Krista“, stará kaditelnice (starý pokoj), hůl s křížem (berla), empírový sekretář s hodinami moravský (pozn. prádelník), stará pohovka s přehozy šátků (starý pokoj), Javůrkova olejomalba: „Smrt českého krále Soběslava“, vykládané dubové hodiny na zdi, dubová vykládaná skříň - šatník, dvě porcelánové mísy na té skříni, jedna broušená skleněná mísa (na té skříni), dvanáct cínových nádob na skříni a nad ní, rohová skříňka (na ní křížek, svícen a čtyři džbánky), zarámovaný obrázek s ostatky, jedenáct starých talířků na zdi, výšivka na hedvábí (zarámovaná) z roku 1671 na zdi, Herzův obraz z roku 1760 „Smrt sv. apoštolů“, prádelník s pokrývkou a sloupkové hodiny, starý vykládaný kredenc, dvě ampule lékárenské, výkladní skříň, stará židle u kamen, starý paraván (koblen), portrét P. O. Hrušky - busta - od Skaličky, osm kusů talířů a soška z Holiče - u kamen na zdi, dubová rychtářská skříňka se sv. Václavem - socha, dubový oválný stůl s pokrývkou, porcelánový svícen a staré knihy, osm dubových vykládaných židlí, stará ložnice - dvě staré vykládané truhly (knihovny), hodiny na píce, Radův obraz: „Železnobrodská radnice“, obraz „Hořící Poděbrady z roku 1811“, obraz „Smrt sv. Ludmily“ na dřevě, olej - obraz „Lékař a lékárník“, Kavánův obraz „Železnobrodský kostel“, empírový vykládaný psací stůl, vyšívána nebesa s obrazem sv. Anny, dubové umyvadlo, zrcadlo a dvě výplně - I-VI bronz Panna Marie - na skle, I. klekátka, II. obraz sv. Jana, III. obraz sv. Václav - na pergamenu, řezaný krucifix od Brauna a obraz Salvátora, dva obrazy - apoštola sv. Jakuba a sv. Šimona, barokní obraz Panny Marie na plátně, dubová vykládaná skříň, empírová kamna, měděná tepaná nádoba na medovinu, dvě zarámovaná úmrtní parte otce a matky (dvě fotografie), malovaný kříž misionářský na starém psacím stole, dvě dřevěné sošky - sv. Florián a sv. Václav, všechny staré šátky a výšivky, starý Mošňův deštník z Prodané nevěsty, malba na plechu „Sv. Václav“, portrét Césara z mramoru

z Aquileje, dva cínové svícny (na klekátku), svícen - řezaný (na klekátku), památeční obrázek na první mši svatou, dva hliněné džbánky na almaře, krucifix pod sklem na almaře, vykládaný dřevěný obraz Kristův, záramovaný rodokmen, lustr ve starém salóně, lustr ve staré ložnici, železné hodiny (na chodbě), skříňka s věnečkem od primice (v ložnici), kolorovaná rytina „Sv. Václav“, židle u psacího empírového stolu, dva taburety se starým kašmírem, stará listina z roku 1680 záramovaná J. Tichým, všechny záramované fotografie, svícen ve staré ložnici u postele, Urbanův „Sv. Otakar“, Čenstoch: „Panna Marie“ - tkáno, Litomyšl - leptaná, „Snímání Krista“ - z Antverp, stolek se samovarem (starý), vodovod římský (obrázek), Vesuv (obrázek), portrét matky (prvý fotografický pokus P. O. Hrušky), trojdílný obrázek malovaný z první cesty po Alpách v roce 1890, soška Krista na empírovém sekretáři, soška Sedmibolestné Panny Marie na klekátku ze 16. století, vykládaný sekretář v starém salonu se Sedmibolestnou Pannou Marií, starý kalamář z roku 1770, staré obrázky - reliéfy - „Anděl strážce“, „Ježíš“, „Přítel dětí“ a konzoly pod nimi, Sv. Augustin - miniatura na pergamenu - kolem výšivka, dva andělíčkové - barokní řezba, záramovaný obrázek na pergamenu.

Pod seznamem je ještě uvedena ručně psaná poznámka, která říká: Majitel Prokop Hruška - Indrušek vlastní obraz Černoška, Šimůnek - aquarel „Baklanov“, Dědina - aquarel „Dáma v Paříži“, Šimon: U krbu - bulharské děvče, Mašek: „Paní s košíkem v ruce“ a Kaván: „Krajina u Labe“.¹⁴⁸

¹⁴⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 3 Pisemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Odkaz Městskému muzeu v Železném Brodě.

6. Muzejní spolek

Ministerstvo školství a národní osvěty již po utvoření Československa uvažovalo o vytvoření organizace, jež by sdružovala muzea, hájila jejich zájmy a usměrňovala jejich činnost, a tak nepřímo prosazovala vliv státní správy. Myšlenka existovala již před První světovou válkou, ale dříve se nepodařilo předložit žádný návrh. Návrh byl přijat ve dnech 27. - 28. září 1919 v Praze.

Účelem Svazu muzeí bylo odborné uspořádání činnosti všech sdružených muzeí, vymezení obvodu a rozsahu sběratelské činnosti každé instituce, zavádění jednotného způsobu inventarizace a katalogizace sbírek, podávání návrhů pro jejich konzervaci, uspořádání aj., organizování výměny sbírek mezi jednotlivými muzei a organizování a zajišťování přednáškové, výstavní a publikační činnosti muzeí, pečování o vybudování sítě českých muzeí, zajišťování výchovy odborných úředníků i odborné vzdělání pomocníků, kteří pracovali jako úředníci nebo čestní správci muzeí, provádění pravidelné odborné revize činnosti a zařízení místních muzeí a hájení zájmů vlastivědných muzeí jako celku. V dalších snahách Svazu bylo vydání muzejního zákona a na něj navazující vytvoření sítě muzeí.¹⁴⁹

Po založení však do Svazu vstoupilo jen čtyřicet šest muzeí z devadesáti čtyř. Korporace sdružovala jen muzea vlastivědná, proto v první polovině 20. let došlo ke změně stanov včetně jeho názvu na Svaz československých muzeí, který sdružoval muzea na území Československa. Členská základna se pomalu rozrůstala. V roce 1922 byl Svaz pověřen rozdělováním subvencí od ministerstva.¹⁵⁰

Živnostenská společenstva v Železném Brodě svolala 6. května 1926 schůzi svých členů, na které poprvé zazněl návrh na založení muzejního spolku, který by ze stávajícího muzea utvořil odbornou instituci. Myšlenka Františka Hudského byla přijata a došlo k vytvoření přípravného výboru, který měl zajistit ustavení muzejního spolku. Předsedou výboru se stal František Hudský, dalšími členy Ladislav Pekl, Jaroslav Fišer, František Pecháček, Josef Folkert, Josef Nosek, Josef Mašek aj.¹⁵¹

Muzejní spolek se ustavil na přípravné schůzi 3. října 1933. 7. listopadu téhož roku byly odeslány stanovy Zemskému úřadu v Praze, aby je schválil. Ten povolil utvoření spolku dopisem čj. 7651 ze dne 8. srpna 1934. Okresní úřad v Semilech se o ustavení spolku

¹⁴⁹ J. ŠPĚT, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, s. 129-132.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 140-141.

¹⁵¹ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 63.

dozvěděl 9. listopadu 1934.¹⁵²

Založení Muzejního spolku zajistilo ochranu muzejních sbírek, které se po zvýšení zájmu veřejnosti značně navýšily. Městská spořitelna muzeu poskytovala zázemí, zařízení a spolu s městem i finanční podporu.¹⁵³

První ustavující valná schůze se konala 23. října 1934 v půl deváté večer a zahájil ji Jaroslav Fišer. Předsedou byl zvolen ředitel Alois Metelák, výbory se stali vrchní poštovník ve výslužbě Bohumil Kalfus, ředitel spořitelny Jaroslav Hudský, Josef Fotr, sedlář a čalouník Josef Václavík, obchodník Josef Šilhán, redaktor novin Týden horských okresů Čeněk Lisý, obchodník Jaroslav Fišer, ředitel Josef Vihan, profesor sklářské školy Zdeněk Juna. Revizory se stali Antonín Hádek mladší a Jan Hlava.¹⁵⁴

Svaz muzeí stanovy spolků projednával již od r. 1922, ale vzorové návrhy stanov ve dvou variantách publikoval až v roce 1934 (vzorové stanovy pro muzejní spolky a návrh řádu pro muzea spravovaná kuratoriem).¹⁵⁵ Stanovy železnobrodského Muzejního spolku byly vydány 3. října 1934, obsahovaly dvacet bodů a týkaly se zejména těchto záležitostí:

1. Oficiální název spolku zněl „Muzejní spolek“, sídlil v Železném Brodě, jednalo se v češtině a jejich správní rok se kryl s rokem občanským.

2. Za svůj účel si určili vědecké prozkoumání obvodu činnosti po přírodní i historické stránce, vyhledávání, ochraňování i shromažďování památek a dokladů. Uspořádávali je tak, aby podávaly ucelený obraz po všech stránkách a ve všech obdobích bez časového omezení. Tohoto účelu se dosahovalo zřízením a udržováním (městského) muzea, pořádáním výstav, přednášek, vycházek a vydáváním publikací.

3. Muzejní sbírky byly účelovým majetkem, dílem veřejným, dílem soukromým, osob fyzických i právnických.

4. Prostředky spolek získával z příspěvků členů, z darů, odkazů a subvencí, a výtěžkem z pořádání různých akcí (z přednášek, výstav, národních slavností, akademií a divadel).

¹⁵² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁵³ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 3-4.

¹⁵⁴ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁵⁵ J. ŠPĚT, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, s. 165.

5. Členy spolku se mohly stát osoby fyzické i právnické. Byly jimi:

- a) osoby čestné, které zvolila valná hromada pro své zásluhy o muzeum
- b) osoby zakládající, které jednorázově zaplatily příspěvek Kčs 100,- (právnické osoby Kčs 200,-)
- c) osoby činné, které zaplatily roční příspěvek Kčs 5,-.

6. Členy b) a c) se stali ti, kteří se přihlásili a výbor je přijal. Členství končilo úmrtím, vystoupením, vyloučením pro poškozování muzejních zájmů nebo pro neplacení příspěvků. Vyloučení prováděl výbor, z jehož usnesení vzešlo odvolání k valné hromadě.

7. Členové měli právo účastnit se valné hromady, hlasovat na ní a diskutovat o muzejních potřebách. Mohli volit i být voleni do výboru a vytvářet vlastní návrhy. Mohli ve vymezený čas volně vstupovat do muzejních sbírek, užívat muzejní knihovny i archivu a měli výhody při spolkových a muzejních akcích. Muzeem vydávané publikace dostávali zadarmo nebo se slevou.

8. Činnost spolku vykonávala valná hromada a správní výbor.

9. Řádná valná hromada se konala každý rok v prvních třech měsících kalendářního roku. Mimořádná jen tehdy, pokud o ni požádala většina členů nebo jedna pětina výboru. Valná hromada se oznamovala osm dní předem výzvou v denním tisku, vyhláškou vylepenou v muzeu, na radnici nebo pozvánkami. Volné návrhy se oznamovaly tři dny před valnou hromadou. K usnášení bylo zapotřebí nadpoloviční většiny. Valná hromada volila předsedu, členy výboru, jejich náhradníky a revizory účtů, schvalovala roční zprávu, dávala absolutorium výboru, schvalovala rozpočet a dávala direktivy k činnosti výboru.

10. Volení členové měli tříleté funkční období, každý rok vystoupila jedna třetina. Předseda a revizoři se volili každoročně.

11. Výbor spolku se skládal z předsedy a devíti členů zvolených valnou hromadou, ze dvou zástupců města Železný Brod jmenovaných městskou radou na volební období zastupitelstva, z jednoho zástupce okresu, z městského kulturního a propagačního odboru, z letopisecké komise a zástupce organizace, která přispívala na muzeum každoročně částkou nejméně Kčs 500,-.

12. Z výboru byl volen místopředseda, jednatel, pokladník, archivář, správce muzea a dle potřeby další funkcionáři. Funkce byly čestné. Správce muzea byl zároveň

členem výboru. Výbor se scházel alespoň čtyřikrát ročně.

13. K platnému usnášení výboru bylo třeba alespoň pět členů včetně předsedy nebo místopředsedy. Hlasovalo se většinovým systémem, při rovnosti rozhodoval předseda, který jinak nehlasoval.

14. Předseda zastupoval spolek navenek, řídil valné hromady a schůze, spolu s jednatelem podepisoval všechny spolkové písemnosti. Místopředseda zastupoval předsedu. Pokladník se staral o pokladnu a spolu s předsedou a jednatelem podepisoval listiny týkající se finančních záležitostí spolku. Správce sbírek vedl správu muzea.

15. Spolkové spory rozhodoval smírčí soud, do kterého každá strana volila dva důvěrníky, kteří zvolili předsedu. Pokud se neshodli, určil se losem. Smírčí soud rozhodoval prostou většinou.

16. 22. O změně stanov se usnášela valná hromada většinovým systémem. Při rovnosti hlasů rozhodoval předseda, který jinak nerozhodoval.

17. Spolkové vyhlášky se uveřejňovaly v krajském tisku a na vývěsní desce Muzejního spolku v budově muzea.

18. Členové byli povinni podporovat spolkový účel dle svých sil, radou i činností, účastnit se spolkových porad a hledat nové členy spolku.

19. Muzejní sbírky zakoupené z prostředků Muzejního spolku, darované nebo nabyté odkazem, byly právním majetkem Muzejního spolku. Sbírký zapůjčené soukromými nebo fyzickými osobami k účelu Muzejního spolku zůstávaly nadále v majetku svých vlastníků. Byly pouze ve správě Muzejního spolku, který za ně ručil.

20. Spolek se mohl rozejít, pokud se na rozhodnutí shodla valná hromada dvoutřetinovou většinou, schůze musela být ohlášená čtrnáct dní předem. Jméno spolku po rozpadu nebo po úředním rozpuštění by připadlo správě města Železný Brod, která by správu jmění vedla z usnesení městské rady ze dne 11. května 1934 do té doby, dokud by nedošlo k opětovnému ustavení Muzejního spolku, který by měl stejné cíle jako tento.¹⁵⁶

Spolek převzal do své správy všechny sbírky Městského živnostenského muzea.

¹⁵⁶ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 3 Stanovy spolku, ev. č. 1. P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934-1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 64-66.

Vedení muzea se tak stalo mnohem odbornější, někdejší sběratelská činnost byla nahrazena jasně formulovanou koncepcí.¹⁵⁷

14. listopadu 1934 již měl Muzejní spolek šedesát členů. Došlo k vystavení spořitelní knížky číslo 11 586. Zůstatek byl pouhých Kčs 952,20.

Při volbě funkcionářů byl předsedou opět zvolen Alois Metelák, místopředsedou Josef Vihan, jednatelem Zdeněk Juna. Funkci pokladníka vykonával Jaroslav Hudský, funkci archiváře Čeněk Lisý, funkci správce muzea Jaroslav Fišer. Ze zastupitelstva města byli delegováni Josef Tulak a Karel Šefr.

Roku 1935 se k funkcionářům přidali zástupce městského kulturního odboru Jindřich Harapát a zástupci letopisecké komise Josef Rada a Josef Šilhán. Od tohoto roku se muzeum stalo členem Svazu československých muzeí.

Navrhlo se, aby se v blízké době přistoupilo ke zpracování sbírek (katalogizaci a srovnání). Předseda A. Metelák nastínil budoucí uspořádání sbírek v novostavbě Spořitelny.

V polovině března 1936 došlo k přestěhování darovaných Hruškových sbírek do budovy Spořitelny a rozhodlo se i o jejich umístění v původním uspořádání. Při instalaci nejvíce pracovali prof. Zdeněk Juna, jednatel Muzejního spolku, ředitel Alois Metelák, předseda spolku, ředitel spořitelny Jaroslav Hudský, pokladník, Jaroslav Fišer, nově jmenovaný správce muzea, a řídící učitel Josef Rada, archivář. Pomohli i bývalý starosta J. J. Folkert a prof. Jaroslav Brychta.¹⁵⁸ V červnu 1936 byly muzejní předměty definitivně uspořádány v několika moderně vybavených a odborně instalovaných místnostech.¹⁵⁹

Připravovalo se i otevření obrazárny Spořitelny, která se měla doplnit sérií fotografií venkovských lidových staveb. Ing. Vilém Vaniček uspořádal navarovský archiv¹⁶⁰ a Jaroslav Fišer sepsal řádný inventář muzeálních předmětů (asi dva tisíce) a veškerý majetek řádně očísloval.¹⁶¹

Na podzim v týdnu mezi 16. a 23. listopadem 1936 byly předměty přestěhovány

¹⁵⁷ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934-1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 64.

¹⁵⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 3-4.

¹⁵⁹ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 2.

¹⁶⁰ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁶¹ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 3.

do budovy Spořitelny. Hruškovo muzeum se umístilo v místnostech v obou patrech nad sebou, zatímco Městské muzeum se nacházelo v jihozápadní části muzejních místností ve Spořitelně. Vstupné do muzea se ustavilo na Kčs 1,-, pro členy spolku byl vstup zdarma.

V roce 1937 se sbírky uspořádávaly v nových prostorách muzea. 29. června došlo k slavnostnímu otevření Hruškova muzea. Nadále pokračovaly práce na zpracování muzejních sbírek. Byly rozříděny knihy a cechovní spisy, taktéž byl založen fotografický archiv.

Na schůzi konané 11. dubna 1938 se navrhlo, aby ve spolku byl zastoupen i jeden člen Odboru klubu československých turistů.

27. listopadu 1939 na schůzi valné hromady z výboru vystoupili Jaroslav Fišer a ředitel Hudský. Na místo zemřelého řídícího učitele Josefa Rady se zvolil František Sochor (stal se archivářem). Profesor Zdeněk Juna se odstěhoval ze Železného Brodu, proto se vzdal své funkce, místo něj byl zvolen profesor Brychta (stal se jednatelem).

Do konce roku 1940 František Sochor rozdělil listinný materiál dle oborů (studoval zejména materiál týkající se místních věcí), uspořádal knihovnu, sbíral staré písničky, koledy apod., pořídil křestní a oddací listy starých železnobrodských rodáků, přispíval články do „Týdne horských okresů“, „Besedy“ a časopisu „Krkonoše“. Výsledkem jeho práce byly i rozhlasové hry.

Na zasedání 12. května 1941 došlo k projednání žádosti Živnostenského společenstva, které si přálo vyznačit na muzeu název živnostenské. Rozhodlo se, aby uvnitř muzea byla umístěna tabule, na které by se vyznačily samostatné Hruškovy sbírky, živnostenské sbírky apod. Rada také jednala o námětu výstavby pavilonu ve formě staré železnobrodské radnice. Město by tak získalo turistickou atrakci a muzeum nové místnosti. Jako vhodné místo se nabízelo tržiště v Olšinách.

V roce 1942 došlo k dokončení katalogizace všech děl, která se nacházela v muzejní knihovně.¹⁶² Spolek spolupracoval např. s antikvariátem Karla Zinka v Praze II v Ječné ulici čp. 43, který v knižních aukcích nakupoval pro spolek, který mu předtím poslal soupis knih, o které má zájem, i cenový limit, který mohl do knih investovat.¹⁶³ Úspěšně probíhal nový nábor důvěrníků v zájmu získávání předmětů a přízně. Nejvíce osob bylo z řad venkovských

¹⁶² SOKA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁶³ Tamtéž, inv. č. 5 Korespondence ev. č. 1, Korespondence 1939-1942, Korespondence 1942.

učitelů.¹⁶⁴

Pokračovalo soustavné ofotografování dřevěných lidových staveb tzv. podkrkonošského stylu na celém Železnobrodsku, popřípadě se zakreslovaly typické půdorysy a detaily pro účely národopisné.¹⁶⁵

O rok později František Sochor vytyčil nové úkoly muzea, které měly více odrážet obraz života a všeho, co ukazovalo ráz města a kraje. Spolek se také rozhodl jmenovat přátele muzea, kteří svou prací podporovali snahy Muzejního spolku.

10. ledna 1944 na svou funkci pokladníka rezignoval ředitel Hudský, místo něj byl zvolen ředitel spořitelny O. Šimůnek. Zároveň dostal plnou moc pro uvolnění peněz na nákup předmětů pro muzeum. Schválil se návrh na zřízení sklářského oddělení, které mělo ukazovat vývoj sklářství na Železnobrodsku.

V květnu se projednával přípis o protiletecké ochraně. Předměty z muzea však nebylo možno ukrýt v případě náletu. Proto majitelé obdrželi formulář, že Muzejní spolek neručí za škody, které by vznikly z válečných poměrů. Návštěvní hodiny byly stanoveny na 10 - 12, 14 - 16 mimo soboty.

10. července 1944 muzejní místnosti zabrali vojáci pro své účely. Sbírký byly přesunuty do zbylých místností muzea, tedy do Hruškova muzea, a částečně do místnosti v druhém poschodí, která byla oddělena přepážkou od velkého sálu. Před přestěhováním se pořídily fotografie muzejních interiérů i jednotlivých muzejních předmětů.

Na schůzi z 12. března 1945 se jednalo o zajištění muzejních sbírek před válečnými škodami. Širší zabezpečení nebylo možné, protože neměli kryt. Rukopisné knihy se mohly uložit do trezoru spořitelny a obrazy se balily do balíků, aby mohly být v případě potřeby ihned přeneseny do krytu. Dříve se tam odnést nemohly, protože kryt byl příliš vlhký. V dubnu byly zapůjčené obrazy přes potvrzenky navraceny majitelům. Rozhodlo se o budoucím přírodovědeckém zpracování Železnobrodsko a o zřízení přírodovědecké části muzea, protože v tomto kraji se nacházela např. břidlice, pískovec, vápenec, železná ruda, žula atd.

Muzeum přečkalo doby války poměrně dobře, neutrpělo žádných škod. Do budoucna

¹⁶⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁶⁵ Tamtéž, inv. č. 5 Korespondence ev. č. 1, Korespondence 1939-1942, Korespondence 1942.

se měly vystěhované sbírky z výstavních sálů navrátit do původního stavu. Muzeum získalo mnoho materiálu upomínajícího na doby okupace a na revoluční dny osvobození. Hledala se místnost vhodná pro účely depozitáře.

Slavnostní znovuotevření muzea proběhlo 15. července 1945 v deset hodin dopoledne. Pro tento účel byla zřízena reprezentativní pamětní kniha pro muzeum. Slavnost nejprve zahájil Dětský sbor, který zazpíval Němcovy brodské písničky, poté pěvecký spolek Škroup. Úvodního slova se ujal předseda spolku Alois Metelák, slavnostní řeč na doporučení Svazu československých muzeí pronesl jejich jednatel Dr. K. Tuček. Slavnost byla zakončena státními hymnami. Vstupné do muzea bylo dobrovolné. K otevření umělecké galerie došlo o týden později 22. července současně s výstavkou fotografií z převratových dnů místního fotoodboru.

30. července 1945 se na výborové schůzi projednávala nabídka redaktora J. V. Kučery, který Muzejnímu spolku navrhl, aby se stal vydavatelem jeho časopisu „Beseda“. Dříve tento časopis vycházel pod ONV v Semilech, ale redaktor Kučera v číslech poukazoval na různé nepořádky ve městě, proto byla hlavička ONV odňata. Jednotlivec časopis vydávat nesměl, proto nabídl „Besedu“ Muzejnímu spolku, kterému by tím nevznikly žádné finanční závazky. Čistý zisk by pak byl po vyúčtování uložen na fond k dotování vlastivědných a podobných literárních cen. Do redakce byl delegován František Sochor. Od 1. února 1946 časopis „Beseda“ vycházel každých čtrnáct dnů.

Začátkem roku 1946 bylo opět připomenuto, aby se započalo s budováním sklářského oddělení. V muzejní knihovně vznikla za pomoci dotací od ONV knihovna Osvobození, která čítala sto padesát položek¹⁶⁶ a obsahovala knihy o odboji, revoluci a budování nového státu. Od doby okupace zde byla deponována i pedagogická knihovna bývalé železnobrodské učitelské jednoty Budeč.¹⁶⁷

Pan ředitel Šimůnek oznámil, že spořitelna možná bude potřebovat některé muzejní místnosti a v budově by mohlo nadále zůstat jen Hruškovo muzeum, proto se jednalo o zajištění náhradních místností pro muzeum v budově starého soudu. V březnu již bylo rozhodnuto, že se muzeum stěhovat nemusí. Přesto se uvažovalo o prostorách soudu k využití depozitářů, knihovny, kanceláří nebo čítárny. Ke konci roku sem byly přestěhovány věci

¹⁶⁶ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁶⁷ Tamtéž, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 3.

ze sklepa u protileteckého krytu.

V prvním poschodí muzea došlo ke zřízení propagační kanceláře Tvořícího družstva sklářského. V témže roce uspořádal Svaz československých muzeí tři kurzy, na které MNV vyslal archiváře. Zde byli účastníci seznámeni s novými směry v muzejnictví. Muzeum by nemělo být jen výstavou starožitností, ale mělo být pokračovací školou mládeže, která měla poskytovat odraz kraje. Do budoucna by se muzea měla rozdělit na okresní, oblastní, zemská a státní.

K 29. lednu 1947 měl spolek čtyři sta devět členů. Stále probíhalo doplňování knihovny Osvobození.¹⁶⁸ Muzejní spolek byl členem řady korporací - Svaz československých muzeí (1935), Historický klub (1933), Matice česká (1933), Zemědělské muzeum (1933), Numismatická společnost (1945) či Spolek přátel starožitností (1944).¹⁶⁹ Odhlasovalo se, že archivář se současně stane knihovníkem a správcem muzea.

Rada se shodla, že vstupné do muzea bude činit Kčs 5,-, děti měly platit vstupné poloviční, cizinci mohla být poskytnuta sleva po dohodě s ředitelem Šimůnkem, místní školy měly exkurzi zdarma.

3. května 1948 se konala třináctá valná hromada. František Sochor absolvoval muzejní kurz. Projednávala se první úprava postavení železnobrodského muzea, které by mělo přejít do správy majetku města Železný Brod. Muzejní spolek by se tak změnil ve Svaz přátel muzea. Odhlasovalo se, že dokud nevyjde zákon, zůstane stav dosavadní.¹⁷⁰ Alois Metelák rezignoval na svou funkci předsedy spolku kvůli svému zdravotnímu stavu a nedostatku času.¹⁷¹ Novým předsedou se stal Jaroslav Hudský.

Rada se snažila pro město získat status muzea okresního a případně i odborného muzea sklářského. Bylo započato s řádnou lístkovou inventarizací všech muzejních předmětů.

V roce 1949 se jednalo s Okrašlovacím spolkem v Malé Skále o zřízení muzea v Malé Skále, který chtěl samostatně instalovat své sbírky. Muzeum mohlo být zřízeno pouze jako

¹⁶⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 461 *Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁶⁹ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: Fontes Nissae, sv. VII, 2006, s. 71.

¹⁷⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 461 *Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁷¹ Tamtéž, inv. č. 6 Korespondence, ev. č. 4.

Dle P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: Fontes Nissae, sv. VII, 2006, s. 73-74 byli Alois Metelák, Adolf Kocour a Ing. Vladimír Vihan nuceni na své funkci rezignovat kvůli námitkám akčního výboru Národní fronty.

odbočka muzea železnobrodského a předměty musely být vedeny v železnobrodském muzeu. Během tohoto roku byl ve vitrínách v obrazárně ve Spořitelně instalován vývoj skleněných figurek. Z Hruškova muzea měla být do budoucna jedna místnost věnována sklářství.¹⁷² Od 14. července 1949 byl jako průvodce a kustod muzea zaměstnán Jindřich Endler.¹⁷³ Podle projednávaného muzejního zákona se měla muzea do budoucna uvést ve veřejný majetek města nebo okresu.¹⁷⁴

V roce 1956 v pozici správce muzea stále setrval František Sochor, v pozici průvodce Jindřich Endler. Až do tohoto roku (od roku 1936) bylo muzeum v budově dřívější Městské spořitelny umístěno zdarma. Nyní majitelka budovy Okresní spořitelna v Semilech muzeu vyměřila roční nájem Kčs 12.730,-, spolu s příspěvky na údržbu budovy náklady činily Kčs 16.384,-. Depozitář muzea spolu s muzejní knihovnou sídlil v budově bývalého okresního soudu, kde byl uložen také městský archiv (správa muzea i městského archivu se nacházela v jedné ruce).¹⁷⁵

Po roce 1948 byla úloha a činnost Muzejního spolku obtížná.¹⁷⁶ Ještě v roce 1951 měl spolek sto padesát čtyři členů.¹⁷⁷ Na schůzi Školské a osvětové komise 18. února 1957 oznámila správa muzea svým přípisem z 29. ledna 1957 likvidaci Muzejního spolku¹⁷⁸ a ustavila Muzejní odbor Osvětové besedy v Železném Brodě. Za vedoucí odboru byli zvoleni Ing. Karel Ježek (předseda), František Sochor (jednatel) a Adolf Kocour (pokladník).¹⁷⁹ Sbírkový fond byl znárodněn a muzeum připadlo správě města.¹⁸⁰ Zákon o muzeích a galeriích vyšel až v roce 1959.

Z činnosti Muzejního spolku zbyly dvě přírůstkové knihy uložené v SOkA Jablonec nad Nisou *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod* ev. č. 1, které jsou označeny jako Zápisník I. a Zápisník II. Do knih se však zapisovalo již před samotným ustavením spolku. Obsahují přírůstky muzea, které jsou v knize označeny pořadovým číslem, datem nabytí předmětů, od koho je získaly a jakým způsobem (dar, nákup), cenou, popřípadě poznámkou.

¹⁷² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁷³ Tamtéž, inv. č. 6 Korespondence, ev. č. 4.

¹⁷⁴ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

¹⁷⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1956*, s. 385-386.

¹⁷⁶ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 74.

¹⁷⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor v ŽB*, inv. č. 121 Roční zápis do kroniky města za rok 1951, ev. č. 117, s. 31.

¹⁷⁸ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 74.

¹⁷⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1957*, s. 432.

¹⁸⁰ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 74.

V prvním zápisníku je zaznamenáno na 1 226 položek, přičemž první záznam je z 21. února 1927, druhý zápisník končí číslem 6 315, který je datován k 18. září 1953. V druhém zápisníku došlo k chybnému číslování, kdy po č. 4 099 navazuje číslo 5 000 (s. 150). Chybí tak na 901 položek. Ve své poznámce na s. 469 na to upozorňoval i Jaroslav Fišer.¹⁸¹

6.1. Sbírky

Za doby trvání Muzejního spolku se významně rozrostla muzejní knihovna. K 31. srpnu 1939 čítala 818 položek, které se dělily do deseti kategorií: spisy náboženské (čeština 77 položek, němčina 35, latina 14, cizojazyčná 49), spisy vědecké (čeština 69, němčina 52), spisy beletristické (čeština 47, němčina 42), školní knihy (62), hudebniny a divadlo (hudebniny 38, divadlo 9), rukopisy (čeština 47, němčina a latina 9), knihy cechovní a městské (45), kalendáře, ročenky a noviny (čeština 55, němčina 5), brožury a letáky (čeština 129, němčina 13), různé (21).¹⁸²

Navíc v únoru 1940 byla obohacena o knihy vlastivědného badatele, spisovatele a faráře Jana Hrdého, který muzeu daroval čtyři sta šedesát pět, především vlastivědných, knih historicky jedinečné ceny. Tyto knihy se staly základem knihovny.¹⁸³ Za okupace byly přikupovány další knihy, např. o umění, po okupaci knihy o odboji, revoluci a budování nového státu. Vznikla tak muzejní knihovna význačné vědecké, zvláště vlastivědné úrovně. Snahou muzea bylo vytvořit z ní studijní knihovnu celého kraje.¹⁸⁴

Mnoho přírůstkových čísel v tomto období se právě týká různých knih, sešitů a brožur, např. od Obecní knihovny, Spořitelny, Městského úřadu, Jaroslava Fišera, Antonie Těšinské, továrníka Josefa J. Folkerta, děkana Josefa Luska nebo Josefa Brázdy.¹⁸⁵ Tyto snahy mohly být diktovány pocitem potřeby zvýšit odbornou úroveň knihovnictví a archivnictví i samotného muzea a vyrovnat se tak zahraničí.¹⁸⁶

¹⁸¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, Zápisník I a II.

P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: Fontes Nissae, sv. VII, 2006, s. 68-69.

¹⁸² Tamtéž, Seznam knih, spisů atd. muzejní knihovny v Železném Brodě dle stavu ze dne 31. srpna 1939.

¹⁸³ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 4 Pisemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské městské muzeum*, s. 4.

¹⁸⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 4 Pisemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské muzeum*.

¹⁸⁵ Tamtéž, Zápisník II., s. 42-58.

¹⁸⁶ J. ŠPĚT, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, s. 128.

Koncem 30. let daroval muzeu Josef Rada svou sbírku sta kusů fotografií.¹⁸⁷ Významnými dárkyněmi byly i sestry Olga a M. Knířovi z pražských Vinohrad, které muzeu věnovaly porcelánové a skleněné předměty (především sklenice), džbánky, sošky, knihy a sešity či oblečení.¹⁸⁸ Cechovní věci dokonce darovala i spořitelna z Chlumce n. Cidlinou.¹⁸⁹

V roce 1943 bylo muzeum obohaceno cennými malbami na prknech ze stropu kostela ve Bzí z roku 1692 nebo cennými kachlemi z Návarova.¹⁹⁰ Také získalo cenné spisy z archivu rodiny Des Fours-Walderode na Hrubém Rohozci¹⁹¹ a z pražských archivů.¹⁹²

Na dvě stě třicet devět předmětů věnoval Bohumil Kalfus - jednalo se především o věci z porcelánu, skla a kameniny, o nábytek, svícny, obrazy, sochy, cínové nádoby, knihy a časopisy a poštovní knížky z let 1894 a 1896 - 1918.¹⁹³

O dva roky později se muzeum rozrostlo o osm set jedenáct položek ze sbírek Rudolfa Simma z Hutí. Jednalo se např. o barvotisky, obrázky, obrazy, časopisy, knihy, výstřižky, pohárky, flakónky, hrníčky, skleničky, džbánky, talíře, figurky (hlavně porcelánové), hodiny.¹⁹⁴

Spolek rozhodl o budoucím zřízení přírodovědecké části muzea,¹⁹⁵ proto se shromažďování sbírek začalo ubírat i tímto směrem.

Velmi významným darem byla a stále je archeologická sbírka Ing. Viléma Vaníčka, která obsahuje především artefakty z jeho amatérských výzkumů ve 30. a 40. letech minulého století. Několik z nich je v současné době vystaveno v národopisné expozici na Bělišti.

Jedná se o nálezy z lokalit: Frýdštejn, Jablonec nad Jizerou, Jílové, nejspíš Horská Kamenice, Kozákov, Návarov, Rejdice, rovenská silnice, Sklenařice, Stanové, Stará Ves, Trosky, Vranové, Zlatá Olešnice, Záhoří a z jedné neznámé lokality.

Archeologický materiál pochází převážně z období vrcholného středověku (14. - 15. století) s možným přesahem do století třináctého a novověku od počátku 16. století

¹⁸⁷ SOKA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, Zápisník II, s. 70-73.

¹⁸⁸ Tamtéž, Zápisník II, s. 77-81, 83-84.

¹⁸⁹ Tamtéž, Zápisník II, s. 96-97.

¹⁹⁰ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1.

¹⁹¹ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 70.

¹⁹² SOKA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 4 Písemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské muzeum*.

¹⁹³ Tamtéž, Zápisník II, s. 180-194.

¹⁹⁴ Tamtéž, Příloha v Zápisníku I.

¹⁹⁵ Tamtéž, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

do poloviny 17. století. Nálezy z pravěkého období byly ojedinělé, ale přesto muzeum vlastní vrtanou sekerku, která byla nalezena při řece Kamenici pod hradem Návarovem. Její datace sahá do doby mladého neolitu či průběhu eneolitu. Unikátní je i soubor kachlů, kterému se Petr Brestovanský podrobně věnuje v Archeologii Libereckého kraje I/1998 na stranách 97 - 145.

V článku týkajícím se archeologické sbírky muzea jsou lokality nálezů uvedené v abecedním pořádku a jsou označeny i na mapě. Soupis obsahuje polohu, popis předmětu, materiál, z kterého je vyroben, rámcovou dataci, označení předmětů z předešlých evidencí, nálezce a datum, pokud jsou známy, literaturu, doplňující poznámku a Vaníčkovu značku.¹⁹⁶ Toto označení můžeme nalézt u předmětů zapsaných v Zápisníku II. uloženém v SOkA Jablonec n. Nisou *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, ev. č. 1¹⁹⁷ nebo na samotných nálezech.

V druhé polovině 40. let se už dá mluvit o tom, že se fondy muzea daly rozdělit do tří skupin - „přírodně muzejní sbírky“ v pravém slova smyslu, muzejní vědecká knihovna a městský archiv.¹⁹⁸

V roce 1948 Svaz československých muzeí daroval muzeu bankovky z let 1912, 1915, 1920, 1926, 1927, 1929, 1932, 1934 a okupační z roku 1944.¹⁹⁹ O čtyři roky později se sbírky rozrostly o bankovky, pamětní mince apod., které věnovala spořitelna.²⁰⁰

Od roku 1944 se prosazoval návrh na zřízení sklářského oddělení v muzeu a sbírky se začaly více rozrůstat i v tomto směru. Ke konci 40. let národní podnik Železnobrodské sklo povolil, aby jednotlivé podniky darovaly muzeu sklo (především duté), ale i něco z figurek.²⁰¹ Sbírkou se nadále rozšiřovaly o práce žáků a profesorů místní sklářské školy a n. p. Železnobrodské sklo.²⁰²

Na přelomu 40. a 50. let daroval Pojizerský průmyslový ústav v Železném Brodě muzeu betlém s figurkami vinutými i foukanými, ale např. i vázičky, vzorníky, náhrdelníky,

¹⁹⁶ P. BRESTOVANSKÝ, *Archeologická sbírka Muzea horního Pojizeří v Železném Brodě*, In: Archeologie Libereckého kraje, sv. I, 1998, s. 153-166.

¹⁹⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, Zápisník s. 210-212.

¹⁹⁸ Tamtéž, inv. č. 4 Pisemnosti různé, ev. č. 1, Muzeum různé, František SOCHOR, *Železnobrodské muzeum*.

¹⁹⁹ Tamtéž, Zápisník II, s. 217.

²⁰⁰ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 2*, s. 17-21.

²⁰¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

²⁰² P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934 - 1957*, in: Fontes Nissae, sv. VII, 2006, s. 73.

kabelky nebo brože.²⁰³ Železnobrodské sklo dalo mnoho váz, sklenek, růženců nebo náhrdelníků.²⁰⁴ Pozadu nezůstaly ani např. závody Pastrnek nebo Vele (především vázy).²⁰⁵

6.2. Zákon č. 54 ze dne 9. července 1959 o muzeích a galeriích

Tento zákon nabyl platnosti a účinnosti 1. srpna 1959. Byli pod ním podepsáni Antonín Novotný, Zdeněk Fierlinger, Viliam Široký a Dr. František Kahuda. Byl novelizován. V roce 1994 byl vydán zákon č. 71 o vývozu předmětů kulturní hodnoty (trvalé hodnoty z hlediska potřeb státu a společnosti). Zákon č. 54/1959 Sb. platil až do roku 2000, kdy byl vydán zákon nový.

Muzea a galerie mají dokumentační, vědecké a umělecké poslání. Účelem tohoto zákona bylo zajistit, aby sbírky muzeí a galerií byly zachovány a doplňovány, řádně spravovány, aby jich bylo účelně využíváno a aby byly zpřístupněny lidu k poučení, obohacení jeho estetického citění a podněcování k tvořivé práci.

Instituce měly provádět soustavný průzkum ve svém oboru, soustavně sbírat doklady o vývoji přírody a společnosti, o socialistické výstavbě, uměleckém tvoření nebo jiných druzích lidské činnosti s příslušnou dokumentací, měly odborně uchovávat, konzervovat a restaurovat muzejní sbírky a vést evidenci sbírek a odborně je zpracovávat.

Podle obvodu a působnosti se rozlišovala muzea ústřední, krajská a okresní, popřípadě místní. Dle zaměření činnosti a obsahu byla muzea buď specializovaná (vyvíjela činnost v jednom či více oborech vědy, techniky či umění) nebo vlastivědná (komplexní výzkum a dokumentace vývoje přírody a společnosti svého obvodu).

Ústřední muzea poskytovala odbornou pomoc ostatním muzeím. Krajská, okresní a místní muzea měla obvod působnosti zpravidla shodný s obvodem příslušného národního výboru. Tvořila krajskou síť. Ústředními muzei bylo Národní muzeum a Národní technické muzeum v Praze. Organizaci, působnost a úkoly upravovalo Ministerstvo školství a kultury.

Sbírky bylo třeba zachovávat pro budoucnost, rozšiřovat se mohly nálezy, nákupy, výměnou, dary, odkazy i převodem.

²⁰³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 1*, s. 98-104, 107-108, 177-185.

²⁰⁴ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 1*, s. 14-17.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 66-74.

Ústřední muzea zřizovala vláda na návrh Ministerstva školství a kultury nebo na návrh příslušného ministra podaný v dohodě s Ministerstvem školství a kultury. Muzea krajská, okresní a místní zřizoval výkonný orgán příslušného národního výboru v mezích plánu krajské sítě muzeí a galerií.

Ústřední muzea vedlo ministerstvo, ostatní vedl výkonný orgán příslušných národních výborů. Iniciativním a poradním orgánem ministra školství a kultury pro zásadní otázky muzeí a galerií byla Ústřední muzejní rada - její členy jmenoval ministr školství a kultury. Funkce byly čestné. Organizační a jednacím řád Ústřední muzejní rady vydávalo Ministerstvo školství a kultury.

Jako iniciativní a poradní orgán pro muzea, galerie a vlastivědnou práci v kraji zřídila rada Krajského národního výboru Krajskou muzejní radu, obdobně mohla být zřízena i Okresní muzejní rada. Jejich funkce byly taktéž čestné.

Pracovníci muzeí a galerií museli mít politickou a odbornou kvalifikaci. Předpisy o kvalifikačních předpokladech vydalo Ministerstvo školství a kultury v dohodě s příslušnými orgány. Obě instituce vytvářely příležitosti pro dobrovolné pracovníky.²⁰⁶

²⁰⁶ Lex DATA C. H. BECK, [online], [cit. 2011-04-04]. Dostupnost na WWW: <http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d40071d8f5?OpenDocument>.

7. Vývoj muzea před vznikem Národopisného muzea horního Pojizeří

V srpnu 1957 rada MNV odsouhlasila návrh na zřízení krajského národopisného muzea, které mělo doplňovat již legendární Slavnosti lidových písní a tanců Libereckého kraje.²⁰⁷

V únoru roku 1961 oznámilo Severočeské muzeum v Liberci, že v Železném Brodě bude instalováno národopisné muzeum. Školská komise tento návrh odsouhlasila, ale zdůrazňovala nutnost zachování zdejšího vlastivědného muzea, které podchycovalo i historický vývoj železnobrodského sklářství. V této souvislosti MěNV jednal o umístění tzv. Sachsových sbírek, které měla sklářská škola, a které se měly přemístit do muzea v Jablonci n. Nisou. Nakonec byly instalovány v uvolněných místnostech Hruškova muzea.²⁰⁸

V březnu téhož roku bylo uvažováno o obsazení místa kulturního pracovníka pro muzeum, které již vloni ONV nabízel Železnému Brodu. O místo však neměl nikdo zájem, proto byla do funkce ředitelky muzea navržena manželka Ing. Karla Pelanta.²⁰⁹

Od roku 1962 se v muzeu prováděla reinstalace obrazové galerie a instalovalo se oddělení vývoje zdejšího sklářství. Nově instalované muzeu bylo slavnostně otevřeno 17. srpna 1963 za účasti zástupců okresních i městských stranických a samosprávných činitelů. Při této příležitosti bylo zdůrazněno, že se vážně počítá s postupnou reinstalací i ostatních částí.²¹⁰

V roce 1964 odešel do důchodu dosavadní domovník Státní spořitelny v Železném Brodě Jindřich Endler, který současně zastával funkci průvodce muzea. Od 1. června funkce zastával dle volby ředitelství spořitelny Josef Benžura. Dosavadní, ještě z funkce Muzejního spolku volený, správce muzea František Sochor nechtěl nést zodpovědnost za zaměstnance, kterého vůbec neznal a o jehož přijetí se nezasloužil, proto týmž dnem podal MěNV písemné oznámení, v němž se vzdal čestné funkce správce muzea. Zároveň odevzdal klíče od muzea.²¹¹

V témže roce mělo dojít k uspořádání výstavy skla a bižuterie, k tomuto účelu byla ustavena i zvláštní komise, která měla provést přípravné práce. Ale v listopadu bylo rozhodnuto, že se výstava bude konat o rok později spolu s mezinárodní výstavou bižuterie

²⁰⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1957*, s. 434.

²⁰⁸ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1961*, s. 224.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 186.

²¹⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1963*, s. 262.

²¹¹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1964*, s. 300.

v Jablonci nad Nisou.²¹²

O rok později bylo rozhodnuto o zbourání bývalého soudu i sousedního Daníčkovy domu.²¹³ V roce 1966 se dokonce jednalo o zrušení muzea, kterému se vytýkaly různé nedostatky. V březnu o něm jednala školská a kulturní komise MěNV znovu, tehdy už bylo jisté, že muzeum ve městě zůstane, ale že bude reinstalováno na muzeum národopisné. Na srpnové schůzi rada města jednala i o stížnostech, které byly podávány na domovníka Spořitelny a průvodce muzea Josefa Benžuru. Rada uznala stížnosti za oprávněné a rozhodla se znovu vyjednávat s bývalým průvodcem Jindřichem Endlerem. V září byl schválen předběžný návrh libreta pro instalaci zdejšího muzea.²¹⁴

²¹² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1963*, s. 263.

²¹³ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 134 Roční zápis do kroniky města za rok 1965, ev. č. 130, s. 20.

²¹⁴ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1966*, s. 386.

8. Národopisné muzeum horního Pojizeří

V roce 1958 se v Železném Brodě konaly Slavnosti písní a tanců Libereckého kraje, které daly podnět ke zřízení nového národopisného muzea.²¹⁵ Počítalo se s tím, že slavnosti zde budou pořádány každoročně, a že by tudíž bylo na místě zřídit zde i krajské národopisné muzeum. Tehdejší MNV v Železném Brodě za předsednictví Anny Brychtové tento návrh velmi podporoval a zavázal se k tomuto účelu uvolnit celou budovu bývalého soudu na náměstí (čp. 16).²¹⁶ Nové libreto vypracoval Dr. Josef Václav Scheybal ze Severočeského muzea v Liberci. KNV v Liberci návrh schválil, souhlasil i krajský výbor KSČ v Liberci a taktéž MNV v Železném Brodě.²¹⁷

V roce 1960 došlo k územní reorganizaci, kdy Liberecký kraj zmizel a nahradil ho kraj Severočeský. Zmizely i Slavnosti písní a tanců, ale návrh na zřízení národopisného muzea v Brodě zůstal. Nový KNV Severočeského kraje v Ústí nad Labem dokonce trval na jeho realizaci.²¹⁸

Znovu se o této otázce začalo jednat v letech 1965 a 1966,²¹⁹ kdy kulturní správa ONV v Jablonci nad Nisou, zvláště zásluhou inspektorky kultury Jany Scheybalové, odsouhlasila schválení národopisného muzea v Železném Brodě. Do rozpočtu na přípravné práce se v roce 1967 přidělila pouhá částka Kčs 150.000,-, proto byla na jaře téhož roku zřízena samostatná příspěvková organizace Národopisné muzeum horního Pojizeří v Železném Brodě a zahájily se přípravy k reinstalaci. Do konce roku byly přípravné práce zhruba skončeny a v dalším roce se přikročilo k vlastní nové instalaci. O neočekávaně rychlé skončení všech potřebných úprav se zasloužily i některé provozovny zdejších Komunálních služeb - např. truhlářství (vedoucí František Hazdra), malířství (vedoucí Josef Žídek), čalounictví (vedoucí František Bartůněk).²²⁰

²¹⁵ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²¹⁶ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 136 Roční zápis do kroniky města za rok 1967, ev. č. 132, s. 37.

²¹⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²¹⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 136 Roční zápis do kroniky města za rok 1967, ev. č. 132, s. 37.

²¹⁹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²²⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 136 Roční zápis do kroniky města za rok 1967, ev. č. 132, s. 37-38.

Libreto i scénář opět vypracoval Dr. J. Scheybal²²¹ za pomoci Bedřicha Beneše,²²² kteří měli provést i samotnou instalaci muzea, ale později byla tímto úkolem pověřena Jana Scheybalová. Expozice se zabývala vývojem sklářství, perníkářství, plátenictví a lidovým uměním.²²³

Nové muzeum mělo být slavnostně otevřeno v květnu roku 1968,²²⁴ ale nakonec k němu došlo 28. června,²²⁵ čímž navázalo na více než stoletou tradici sběratelství.²²⁶

Náklady na zřízení tehdejšího muzea činily více než čtvrt milionu Kčs, ve skutečnosti však byly ještě větší. Kulturní správa ONV v Jablonci nad Nisou ze svého rozpočtu hradila libreto, scénář a instalaci muzea, ale i restaurační a konzervační práce nutné pro novou expozici.²²⁷

Muzeum zůstalo příspěvkovou organizací, kterou řídil MěNV v Železném Brodě. Metodickou pomoc zajišťovalo Severočeské muzeum v Liberci. Po odborné stránce se na řízení podílela Kulturní správa ONV v Jablonci nad Nisou. Dle rozhodnutí Severočeského KNV v Ústí nad Labem bylo muzeum ke konci roku 1968 zařazeno do III. kategorie jako muzeum specializované v dané oblasti.²²⁸ Oficiální potvrzení o zařazení však bylo vydáno až k 1. květnu 1970.²²⁹

Co se týká původního personálu mělo muzeum k 25. dubnu 1967 jednoho zaměstnance na plný úvazek (František Sochor), jednoho zaměstnance na úvazek poloviční (Karel Ducháč) a účetní (Ehlerová),²³⁰ ale od 1. září 1969 zaměstnávalo muzeum již osoby tři (ředitele s vysokoškolským vzděláním, odborného pracovníka se středoškolským vzděláním, nejlépe ekonomickým s důrazem na účetnictví, a průvodce s částečným úvazkem uklízečky).

²²¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²²² Tamtéž, inv. č. 106 Národopisné muzeum horního Pojizeří v Železném Brodě, ev. č. 7.

²²³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1984, 1985, 1983, Zpráva o vedení muzea (pětiletka) z 23. ledna 1985.

²²⁴ Muzeum Českého ráje v Turnově, *A 79/1 Muzeum Železný Brod*, Vyjádření k úkolu reinstalace Národopisného muzea horního Pojizeří v Železném Brodě.

²²⁵ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²²⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1997 - 2000, Zpráva o etnografické sbírce z 11. dubna 2000.

²²⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²²⁸ Muzeum Českého ráje v Turnově, *A 79/1 Muzeum Železný Brod*, Zpráva z 28. listopadu 1968 ONV - Komisi lidové kontroly v Jablonci n. Nisou.

²²⁹ Tamtéž, Zpráva o zařazení do III. velikostní kategorie.

²³⁰ Tamtéž, Záznam o ustavení příspěvkové organizace Muzea horního Pojizeří.

Zvláště v sezóně nebo v době vánoční výstavy vypomáhali i brigádníci.²³¹

S Národopisným muzeem horního Pojizeří se počítalo jako se specializovaným muzeem, které na základě průzkumu a regionálního výzkumu mělo shromažďovat, odborně spravovat, zpracovávat a osvětově využívat předměty muzejní hodnoty - hmotné doklady života lidí v oblasti horního Pojizeří²³² (to znamená od Harrachova přes Vysoké nad Jizerou a Železnobrodsko po Turnov).²³³ Z tohoto důvodu byl na post ředitele vypsán konkurz s podmínkou vysokoškolského vzdělání. Od 1. července 1968 muzeum takovou ředitelku mělo, stala se jí Jana Zítková (vdaná Vanišová).²³⁴

Po znovuootevření se muzeum zaměřilo na propagaci nového, moderně instalovaného muzea, které bylo téměř dva roky uzavřené. Současně se započala inventarizace prvního stupně především v expozici, poté i v depozitáři, který se postupně vybaloval z beden po stěhování a pořádal.

Již tehdy byl dán podnět k regionálnímu folkloristickému výzkumu a jeho osvětovému využití. Diplomová práce nové ředitelky muzea se zabývala lidovými betlémy, což vedlo k průzkumu lidového betlemářství v této oblasti. Z výsledků práce vyrostla první výstava lidových betlémů ve vánočním období na přelomu roku 1968 a 1969 a o rok později druhá.

Za polovinu roku 1968 muzeum navštívilo 3 219 dospělých a 836 dětí, o rok později přišlo 8 208 návštěvníků a na vstupném se vybralo Kčs 20.843,-.²³⁵

K 1. červenci 1969 se do vedení muzea vrátil František Sochor, protože dosavadní ředitelka si vybírala dovolenou a od konce července nastoupila dovolenou mateřskou. Krátce v muzeu pracovala Zdenka Vlachová, které však nevyhovovala pracovní doba, a tak k 17. červenci odešla. Muzeum zaměstnávalo jen Františka Sochora a Karla Maryšku. Od 1. září nastoupila na místo účetní Maruše Jandová a Ludmila Bílková jako uklízečka a průvodkyně.²³⁶

²³¹ Muzeum Českého ráje v Turnově, A 79/1 *Muzeum Železný Brod*, Zpráva z 23. října 1969 ONV - Komisi lidové kontroly v Jablonci n. Nisou.

²³² SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 963 *Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²³³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Zápisy z jednání 1986 - 1994.

²³⁴ Muzeum Českého ráje v Turnově, A 79/1 *Muzeum Železný Brod*, Zpráva MěstNV v Železném Brodě.

²³⁵ SOkA Jablonec nad Nisou, NAD 963 *Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²³⁶ Muzeum Českého ráje v Turnově, A 79/1 *Muzeum Železný Brod*, Zpráva MěstNV v Železném Brodě z 12. února 1970.

Pod jeho vedením byla dokončena inventarizace prvního stupně, pořídilo a zapojilo se pět akumulčních kamen na vytápění výstavních místností, byla provedena konzervace všech vystavených předmětů.²³⁷

K 5. září 1969 nevlastnilo muzeum žádné depozitáře, mělo pouze skladiště, a to půdní skladiště v budově bývalého soudu, dvě komory na radnici a provizorní prostory v Jirchářské ulici. Navíc si pronajímalo prostory v soukromém domě na náměstí, kde si zřídilo prodejnu upomínkových předmětů.²³⁸

V roce 1970 se rozhodlo o zrušení muzea jako samostatné příspěvkové organizace, připadlo pod MěstNV.²³⁹

K 5. dubnu zaměstnávalo muzeum čtyři osoby - ředitele Františka Sochora, Marušku Jandovou, Ludmilu Bílkovou a Svatavu Vinklerovou.²⁴⁰ K 31. červenci odešel do důchodu zastupující ředitel a vedení muzea přejala Ludmila Bílková. Muzeum vlastnilo přes devět tisíc přírůstkových čísel. Inventář se nacházel ve výstavních místnostech a na chodbách muzea čp. 197, v depozitářích čp. 51 a částečně čp. 50, v prodejně muzea čp. 19 a na půdě radnice, popřípadě v archivu čp. 40.²⁴¹

V září 1974 nastoupila na místo pracovnice v muzeu Jaroslava Jelínková. Působila zde s Alenou Šulcovou. V té době muzeum nemělo ředitele, pouze zaměstnance. Na konci roku 1979 dala A. Šulcová výpověď,²⁴² Jaroslava Jelínková byla jmenována ředitelkou muzea.²⁴³²⁴⁴

V roce 1980 bylo zažehnáno nebezpečí, že by město přišlo o národopisné muzeum, které se mělo stát součástí vyššího celku. O rok později došlo k rozdělení expozice do dvou částí, a to na stará řemesla (sklářství a jeho vývoj, perníkářství a plátenictví) a na lidové umění.

Muzeum zaznamenalo úbytek návštěvníků (asi 664 osob), což mohla zapříčinit malá

²³⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²³⁸ Muzeum Českého ráje v Turnově, A 79/1 *Muzeum Železný Brod*, Kulturní správa ONV v Jablonci n. Nisou 5. září 1969.

²³⁹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²⁴⁰ Tamtéž, inv. č. 110-111 *Muzeum Železný Brod*, ev. č. 7.

²⁴¹ Tamtéž, inv. č. 110-111 *Muzeum Železný Brod*, ev. č. 7, Zápis o předání Národopisného muzea horního Pojizeří.

²⁴² Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

²⁴³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1980, 1981, 1982.

²⁴⁴ V letech 1968 - 1980 nebyla vedena Kronika města, proto jsou informace o vývoji velice kusé a čerpané především z podkladů Františka Sochora, z korespondence muzea nebo rozhovoru s J. Jelínkovou.

propagace muzea (u silnice chybí poutače na muzeum), ale také konkurenční výstavky skla ve sklářské škole, kterým dávali návštěvníci přednost i z důvodu možné koupě některých výrobků.²⁴⁵

Muzeum nesmělo moc publikovat, ani vystavovat předměty uložené v depozitářích. Proto se začalo s menšími tematicky zaměřenými výstavkami v místnostech radnice. Vystavovalo se prakticky vše až na zbraně a mince, např. porcelán, lampy, školní pomůcky, klobouky.²⁴⁶

V roce 1982 se uvažovalo o novém a hlavně větším depozitáři pro muzeum. Jako vhodná se jevila stará budova čp. 19, tzv. Paříkovsko, stojící v rohu náměstí. Musela by však projít rekonstrukcí.²⁴⁷

K roku 1983 zaměstnávalo muzeum dvě pracovnice (Jelínková, Hrachová). Depozitář v Jirchářské ulici v blízkosti potoka Žernovníka byl velmi vlhký, plísň se tvořily i na materiálech, které plísň nemívají. Po rekonstrukci Paříkovska by se v objektu mimo depozitáře nacházely laboratoře nejen pro technické, ale i chemické opravy a konzervaci.²⁴⁸

Díky poutačům, plakátům a katalogům se muzeu v roce 1984 podařilo zvýšit návštěvnost o jeden tisíc sto návštěvníků. Došlo k zlepšení prostředí - opravila se střecha, podezdil se strop, výstavní síně se natřely lesklým lakem. Kvůli provádění evidence muzea bylo otevřeno jen o víkendech, ve všední dny mohly muzeum navštívit pouze hromadné a předem ohlášené skupiny. MěNV jmenoval pracovníka technických služeb Jaroslava Kotrbu ke spolupráci s pracovníci muzea v důvodu důkladné kontroly muzejního fondu.²⁴⁹

I v roce 1985 zůstala vystavována expozice z roku 1968. Původně se uvažovalo o novém scénáři navrženém Dr. J. Scheybalem, ale upustilo se od něj, protože bylo v plánu umístit novou expozici do Paříkovska.²⁵⁰ V říjnu došlo k instalaci nových mříží na všech oknech ve druhém patře Spořitelny vedoucích do dvora.²⁵¹ O rok později se umístily mříže i na okna, kde dosud nebyly.²⁵²

²⁴⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1981*, s. 25-26.

²⁴⁶ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

²⁴⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1982*, s. 100.

²⁴⁸ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1983*, s. 159-160.

²⁴⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1984*, s. 254-255.

²⁵⁰ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1984, 1985, 1983.

²⁵¹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Výkazy MK ČR o muzeu za rok, struktura sbírkových fondů, rok 1985 - Plnění plánu práce.

²⁵² Tamtéž, *Zápisy z jednání 1986-1994*.

Do 30. června bylo potřeba vypracovat nové pasporty muzeí.²⁵³ Díky pracím na konzervaci, katalogizaci a zpracování materiálů byly návštěvní hodiny muzea omezeny. V rámci systému „Mládež a kultura“ provázela pracovnice muzea žáky základních škol po městě, při čemž jim podávala odborný historický výklad.²⁵⁴

V roce 1987 již bylo jasné, že Paříkovsko k muzejním účelům využito nebude. Od 17. března se prováděla demontáž kvůli špatnému stavu budovy.²⁵⁵ V tomto roce natočila Československá televize dokument o třech železnobrodských betlémech - Maryškův papírový, Metelkův dřevěný a skleněný bratří Hlaváčků. Videokazety byly umístěny do prodeje a pomáhaly tak v reklamě muzea. Došlo také k vypracování nového návštěvního řádu, který obsahoval nejen práva a povinnosti návštěvníků, ale i bezpečnostní a protipožární údaje.²⁵⁶

Od roku 1988 se uvažovalo o nové expozici muzea, protože ta stávající již byla dvacet let nezměněna.²⁵⁷ Na základě doporučení Dr. Macka z Krajského muzea v Teplicích se mělo muzeum snažit zkompletovat dvě navržená libreta do takové podoby, aby se stalo konečným podkladem pro scénář k nové expozici.²⁵⁸

O rok později se muzeum potýkalo s nižší návštěvností, ale mohla za to i nemoc obou pracovnic.²⁵⁹ Pro účely depozitáře muzea byl zakoupen rodinný dům čp. 243 v Křížové ulici.

V lednu 1990 žádala ředitelka muzea Jelínková o povolení obchodní činnosti, tedy zřízení malé prodejny v přízemí muzea.²⁶⁰ 30. září se do muzea vloupal neznámý pachatel, v důsledku toho došlo k většímu zabezpečení muzea.²⁶¹ V expozici byly vyměněny práce akademického sochaře Božetěcha Medka za ryté figurativní a abstraktní kresby na vázách od Jindřicha Tocksteina. Stalo se tak v důsledku patnáctého výročí jeho úmrtí. Do muzea bylo instalováno ústřední topení.²⁶²

²⁵³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1984, 1985, 1983.

²⁵⁴ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1985*, s. 19.

²⁵⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Porady vedoucích MěstNV v Železném Brodě 1984 - 1990.

²⁵⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1987*, s. 105.

²⁵⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1988*, s. 27.

²⁵⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Výkazy MK ČSR o muzeu za rok, struktura sbírkových fondů.

²⁵⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1989*, s. 78.

²⁶⁰ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Porady vedoucích MěstNV v Železném Brodě 1984 - 1990.

²⁶¹ Tamtéž, *Zprávy o činnosti, jednání 1995 - 2000*.

²⁶² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1990*, s. 134.

Počátkem devadesátých let se muzeum potýkalo se stále klesající návštěvností, což se přičítalo hlavně zastaralosti expozic a malé propagaci.²⁶³ K inovaci muzejních předmětů přes všechny úvahy stále nedocházelo. V přízemí byla zřízena prodejna textilu.²⁶⁴

V roce 1992 se muzeum také zabývalo otázkou zabezpečení exponátů. Po nezdařeném vloupání a nesčetných žádostech a prosbách směřovaných na Ministerstvo kultury ČSR se ministerstvo konečně rozhodlo poskytnout větší část příspěvku na signální ochranu, menší část uhradil Městský úřad. Firma Trevos ze Semil instalovala do muzea, a později i do depozitáře v Křížové ulici, zabezpečovací zařízení. Po zajištění depozitáře se sem přestěhovaly muzejní předměty, především duté sklo, figurky stolové, pecové, duté i drátkové.

V roce 1993 ředitelka muzea Jelínková navázala kontakt s Českou spořitelnou v Jablonci nad Nisou, kterou žádala o sponzorování a podílení se na úhradě nové expozice. Ve druhém podlaží muzea byla zřízena prodejna drobných uměleckých bižuterních předmětů, velikonočních vajíček nebo slaměných vánočních ozdob. Návštěvník si zde mohl nakoupit i mapy nebo publikace. V přízemí se nacházela prodejna původně s obnošeným textilem, později ze sportovní obuvi a novým oblečením. Provize z této činnosti sloužila k částečnému zmírnění vysokých provozních nákladů jako byl nájem místní spořitelně nebo za depozitář soukromému majiteli. Také bylo zdraženo vstupné - zahraniční návštěvník zaplatil za prohlídku Kč 8,-, dítě nebo student Kč 4,- (tuzemský Kč 6,-, dítě Kč 3,-).²⁶⁵

O rok později muzeum získalo darem kvalitní a vhodný depozitář na Poříčí v bývalé škole. Přestěhoval se sem především lidový a intarzovaný nábytek. I v tomto objektu instalovala semilská firma Trevos bezpečnostní zařízení. Muzeum přišlo o dřevěný mechanický betlém V. Metelky ze Sklenařic z roku 1888, který mělo zapůjčeno od Severočeského muzea v Liberci od roku 1984. Na uvolněném místě se připravovala expozice staré školy se starými lavicemi, pomůckami, obrazy, učebnicemi apod.²⁶⁶

8.1. Sbírky

Se změnou zaměření muzea přišla i změna zaměření ve sbírání předmětů - více se dokumentovalo sklářství typické pro železnobrodský kraj, lidový nábytek, lidové ošacení,

²⁶³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1991*, psána Evou Vozkovou, s. 47.

²⁶⁴ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1991*, psána Ing. Jiřím Ullrichem, s. 159.

²⁶⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1993*, s. 146-147.

²⁶⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1994*, s. 194.

strava, bydlení, zvykosloví, lidové plastiky aj.

Zaměření diplomové práce ředitelky muzea (lidové betlémy) obrátilo pozornost k tomuto umění a dalo základy pro další odborné studie. Úspěšně proběhly dvě výstavy betlémů, které se staly srazem betlemářů z okolí, jejichž zkušenosti se podchycovaly a zaznamenávaly. Vystavené betlémy se dokumentovaly a fotografovaly pro účely muzea.²⁶⁷ V roce 1968 byl např. zakoupen rozsáhlý vyřezávaný dřevěný betlém od Jiřího Hlavy ze Semil.²⁶⁸ V dalších letech byly získány betlémy od Miloslava Jandury, Františka Pospíšila, Karla Maryšky, Ludmily Josefové aj.²⁶⁹

Na konci 60. let muzeum získalo mnoho exponátů od n. p. Železnobrodské sklo (např. figurky, náhrdelníky nebo různé dekorativní sklo),²⁷⁰ od Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské (mísy, vázy, sklenice)²⁷¹ nebo např. od Jaroslava Brychty (figurky, vázičky, popelníky, tavené plastiky).²⁷²

Mnoho předmětů převedlo Muzeum skla a bižuterie v Jablonci n. Nisou - hlavně obrazy a fotografie nebo obrázky J. V. Scheybala.²⁷³

Na přelomu let 1969 a 1970 sbírky prošly inventarizací, při které byly zhruba vytríděny předměty nemuzejní povahy nebo vymykající se rámci zaměření muzea.²⁷⁴

V roce 1979 na muzeum převedl mnoho věcí MěNV. Jednalo se o předměty, které byly původně určené k prodeji v muzejní prodejně, ta ale byla v roce 1968 zrušena. Nyní byly zařazeny do sbírek - např. figurky, sošky, dózy, vázičky, konvice, džbánky, misky, talíře, obrázky.²⁷⁵

Následující rok muzeum zakoupilo nádobí, staré nástroje a náčiní z obce Vidoň u Miletína.²⁷⁶

²⁶⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²⁶⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 1*, s. 32-34.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 191-192, 195-197, s. 199.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 2*, s. 1-9.

²⁷⁰ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 1*, s. 12, 50-51, 53-57.

²⁷¹ Tamtéž, s. 13-14, 57-63.

²⁷² Tamtéž, s. 108-110.

²⁷³ Tamtéž, s. 25-26, 120-122.

²⁷⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu 1970, ev. č. 7.

²⁷⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 2*, s. 50-66.

²⁷⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 2*, s. 47-49.

V roce 1983 v muzeu probíhala kontrola porovnávání inventáře se skutečnými čísly exponátů nařízená nadřízenými orgány. Muzeu chybělo pouze pět exponátů, které byly silně poškozeny při stěhování a dle popisů se nejednalo o unikáty, ale o práce žáků školy. Chybělo však zaevidování více než čtyř set exponátů, které byly dodatečně popsány a zařazeny do evidence.²⁷⁷ Muzeum tehdy vlastnilo 10 207 přírůstkových čísel.²⁷⁸

Ještě o rok později nebyly zaevidovány vykopávky a mince, s výjimkou zlatých mincí, které byly uloženy v bezpečnostní schránce. Podle metodického doporučení se mince měly třídit podle panovníků a vykopávky dle užitého materiálu. Muzeu se podařilo vypracovat lokační seznam na jednotlivé regály, skříně i vitríny. Celý muzejní fond se měl zpracovat do tří let. Celkem se muselo vypracovat více než sedm tisíc karet.²⁷⁹

V roce 1985 došlo k zpracování sbírky mincí čítající přes sedm set čtyřicet kusů.²⁸⁰ Zaevidování všech mincí a plaket z drahých kovů bylo dokončeno v roce 1987. V témže roce muzeum získalo dvacet sedm nových exponátů, např. dívčí a chlapecký kroj Horního Pojizeří nebo čtyři obrazy Jaroslava Hudského.²⁸¹

V polovině 80. let Muzeum skla a bižuterie v Jablonci n. Nisou převedlo na železnobrodské muzeum např. svícny, talíře, hrníčky, šálky, konvice, kalichy, džbány, košíčky.²⁸² Muzeum se rozrůstalo i o oděvy darované např. Bělou Těhníkovou nebo Annou Třmínkovou, část byla zakoupena od Františka Kalvacha.²⁸³

Od poloviny 90. let často docházelo k evidování starých sbírek (př. knoflíky, vzorníky, náramky, brože, oděvy).²⁸⁴

²⁷⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1983*, s. 160.

²⁷⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1984, 1985, 1983.

²⁷⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1984*, s. 255.

²⁸⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1985*, s. 19.

²⁸¹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1987*, s. 116.

²⁸² Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 2*, s. 86-87, s. 89.

²⁸³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Knihy přírůstků č. 3*, s. 1, 7-8.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 14-19, 20-21.

9. Městské muzeum v Železném Brodě

Již koncem 60. let přidělila rada ONV v Jablonci nad Nisou dům čp. 57, tzv. Bělišťe, pro potřeby budoucího národopisného muzea. Ale teprve v roce 1994 objekt přestal sloužit k obývání.²⁸⁵ V tomto roce zpracovala Ing. arch. Pražáková studii na využití tohoto objektu, kde by se po rekonstrukci mohl nacházet městský archiv a zařízení studovny a expozice muzea, která by se specializovala na řemesla, typická pro Železný Brod (železářství, soukenictví, perníkářství, sklářství apod.).²⁸⁶

V roce 1995 zahájila Česká spořitelna generální opravu své budovy. Muzeum muselo vyklidit sklářskou světničku a další prostory včetně obřadní síně, protože se sem přestěhovaly všechny úřadovny spořitelny. Některé místnosti v Křížové ulici byly napadeny dřevomorkou, proto se musely veškeré předměty fondu textilu a několik set skleněných předmětů přestěhovat do depozitáře na Poříčí. Předměty zde byly umístěny nouzově a často, pro nedostatek místa, i nevhodně.

Koncem roku začaly obě pracovnice muzea s přípravou nové sklářské expozice, která by měla být otevřena další rok při výročí Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské. Do budoucna se počítalo s tím, že by na Náměstí 3. května, v budově Spořitelny, vznikla pouze sklářská expozice a veškerý národopis a řemesla by se přestěhovaly na Bělišťe. Začalo se intenzivně pracovat na obnově celého objektu. Bělišťe bylo rozděleno na dvě části - byt správce a muzejní část. 9. května 1995 byla zřízena „Nadace na záchranu a obnovu architektonické památky Bělišťe“ (*podrobněji se o nadaci zmiňuji v kapitole Budovy - Bělišťe*). Zároveň bylo vypsáno výběrové řízení na správce celého objektu, který by se do budoucna staral i o okolí stavby, dělal průvodce po sbírkách a drobnou údržbu.

Došlo také k vyřešení otázky Městského archivu, který obsahoval veškeré písemné materiály týkající se Železného Brodu - fotografie, plakáty, knihy, mapy, třídní knihy a výkazy z místních škol apod. Od roku 1981, kdy zemřel poslední archivář učitel František Sochor, převzal klíče od archivu Státní okresní archiv v Jablonci nad Nisou a bez jeho svolení do něj neměl nikdo přístup. Většina archiválií se odvezla do Jablonce, zbytek byl uložen v Železném Brodě a byl ve velmi špatném stavu (budova chátrala, zatékalo tam, plesnivé zdivo, strop hrozil sesutím). V roce 1995 se ve věci angažovala místostarostka Mgr. Lenka

²⁸⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda, Zápis z jednání 1986 - 1994*.

²⁸⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1994*, s. 194-195.

Dušková, a i když podle zákona Železný Brod nemohl mít samostatný archiv (ten může být jen v okresních městech), bylo zdejší pracoviště evidováno jako pobočka okresního archivu. Než se pro materiály upravily místnosti na Bělišti, přestěhovaly se do depozitáře na Poříčí. 26. června předal ředitel SOkA v Jablonci nad Nisou Mgr. Jan Kašpar klíče od městského archivu tajemnici Městského úřadu Ing. Floriánové. Na základě výběrového řízení byla přijata pracovnice pro městský archiv a muzeum Veronika Kališová z Turnova, která nastoupila od 1. srpna jako zaměstnankyně Městského úřadu v Železném Brodě.²⁸⁷

V roce 1996 se muselo muzeum úplně vystěhovat z prostor Spořitelny. Všechny exponáty byly převezeny do depozitářů.²⁸⁸ Od března do června se muzeum předělávalo a vyhlásilo nový název - z Národopisného muzea horního Pojizeří se stalo Městské muzeum v Železném Brodě.²⁸⁹

Po dlouhém jednání došlo k obnovení sklářské expozice, kterou musel financovat Městský úřad přes slibovanou pomoc České spořitelny.²⁹⁰ Expozice na Náměstí 3. května se stala výhradně sklářskou se zaměřením na vývoj místního sklářství od druhé poloviny 19. století, na aktivity místních podnikatelů a exportérů ve dvacátých a třicátých letech minulého století a měla vystavovat i moderní galerii osobností sklářské tvorby v Železném Brodě.²⁹¹

Sklářská expozice ve druhém patře byla slavnostně otevřena v červnu při oslavách sklářské školy jako „Galerie osobností sklářské tvorby v Železném Brodě“. Na podzim téhož roku byla v prvním patře otevřena „sklářská světnička“, umístěná v původním dřevěném domě Klemencovsku. Národopisná expozice se měla do tří let instalovat a otevřít v objektu Běliště. Za tímto účelem došlo ke zřízení komise pro obnovu a rozšíření expozic Městského muzea ve složení: předseda Mgr. Václav Horáček, místopředseda Mgr. Lenka Dušková a členové: Jaroslava Jelínková, vedoucí muzea, akademický sochař Pavel Ježek - ředitel SUPŠS, Ing. Jaroslav Kraus - ředitel spořitelny Jablonec n. Nisou, Ing. arch. Jan Mayer, Eva Vozková - kronikářka, Jitka Kobrová - správce Běliště, profesor Stanislav Libenský - výtvarník, akademická sochařka Jaroslava Brychtová - výtvarnice, Ing. František Peňáz - ředitel Železnobrodského skla, PhDr. Oldřich Palata - zástupce ředitele Severočeského muzea

²⁸⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1995*, s. 256-258.

²⁸⁸ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1996*, s. 323.

²⁸⁹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Výkazy MK ČSR o muzeu za rok, struktura sbírkových fondů, rok 1996.

²⁹⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1996*, s. 323.

²⁹¹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1989, 1990-1997.

v Liberci a Jaroslav Ježek - za městskou radu.

V tomto roce odešla do důchodu Jaroslava Jelínková, která ale v muzeu zůstala pracovat na poloviční úvazek. Druhou pracovnící a průvodkyní zůstala pí. Hrachová.²⁹²

13. srpna 1998 došlo k slavnostnímu otevření nové národopisné expozice v Železném Brodě v objektu Bělišť. Návštěvník zde mohl vidět předměty týkající se života našich předků - nábytek, oblečení, nářadí, nástroje nebo ukázky dílny cechu ševcovského, perníkářského a pekařského, krámek babky kořenářky apod. Do přízemních místností byly umístěné exponáty věnované geologickému vývoji Železnobrodsko a archeologické nálezy z okolí. Nejvýznamnějším exponátem dodnes zůstává kamenná sekyrka, která se našla na hradě Návarově, a která je údajně pět tisíc let stará.²⁹³ Počítalo se s tím, že se půda zateplí a poté sem budou instalovány modely starých dřevěných domů včetně roubené radnice, které se sestaví do tvaru starého náměstí v polovině 19. století. Modely zhotovil místní rodák Josef Maryška v letech 1935 - 1955. Také se sem měly umístit lidové betlémy.²⁹⁴ Scénář k expozici vypracovala Jaroslava Jelínková,²⁹⁵ dnešní expozice však ukazuje částečně jiné exponáty (některé byly ukradeny), i když tématické zaměření zůstalo stejné.²⁹⁶ V objektu bydlela Jitka Kobrová s rodinou, která byla hlavní průvodkyní expozice a správcovou objektu. Pro zájemce byl ustaven den 5. září jako Den otevřených dveří, kdy byl vstup do expozice zdarma.²⁹⁷

5. října se podařilo ve sklářské expozici otevřít místnost věnující se šestnácti sklářským podnikatelům dvacátých až čtyřicátých let dvacátého století (např. Antonín Klápště, Miroslav Mrklas, Stanislav Halama).²⁹⁸

V tomto roce se na Bělišti poprvé konala pěvecká soutěž základních škol, která se stala každoroční tradicí.²⁹⁹

Místnost bývalé zasedací síně Spořitelny byla využívána jako obrazárna (polovinu obrazů vlastnila Spořitelna, polovinu muzeum). V 90. letech však vedení jablonecké České spořitelny postupně odváželo své obrazy mimo muzeum a výstava se rozpadla. Prostor byl

²⁹² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1996*, s. 323-324.

²⁹³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 456-457.

²⁹⁴ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1997 - 2000, Oldřich KAŠPAR: *Etnografie v Městském muzeu v Železném Brodě*.

²⁹⁵ Tamtéž, *Korespondence 1997-2000*, Zpráva o etnografické sbírce z 11. dubna 2000.

²⁹⁶ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

²⁹⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 457.

²⁹⁸ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1999*, s. 44-45.

²⁹⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1999*, s. 46-47.

nějakou dobu uzavřen a nevyužíván. Hledalo se nové využití této místnosti. Manžel J. Jelínkové navrhl, že by v muzeu mohli svá díla vystavovat Stanislav Libenský a Jaroslava Brychtová. Umělci byli nápadem nadšeni, bylo to poprvé, kdy o jejich díla projevil muzeum i město vůbec zájem.³⁰⁰ Klíče jim byly předány za sponzorský nájem Kč 6.200,-.³⁰¹ Od 27. října 2000 se zde nachází stálá expozice skleněných plastik. Předtím síň prošla rekonstrukcí a město přispělo na zřízení sociálního zařízení i úpravy vchodu.

V roce 2000 odešla do důchodu pracovnice muzea pí. Hrachová, proto bylo 22. února vypsáno výběrové řízení na místo odborné pracovnice muzea. V pětičlenné komisi zasedal starosta města Mgr. Václav Horáček, tajemnice MÚ Ing. Marta Floriánová, ředitelka muzea Jaroslava Jelínková, pracovnice muzea Jitka Kobrová a kronikářka města Eva Vozková. Ze šestnácti uchazečů byla vybrána jedna adeptka, která se nakonec svého vítězství vzdala. Proto na první místo postoupila Kateřina Řezníková z Koberov, která 2. května na uvolněné místo nastoupila.

V tomto roce bylo nad schodištěm instalováno osm unikátních obrazů z třicátých let dvacátého století od profesorů sklářské školy Zdeňka Juny a Oldřicha Žáka. Muzeum je vlastnilo již od roku 1977, ale byly v katastrofálním stavu. V roce 1996 se rekonstrukce ujal učitel SUPŠS Oldřich Balatka, který za pomoci dalších řemeslníků - uměleckých kovářů, truhlářů apod. díla opravil.

Na zasedání městského zastupitelstva bylo odhlasováno navýšení vstupného - dospělí Kč 20,-, děti, studenti a důchodci Kč 10,-, rodinné vstupné Kč 40,-.³⁰²

O rok později muzeum zařadilo do svého programu promítání videokazet. Jedna doprovázela stálou expozici profesora S. Libenského a J. Brychtové, kdy se návštěvníci mohli seznámit s historií sklářství na Železnobrodsku. K promítání byl připraven i starý film „Sklářské městečko“ s figurkami profesora Jaroslava Brychty, natočený v roce 1959. Přetočeny byly i staré filmy o Brodě a jeho památkách.

V únoru se v Městském muzeu sešli ředitelé patnácti muzeí z regionu a na historicky prvním zasedání Libereckého kraje sekce Asociace muzeí a galerií zvolili pětičlenný výbor. Předsedou se stal Zdeněk Vitáček, ředitel českolipského muzea, dalšími členy: Helena

³⁰⁰ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

³⁰¹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1999*, s. 44-45.

³⁰² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2000*, s. 100-104.

Braunová z Kamenického Šenova, Vladimíra Jakoubčová z Turnova, Jaroslava Slabá z Jablonce nad Nisou a Alois Čvančara z Liberce.

Muzeum se začalo připravovat na převádění všech svých fondů do centrální evidence. Co se týká personálních změn - v lednu do invalidního důchodu odešla Jitka Kobrová, místo ní nastoupila Stanislava Mlejnková.³⁰³ Pracovnice muzea vytvořily výstavu k pětistému výročí obnovení práv města nazvanou „Jak to tenkrát bylo“. Výstava se konala v sálech Městské galerie Vlastimila Rady ve dnech 1. června až 30. září.³⁰⁴ Dějovou linii města propojovala řeka Jizera, proto návštěvníci výstavy mohli slyšet i šumění vody.³⁰⁵

Od 1. srpna 2001 se muzeum připojilo k projektu Alive.cz, kdy začalo uplatňovat slevy po předložení průkazů ISIC/ITIC.³⁰⁶

V květnu 2002 vyhlásilo Městské muzeum a Městský úřad v Železném Brodě výběrové řízení na místo vedoucího pracovníka muzea, protože stávající ředitelka Jaroslava Jelínková měla koncem roku odejít do důchodu. Na místo se přihlásilo sedm zájemců, ve výběrovém řízení uspěla Mgr. Kateřina Jakubičková ze Bzí. Ta byla od 1. ledna 2003 do své funkce jmenována.³⁰⁷

Od roku 2004 vzrostla návštěvnost asi o 30 % (4 796 návštěvníků),³⁰⁸ což zapříčinilo i to, že pracovnice v obou expozicích pořádaly různé akce spojené s historií, se sklem apod. V propagaci pomohla i reportáž České televize v pořadu Toulavá kamera, která se vysílala 29. února. Na Bělišti došlo k otevření stálé prodejny tradičních řemeslných výrobků.³⁰⁹ Do expozic byly umístěny texty na průhledných samolepících fóliích jak v češtině, tak v angličtině. Došlo také ke zdražení vstupného - dospělí Kč 25,-, děti, studenti a důchodci Kč 15,-, rodinná vstupenka Kč 50,-. Došlo ke zhotovení nových vstupenek ve formátu pohlednic.³¹⁰

Také došlo ke změně zřizovací listiny Městského muzea v Železném Brodě.³¹¹ Změny

³⁰³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2001*, s. 173-175.

³⁰⁴ Tamtéž, s. 172-173.

³⁰⁵ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

³⁰⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001-2009*, Korespondence 2001-2002.

³⁰⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2002*, s. 229-230.

³⁰⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2004*, s. 2.

³⁰⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2004*, s. 353-354.

³¹⁰ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2004*, s. 1.

³¹¹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, Korespondence 2003 - 2005, Zápis z 21. zasedání rady města z 3. března 2005.

nastaly i v personální sféře. K 1. červenci na mateřskou dovolenou odešla ředitelka muzea Kateřina Jakubičková, zastoupila ji Kateřina Řezníková. Po dobu její nepřítomnosti byla na hlavní pracovní poměr přijata Mgr. Petra Hejralová z Turnova, která v muzeu působila již od roku 2003 na dohodu o pracovní činnosti konané mimo hlavní pracovní poměr.³¹²

V důsledku platnosti nového zákona o archivnictví a spisové službě č. 499/2004 Sb., kterým vznikla evidence Národního archivního dědictví, proběhlo v roce 2005 ve sbírkách muzea za pomoci zaměstnanců jabloneckého archivu vytipování předmětů splňujících kritéria archiválií. Vybrané předměty byly zaevidovány do databáze NAD.

Ve sklářské expozici došlo k vybudování dětského koutku, který byl otevřen 29. listopadu. Jedná se o stůl s průhlednou deskou a šuplíky plné korálků a šmelce. Ti nejmenší zde nalézají papíry a pastelky. Ke zlepšení propagace muzea byly zhotoveny informační letáčky (též v angličtině) s barevnými obrázky seznamující s historií muzea³¹³

V roce 2006 město zakoupilo budovu České spořitelny, čímž by se do budoucna měl vyřešit problém nevhodného depozitáře v Křížové ulici - sbírky by se v průběhu let měly přestěhovat sem.³¹⁴

30. dubna se v areálu Běliště poprvé pálily čarodějnice.³¹⁵ Ve městě se instalovaly dvě velkoplošné informační cedule s informacemi o muzeu, historických budovách a pamětihodnostech ve městě, a několik menších směrových tabulí k muzeu. Také byla navázána spolupráce s Katedrou historie Technické univerzity v Liberci ohledně praxe studentů oboru Kulturněhistorická a muzeologická studia.³¹⁶

K 1. březnu 2007 rada města odvolala z funkce stávající ředitelky muzea Kateřinu Jakubičkovou, která k 31. prosinci 2007 odešla na vlastní žádost, i její zástupkyni Kateřinu Řezníkovou, která od 2. července nastoupila na mateřskou dovolenou. Novou ředitelkou muzea se na základě výběrového řízení stala Mgr. Petra Hejralová, která byla k 1. lednu 2008 oficiálně jmenována. Po dobu mateřské dovolené K. Řezníkové byla přijata Kateřina Skrbková.³¹⁷

³¹² Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2004*, s. 1.

³¹³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2005*, s. 1-2.

³¹⁴ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2006*, s. 1.

³¹⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města za rok 2006*, s. 462.

³¹⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2006*, s. 2.

³¹⁷ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2007*, s. 1.

Kvůli opakovaným krádežím byl na Bělišti v roce 2008 zaveden systém časových prohlídek s průvodcem. V minulém roce začaly úpravy prostor v budově Spořitelny pro účely depozitáře, kam se postupně stěhovaly sbírky z nevyhovujícího depozitáře v Křížové ulici. V depozitáři na Poříčí byl proveden generální úklid, včetně očisty a konzervace nábytku.³¹⁸

V roce 2009 došlo k úplnému přestěhování předmětů z depozitáře v Křížové ulici do prostor Spořitelny, proto byl depozitář zrušen. Většina mobiliáře (skříně, dřevěné regály) byly pro svůj špatný stav rozebrány a zlikvidovány. Během října byl na Bělišti instalován bezpečnostní kamerový systém, zrušily se tak časové prohlídky.³¹⁹

K 1. září 2010 se do muzea vrátila Kateřina Řezníková. S Kateřinou Skrbkovou byl pracovní poměr rozvázn.

Na podzim téhož roku se započalo s opravou Klemencovska.³²⁰

9.1. Sbírk

V roce 1997 se muzejní sbírky rozrostly o dary Josefa Hübnera z Hutě - např. oděvy, nádobí, sklenice.³²¹ O dva roky později muzeu věnoval starý mandl, šicí stroj značky Kaiser, staré lyže, necky nebo včelíny.³²²

V posledních letech se sbírky obohacují především o skleněné a bižuterní výrobky. V roce 2005 muzeum získalo na sto dvacet osm přírůstkových čísel. K nejzajímavějším patří krbová zástěna skládající se z devíti měděných desek - reliéfů s figurálními a zoomorfními náměty výtvarníka Oldřicha Žáka a předměty získané z pozůstalosti Evy Markupové, dcery arch. Aloise Meteláka (obrazy, fotografie, návrhy A. Meteláka nebo kolekce skla Milana Meteláka).³²³ Náramky, náhrdelníky, brože či knoflíky darovali manželé Michlovi, vázy, obrazy a mísy manželé Skálovi.³²⁴

O rok později muzeum zakoupilo od Střední uměleckoprůmyslové školy sklářské

³¹⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2008*, s. 2.

³¹⁹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2009*, s. 1.

³²⁰ Na základě rozhovoru s Mgr. Hejralovou.

³²¹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Kniha přírůstků č. 3*, s. 22-25.

³²² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1999*, s. 43-44.

³²³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2005*, s. 1.

³²⁴ Městské muzeum v Železném Brodě, *Kniha přírůstků č. 3*, s. 36-37, 39-42.

figurky, vázičky, misky, plastiky či talířky.³²⁵

V roce 2008 se sbírky rozrostly o dary společnosti Jablonex Group - jedná se především o kolekci skla vzorkovny Železnobrodské sklo (necelých 260 položek - vázy, mísy, figurky zvířat a postav, tácy, popelníky, košíčky, ale i betlém)³²⁶, fotografie, katalogy, návrhy aj. z archivu Železnobrodského skla.³²⁷

K prosinci roku 2010 muzeum evidovalo 12 833 předmětů.³²⁸

9.2. Zákon č. 122 ze dne 7. dubna 2000 o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů

Tento zákon nabyl platnosti a účinnosti 12. května 2000. Pod zákonem jsou podepsáni Václav Klaus, Václav Havel a Miloš Zeman. V roce 2002 skončila platnost přechodných ustanovení a zákon začal platit v plném rozsahu.

Zákon stanovil podmínky ochrany sbírek, uchovávaných zejména v muzeích a galeriích, stanovil podmínky a způsob vedení evidence sbírek muzejní povahy, práva a povinnosti vlastníků sbírek muzejní povahy a sankce za porušení stanovených povinností.

Za sbírku muzejní povahy je považována ta sbírka, která je ve své celistvosti významná pro prehistorii, historii, umění, literaturu, techniku, přírodní nebo společenské vědy. Tvoří ji soubor sbírkových předmětů shromážděných lidskou činností. Sbírkovým předmětem je věc movitá i nemovitá i soubor těchto věcí, ať už přírodnina nebo lidský výtvor.

Ministerstvo kultury vede Centrální evidenci sbírek (CES). Sem se zapisují sbírky, které vlastní Česká republika nebo územní samosprávný celek. Ostatní sbírky se sem zapisují jen na základě žádosti vlastníka. Aby se sbírka zapsala, musí se nacházet na území České republiky a obsahovat alespoň pět sbírkových předmětů. Centrální evidence je přístupná veřejnosti.

Do centrální evidence se zapisuje název sbírky, popis sbírky (obsahuje charakteristiku,

³²⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Kniha přírůstků* č. 3, s. 44.

³²⁶ Tamtéž, s. 45-51.

³²⁷ Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2008*, s. 2.

³²⁸ Na základě rozhovoru s Mgr. P. Hejralovou.

obor, který dokumentuje, označení území, z něhož jsou sbírky převážně získány, časové období, které převážně dokumentuje a výčet charakteristických druhů sbírkových předmětů), seznam sbírkových předmětů nebo výčet evidenčních čísel jednotlivých sbírkových předmětů (ke dni zápisu do centrální evidence), místo uložení sbírky, vlastník sbírky (Česká republika nebo příslušný územní samosprávný celek; nebo jméno, příjmení a trvalé bydliště fyzické osoby, pokud se jedná o občana České republiky, pak i rodné číslo; nebo název a sídlo právnické osoby, pokud sídlí v zahraničí, pak i organizační složky na území České republiky, a jejich identifikační číslo), správce sbírky (pokud sbírka ve vlastnictví České republiky nebo územního samosprávného celku nebo sbírka, kterou spravuje fyzická nebo právnická osoba na základě smlouvy s vlastníkem sbírky; zapisované údaje obdobné jako u vlastníka sbírky), evidenční číslo sbírky přidělené ministerstvem a datum zápisu sbírky do centrální evidence. Pokud je část souboru archiválií, označí se tato skutečnost do centrální evidence.

Vlastník sbírky zapsané v centrální evidenci je povinen zajistit ochranu sbírky před krádeží a vloupáním; zajistit ochranu sbírky před poškozením; zajistit preparaci, konzervování a restaurování sbírky; vést sbírkovou evidenci (ta obsahuje název a stručný popis jednotlivých sbírkových předmětů, popřípadě materiál, rozměry, hmotnost, časové zařazení, datum získání, identifikace autora nebo výrobce aj. identifikační znaky; označení území z něho předměty pocházejí; způsob a okolnosti nabytí jednotlivých sbírkových předmětů; stav sbírkových předmětů; evidenční čísla jednotlivých sbírkových předmětů; označení archiválií, jsou-li součástí sbírky); uchovávat sbírku v její celistvosti tak, jak byla zapsána do centrální evidence; umožnit zpřístupnění sbírky nebo předmětů veřejnosti pro studijní a vědecké účely vystavováním nebo zapůjčováním k dočasnému vystavování; stanovit režim zacházení se sbírkou nebo předměty a dbát na jeho dodržování; provést mimořádnou inventarizaci sbírky či určené části na základě rozhodnutí ministerstva; provádět každoroční inventarizaci sbírek nebo jejich určených částí; vyřazovat sbírkové předměty ze sbírky z důvodů jejich neupotřebitelnosti, přebytečnosti, výměny nebo ztráty a dbát, aby údaje ve sbírkové evidenci byly v souladu se skutečným stavem a s údaji v centrální evidenci; umožnit zaměstnanci ministerstva provést kontrolu plnění ustanovení tohoto zákona; strpět označení budovy, v níž je sbírka umístěna, předepsaným mezinárodním znakem; při převodu vlastnictví ke sbírce upozornit nabyvatele na skutečnost, že je tato sbírka zapsaná v centrální evidenci; oznámit ministerstvu zničení nebo odcizení sbírky nebo jednotlivých sbírkových předmětů do třiceti dnů ode dne, kdy se o tom dozvěděl.

Vlastník sbírky zapsané do centrální evidence má právo na odbornou pomoc, již jsou mu povinny bezplatně poskytnout organizace státu nebo územního samosprávného celku určené ministerstvem, a má právo na služby, které jsou mu povinny za úplatu poskytnout organizace státu nebo územní samosprávného celku určené ministerstvem. Odborná pomoc zahrnuje odborné určení sbírkových předmětů a jejich třídění, odborné určení vhodných podmínek a způsobu ukládání, uchovávání nebo vystavování sbírek a sbírkových předmětů včetně určení vhodných podmínek prostředí jejich uchování, revizi sbírek z hlediska potřeby preparace, konzervace a restaurování, poradenskou činnost týkající se evidence, inventarizace nebo vývozu sbírkových předmětů do zahraničí. Služby zahrnují preparaci, konzervování a restaurování.

Vlastníku sbírky zapsané do centrální evidence mohou být poskytnuty z veřejných prostředků účelově určené příspěvky na vybavení objektů zabezpečovacími a protipožárními systémy, preparaci, konzervování a restaurování sbírkových předmětů, pořizování registru ohrožených sbírkových předmětů a dalších registrů sloužících ke zmírnění následku krádeží, instalaci expozic a výstav, zpřístupňování expozic a výstav osobám s omezenou schopností pohybu a orientace nebo plnění opatření vyplývajících z mezinárodních smluvních závazků České republiky, které se týkají ochrany, uchování a prezentace sbírek.

Česká republika a územní samosprávné celky u sbírek a sbírkových předmětů, které vlastní, dbají o plnění povinností, stanovených tímto zákonem vlastníky, a pečují o rozmnožování sbírek. Sbírkou soustřeďují zejména v jimi zřízených muzeích a galeriích. Muzeum získává, shromažďuje, trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává přírodniny a lidské výtvary, umožňuje jejich veřejné užívání, zkoumá prostředí, z něhož jsou tyto přírodniny nebo lidské výtvary získávány, a poskytuje služby výchovné a vzdělávací pro studijní a vědecké účely. Galerie je muzeum specializované na sbírky výtvarného umění.

Sbírkou či předměty evidované v centrální evidenci lze do zahraničí vyvážet pouze na dobu určitou z důvodu vystavování, preparace, konzervování, restaurování nebo vědeckého zkoumání. Povolení na základě žádosti vlastníka vydává ministerstvo. Vývoz musí být uskutečněn ve lhůtě jednoho roku ode dne vydání rozhodnutí ministerstva.

Soulad evidenčních záznamů se skutečným stavem sbírkových předmětů se ověřuje inventurou. Zjišťuje se identifikace sbírkového předmětu podle evidenčního záznamu, jeho stav, potřeba preparace, konzervace nebo restaurování, způsob jeho uložení a kontroluje

se prostředí, v němž jsou předměty uloženy. Inventuru provádí nejméně tříčlenná inventarizační komise, kterou jmenuje vlastník sbírky nebo v případě mimořádné inventarizace ministerstvo. O výsledku je sepsán zápis podepsaný členy komise, který je předložen vlastníkovvi (u mimořádné inventarizace ministerstvu). Zápis obsahuje jméno, příjmení, funkci a podpisy osob, které inventarizaci prováděly, a její datum. Při nesrovnalostech mezi evidenčním záznamem a skutečným stavem je součástí zápisu protokol zaznamenávající rozdíly včetně zdůvodnění. Provedení inventarizace se zaznamenává do evidenční knihy s uvedením data provedení inventarizace. Vlastník je povinen oznámit ministerstvu výsledek.

Kontrolu a dodržování povinností stanovených tímto zákonem provádí ministerstvo. Součástí zákona jsou i sankce za porušení. Pokuty vymáhá a vybírá ministerstvo a jsou příjmem státního rozpočtu.³²⁹

Městské muzeum v Železném Brodě do Centrální evidence sbírek nahlásilo jednu sbírku s dvěma podsbírkami. První podsbírka je Národopisná a obsahuje na 7 129 evidenčních čísel (220 vyřazeno), nejsou v ní žádné archiválie ani kulturní památky. Předměty jsou vyrobeny z materiálů plátno, sklo, textil, kov, kamenina, porcelán, cín, dřevo, keramika nebo papír. Druhý název podsbírky zní Sklářská podsbírka a je v ní vedeno 3 381 evidenčních čísel (vyřazeno 159), taktéž v ní nejsou zastoupeny žádné archiválie, ani kulturní památky. Jedná se především o duté zušlechtěné sklo, figurky drátkové, foukané, vinuté, hutnické a bižuterii (hlavně náhrdelníky a knoflíky).³³⁰

³²⁹ Ministerstvo kultury České republiky, [online], [cit. 2011-04-04].

Dostupnost na WWW: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=806>>.

³³⁰ Ministerstvo kultury České republiky, Centrální evidence sbírek, [online], [cit. 2011-04-24]

Dostupnost na WWW: <<http://ces.mkcr.cz/cz/sb.php?evc=M%AEb/002-04-18/085002>>.

10. Současný stav

Dnes zní oficiální název muzea Městské muzeum v Železném Brodě. Jedná se o příspěvkovou organizaci, jejíž zřizovatelem je město Železný Brod, který ji zřídil na dobu neurčitou. Muzeum zaměstnává tři stálé pracovníky, v sezóně s průvodcováním vypomáhají brigádníci.

Statut muzea je upraven Zřizovací listinou, která nabyla účinnosti 3. března 2005 (předtím muzeum upraveno Zřizovací listinou z 9. března 1995 a jejich dodatků), a Dodatkem č. 1 ke Zřizovací listině s právní účinností od 16. září 2009. Muzeum plní svou funkci ve smyslu ustavení §10, odst. 6 zákona č. 122/2000 Sb. o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů.

Posláním organizace je získávání, shromažďování, trvalé uchování, evidování a odborné spravování sbírek hmotných dokladů, dokladů o vývoji přírody a společnosti se zřetelem k jejich muzejní hodnotě a zpracovávání komplexní dokumentace o vývoji regionu horního Pojizeří, zvláště Železnobrodská, jako pramenné základny pro vědecké poznání a prostředek kulturně výchovného působení muzea na veřejnost v oborech archeologie, pomocných věd historických, etnografie, kulturní historie a historie regionu, geologie a v oborech uměleckohistorických.

Své sbírky zpřístupňuje návštěvníkům formou stálých expozic (národopisné a sklářské), pořádá příležitostné výstavy a kulturní a vzdělávací akce pro nejširší veřejnost v souladu se zákonem 483/2004 Sb.³³¹ Tradičními se staly Velikonoční jarmark a Vánoční trhy na Bělišti, kde je spojen kulturní program s prodejem. Muzeum také pořádá vzdělávací výtvarné dílny pro žáky základních škol i pro dospělé, jež jsou spojené s výstavami či přibližují výtvarnou a řemeslnou techniku. V areálu Běliště jsou pořádány i koncerty hudebních skupin.³³²

Muzeum hospodaří se sbírkami a sbírkovými předměty jako s hmotným majetkem dle zákona č. 122/2000 Sb. a dle vyhlášky č. 275/2000 Sb. K 3. březnu 2005 činil dlouhodobý

³³¹ Sepsáno na základě:

Městské muzeum v Železném Brodě, *Zřizovací listina příspěvkové organizace města Železného Brodu s názvem Městské muzeum v Železném Brodě*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Dodatek č. 1 ke Zřizovací listině příspěvkové organizace Městské muzeum v Železném Brodě*, IČ 43257283.

³³² Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, *Korespondence 2003 - 2005*, *Z muzea Železný Brod*, Katalog neziskových organizací Libereckého kraje, 1. července 2007.

hmotný majetek za budovu muzea na Náměstí 3. května Kč 1.606.170,19, výše majetku v operativní evidenci činila Kč 16.153,04. Dlouhodobý hmotný majetek za budovu Bělišť čp. 57 činil Kč 243.899,60, výše majetku v operativní evidenci byla Kč 5.326,50. Dodatkem č. 1 ze 16. září 2009 předal zřizovatel movitý majetek příspěvkové organizaci k jejímu vlastnímu hospodářskému využití k plnění účelu, pro který byla organizace zřízena. Pokud organizace nabude majetek do vlastnictví zřizovatele, považuje se za svěřený majetek.

Doplňkovou činností muzea jsou prodejny v obou expozicích s upomínkovými a dekorativními předměty.³³³

Jak již bylo několikrát zmíněno, muzeum má dvě expozice - sklářskou a národopisnou. Každoročně však pořádá menší výstavky různých zaměření a kulturní akce.

³³³ Sepsáno na základě:

Městské muzeum v Železném Brodě, *Zřizovací listina příspěvkové organizace města Železného Brodu s názvem Městské muzeum v Železném Brodě*.

Městské muzeum v Železném Brodě, Dodatek č. 1 ke Zřizovací listině příspěvkové organizace Městské muzeum v Železném Brodě, IČ 43257283.

11. Objekty muzea

V současné době se železnobrodské muzeum nachází v objektu Spořitelny s průčelím Klemencovska a v domu nazývaném Bělišť. V minulém století se uvažovalo o přemístění muzea do budov na náměstí - nejdříve bývalý okresní soud, později Paříkovsko. Oba objekty ale již nestojí.

Muzeum mělo depozitáře v různých objektech města. Dokud stála budova bývalého soudu, byl umístěn i zde spolu s archivem města.

K dispozici mělo i dům v Jirchářské ulici čp. 51. Místnosti však nevyhovovaly muzejním účelům - byly vlhké, předměty byly pokryty plísní.³³⁴

14. dubna 1989 se naskytla možnost odkoupení rodinného domu čp. 243 v Křížové ulici, posudek byl odhadnut na Kč 128.000,-. Odbor kultury ONV zajistil finanční prostředky na odkoupení tohoto objektu pro účely depozitáře muzea.³³⁵ V dubnu 1990 bylo ukončeno stěhování do nového objektu.³³⁶

V současné době má muzeum depozitáře umístěny v budově Spořitelny a ve víceúčelovém domě na Pořiči.

11.1. Klemencovsko a Spořitelna

11.1.1. Klemencovsko

Byl bývalý měšťanský roubený dům čp. 197 z roku 1792.³³⁷ Patřil režisérovi a iniciátorovi různých společenských i kulturních akcí a divadel Klementu Hudskému.³³⁸

³³⁴ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1983, 1984, 1985, Zpráva z 8. března 1984.

³³⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Porada vedoucích MěNV v Železném Brodě 1984 - 1990.

³³⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1989, 1990 - 1997, Zpráva z 8. dubna 1990.

³³⁷ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Zprávy o činnosti, jednání 1995 - 2000, Název městského muzea v Železném Brodě.

³³⁸ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 6 Malá kronika železnobrodská do r. 1950, ev. č. 2, s. 117.

11.1.2. Výstavba Spořitelny s průčelím Klemencovska

Dům čp. 197 byl zakoupen od paní Risplerové již v roce 1923. Další domy byly vykoupeny a zbourány v roce 1932.³³⁹

V srpnu 1933 byl ustaven stavební výbor zabývající se výstavbou nové budovy Městské spořitelny. Zakládajícími členy bylo celé ředitelství, Miroslav Hlavníček, Matěj Hudský, Alois Šefr, Ing. Josef Hušek a Jáchym Adamička. 28. června 1934 v čele výboru stáli: celé ředitelství, Jan Hlava, Ing. Josef Hušek, Miroslav Šefr, František Navřich a Lucie Paříková. 23. srpna 1935 k nim opět přibyl Miroslav Havlíček.

Od počátku bylo počítáno s prostory pro muzeum a obrazárnu. Výbor se potýkal s nedostatkem místa ve městě pro provedení výstavby. Jako vhodné místo se ukázal roh náměstí u Štefánikovy ulice. Stavební povolení výbor obdržel 17. listopadu 1934. Zvítězil návrh od Ing. Jindřicha Freiwalda a Jaroslava Böhma, který zakomponovával štít Klemencovska do nové konstrukce objektu Spořitelny. Spolek vypsál výběrové řízení na hlavní práce (uzávěrka 10. prosince 1934). 13. února 1935 byl na schůzi výboru vybrán nejlevnější návrh od Ing. Radima Matolína z Vinohrad s rozpočtem Kčs 554.926,65, paušálně Kčs 521.125,79. Na další práce byla vypsána veřejná soutěž. 12. března 1935 došlo k podepsání smlouvy mezi Stavebním výborem, Ing. Freiwaldem a Ing. Matolínem. Stavět se začalo o šest dnů dříve. 18. dubna došlo k položení prvního základního kamene.

Kvůli dispozicím ohledně Klemencovska musel být o stavbě informován i Státní památkový úřad, který však neodpověděl. Přesto 27. května došlo k rozebrání objektu a k jeho složení v radničním dvoře.

Ne přelomu května a června 1935 bylo rozhodnuto o přístavbě druhého patra, protože se sbírky rozrostly o dary děkana Hrušky. Během června dorazily čtyři Freiwaldovy návrhy. Přístavba byla taktéž zadána firmě Ing. R. Matolína za sníženou paušální cenu Kčs 57.000,- včetně daně.

Na Klemencovsku se zrekonstruovaly shnilé trámy, které byly místo původní hlíny vyplněny lištami. Na štít byla dána nová okrasná prkénka a místo za štítem se obložilo korkovou izolací. V muzejních místnostech musely být předělány sloupy, aby výška stačila pro korouhve.

³³⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 474.

Kolem stavby se na přelomu srpna a září 1935 vyskytly problémy ohledně společné zdi se sousedícím domem pana Dittricha. 31. srpna 1935 Městský úřad v Železném Brodě informoval výbor, že přestavba části Klemencovska nebyla provedena dle plánu a stavebního povolení. Pokud však dojde k dohodě s p. Dittrichem, může stavba zůstat v tomto stavu (štít Klemencovska přesahoval na společnou zeď s Dittrichovými). Pan Dittrich však žádal, aby byl přesahující štít odstraněn (mezi Dittrichovskem a Klemencovskem bývala ulička 92 cm široká, ta se měla rozdělit na půl). Ke sporu nemuselo dojít, kdyby projektant umístil Klemencovsko tak, jak původně stávalo. Pan Dittrich tvrdil, že Klemencovsko bylo posunuto o čtyřicet centimetrů na jeho stranu. To se však přesunulo pouze z ulice, nikoliv na stranu a římsa tak zabíhala 24 cm na společnou zeď.

3. října zaslal Městský úřad dopis se žádostí o odstranění štítu Klemencovska, úkon měl být proveden do 1. listopadu. 30. října se konalo soudní přeličení ohledně žaloby p. Dittricha.³⁴⁰ 18. listopadu stavební odbor shledal, že přesahující roh Klemencovska byl do Dittrichovy novostavby vkreslen dodatečně. Původně okap Spořitelny dosahoval jen k hraniční zdi.³⁴¹ Taktéž došlo k usnesení, aby byly vitríny částečně vestavěny do zdi. Do výkladní skříně pod podloubím se umístila plastická mapa okolí ve formátu 150 x 150 cm. Byly zde barevně vyznačeny, mimo obvyklých znaků, i turistické stezky a místa. Po stranách byly značky s legendou. 29. ledna 1936 došlo k zamítnutí žaloby pana Dittricha zdejším soudem.

2. června byl vypracován program k slavnostnímu otevření budovy. 10. června proběhla kolaudace stavby, obec ji provedla o dva dny déle. 14. června 1936 došlo k slavnostnímu otevření nové budovy Spořitelny. Slavnostního otevření se nezúčastnil starosta města Karel Daníček, který odmítl i účast na uvítání ministra financí Dr. Kalfuse, železnobrodského rodáka. Této situace si povšimli i Národní Listy a informovali o tom čtenáře ve výtisku ze dne 16. června 1936. Následně dala městská rada uveřejnit tiskovou opravu v Národních Listech, a to 25. června 1936, která uvedla, že správa spořitelny nedala starostovi možnost účastnit se slavnosti jako starosta města. Odbor do zápisu zaznamenal, že se jednalo o nepravdy.

17. června 1936 ve stavebním výboru nahradil K. Turček pana Huška.

³⁴⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 798 Spořitelna Železný Brod*, inv. č. 25 Protokoly stavebního odboru.

³⁴¹ SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 4 Ilustrační materiál, ev. č. 1, Dokumentace - z městské rady.

23. května 1938 byla za poplatek Kčs 500,- provedena superkolaudace.³⁴²

Velmi moderně byl pojat i interiér Spořitelny, který byl v roce 1997 renovován - skleněná mozaika, skleněná fontána od Aloise Meteláka, kterou renovoval Zdeněk Lhotský s pracovníky své dílny na Pelechově, nebo leptaná skla. Firma Sklo Pelechov zabezpečila skleněné výplně stropů, pokladen a přepážek. Vstupní bránu a obnovu stropu ve vestibulu zajistil Jan Strnad, původní zařízení kanceláří a nábytek restauroval Interiér Praha.³⁴³ Okna místnosti bývalé obrazárny a obřadní síně (dnes zde probíhá výstava děl Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové) jsou vyzdobena dle návrhu Zdeňka Juny. Samotnou realizaci provedli Jaroslav Dědeček a Rudolf Hloušek. Balkon zdobí dvě sochy - Práce (autor Jaroslav Brychta) a Spořivost (Ladislav Přenosil).

Od podzimu 2010 prochází průčelí Klemencovska rekonstrukcí.³⁴⁴

11.1.3. Spořitelna

Jedná se o dvoupatrovou budovu o zastavěné ploše 600 m².³⁴⁵

Interiér i exteriér budovy byl rekonstruován v letech 1991 - 1996.³⁴⁶

Roku 2006 město zakoupilo budovu České spořitelny, a. s., čp. 37 za dvanáct milionů Korun českých.³⁴⁷ Město v objektu ponechalo všechny muzejní prostory, archiv i Českou spořitelnu, a. s. Bytové jednotky se nechávají do budoucna pro depozitum.³⁴⁸ V současné době se v muzeu nachází už jen jeden byt. Sídlí zde Informační centrum města.³⁴⁹

³⁴² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 798 Spořitelna Železný Brod*, inv. č. 25 Protokoly stavebního odboru.

³⁴³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1997*, s. 396-397.

³⁴⁴ Na základě rozhovoru s Mgr. P. Hejralovou.

³⁴⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, *Korespondence 2003 - 2005*, Dotazník pro zjišťování rizik faktorů v muzeích, knihovnách a památkových objektech z r. 2004.

³⁴⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 474.

³⁴⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2006*, s. 464, 473.

³⁴⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, *Korespondence 2006*, Zápis ze 33. zasedání zastupitelstva města Železný Brod konaného dne 29. června 2006.

³⁴⁹ Tamtéž, *Korespondence 2006*, Zápis z jednání ze 7. listopadu 2006.

11.2. Bělišťe

Tato budova je nejzachovalejší, nejkrásnější a největší roubenou stavbou v Železném Brodě³⁵⁰ (zastavěná plocha činí 450 m²)³⁵¹. Jedná se o bývalou barvírnu, později koželužný dům čp. 57 (označován i čp. 59) na břehu potoka Žernovníka.³⁵² Později sloužil jako místo, kde se bělilo,³⁵³ odtud jeho označení na Bělosti.³⁵⁴ Objekt pochází z počátku 17. století a v průběhu let byl několikrát rekonstruován. Nejvýznamnější přestavba proběhla v roce 1807. Tento rok je také někdy považován za datum vzniku domu.³⁵⁵ Přestavbou dům prošel ještě ve 30. letech 20. století.³⁵⁶

Je to stavení vysockého typu s bohatě zdobenou lomenicí.³⁵⁷ Objekt je od roku 1962³⁵⁸ zapsán v Ústředním seznamu kulturních památek pod registračním číslem 120.³⁵⁹

Objekt byl 7. listopadu 1967 zakoupen Městským národním výborem v Železném Brodě pro účely Národopisného muzea horního Pojizeří. Původní záměr o přenesení muzejní expozice se po roce nepovažoval za vhodný - málo frekventované místo, potřeba nemalých finančních nákladů. Po vystěhování a opravách by se provoz mohl zahájit až v roce 1974.³⁶⁰ Náklady by činily asi Kčs 315.000,-.

Původní návrh vypadal tak, že v přízemí by se rekonstruovala roubená světnice a přilehlé komory, které by ukazovaly tradiční bydlení maloměstského řemeslníka na počátku 19. století. Hospodářské prostory sousedící s bývalou velkou obytnou světnicí by se upravily

³⁵⁰ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1997 - 2000, Zpráva o etnografické sbírce z 11. dubna 2000.

³⁵¹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 200 - 2009*, Korespondence 2003 - 2005, Dotazník pro zjišťování rizik. faktorů v muzeích, knihovnách a památkových objektech z r. 2004.

³⁵² SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 3 Pisemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Ludmila INFELDOVÁ, *Architektonické památky v Železném Brodě*.

³⁵³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1997 - 2000, Oldřich KAŠPAR: *Etnografie v Městském muzeu v Železném Brodě*.

³⁵⁴ SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 3 Pisemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Ludmila INFELDOVÁ, *Architektonické památky v Železném Brodě*.

³⁵⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1997 - 2000, Oldřich KAŠPAR: *Etnografie v Městském muzeu v Železném Brodě*.

³⁵⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, Korespondence 2003 - 2005, Dotazník pro zjišťování rizik. faktorů v muzeích, knihovnách a památkových objektech z r. 2004.

³⁵⁷ SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 3 Pisemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Ludmila INFELDOVÁ, *Architektonické památky v Železném Brodě*.

³⁵⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Průvodcovský text*.

³⁵⁹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Zprávy o činnosti, jednání 1995 - 2000, Fare Bělišťe.

³⁶⁰ Městské muzeum v Železném Brodě, *Statuta, organizační řády, dokumentace k Bělišti*, Dokumentace Bělišťe.

pro instalaci rozměrného mechanického betlému (7 x 3 m). Větší místnost v kamenné části přízemí by se využila pro instalaci řemeslnické soukenické dílny z počátku 19. století. Sousední místnost by sloužila jako prodejna a klenutý prostor by se využíval jako fotokomora.

V prvním patře v roubené části (nad kamennou dílnou) by byla bytová jednotka. Světnička ve štítě nad náhonem by sloužila jako muzejní knihovna a pracovní depozitáře. V půdním prostoru by se umístil prostorný depozitář lidového nábytku.

V podkroví by se nacházel depozitář lehčích předmětů (náradí, nástroje, korouhve apod.) a sklad výstavního materiálu (panely, rámy, tabulové sklo). Zahrada se měla stát lapidáriem ohrožených kamenných soch ze Železnobrodské.³⁶¹

Avšak teprve v roce 1995 přestalo Bělišťe sloužit k obývání.³⁶²

V roce 1995 začal Městský úřad v Železném Brodě za přispění Ministerstva kultury ČR (17. července 1997 dána dotace Kč 250.000,-)³⁶³ rekonstruovat tento patrový, z části roubený, státem chráněný dům. Rekonstrukce byla dokončena v roce 1998. Národopisná expozice se slavnostně otevřela 13. srpna. Přilehlý pozemek by v budoucnu měl sloužit jako skanzen drobných hospodářských staveb a rekonstruované kůlny by se měly zaplnit hospodářským náčiním.³⁶⁴ Roku 2004 proběhly úpravy zahrady na Bělišti.³⁶⁵

11.2.1. Nadace pro záchranu a obnovu architektonické památky Bělišťe a její využívání

20. dubna 1995 vznikla Nadace pro záchranu a obnovu architektonické památky Bělišťe a její využívání. Organizaci založily: Mgr. Lenka Dušková, Zlata Vendrovcová, Iva Hudská, Eva Vozková, Alena Prokopová a Jaroslava Jelínková.³⁶⁶ Dalšími členy se mohly stát

³⁶¹ Muzeum Českého ráje v Turnově, A 79/1 *Muzeum Železný Brod*, Kulturní správa ONV v Jablonci n. Nisou 5. září 1969.

³⁶² Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Zápis z jednání 1986 - 1994, Zpráva z 11. května 1994.

³⁶³ Městské muzeum v Železném Brodě, *Statuta, organizační řády, dokumentace k Bělišti*, Dokumentace Bělišťe.

³⁶⁴ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1997 - 2000, Příspěvek do Věstníku od Městského muzea v Železném Brodě z 18. srpna 1998.

³⁶⁵ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, Korespondence 2003 - 2005, Zpráva Národní památkový ústav Ústí n. Labem ze dne 25. října 2004.

³⁶⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Statuta, organizační řády, dokumentace k Bělišti*, Nadace na záchranu a obnovu Bělišťe.

právnícké nebo fyzické osoby z České republiky i ze zahraničí, kterým nebyl lhotejný stav Bělišť.³⁶⁷

Do registru se zanesla 9. května téhož roku. Její hlavní činností byla realizace projektu zachrany kulturní památky Bělišť, realizace scénáře na využití objektu, realizace scénáře na využití přilehlého pozemku a stálá údržba objektu a obměna vnitřní expozice.³⁶⁸

Organizace oslovovala železnobrodské podnikatele, vydaly se pohlednice s Bělišťem, které se začaly prodávat na Železnobrodském jarmarku. O příspěvek byl také požádán Fond národního jmění.

V roce 1995 obdržel Městský úřad od Okresní úřadu dotaci Kč 50.000,-, což nestačilo ani na opravu střechy. Bylo zapotřebí získat alespoň tři miliony Korun českých.³⁶⁹ Celkem město investovalo Kč 2.409.713,-, státní dotace činila Kč 930.000,-. Celková suma na opravu Bělišť byla vyčíslena na Kč 3.339.713,-.³⁷⁰

Zanikla 29. dubna 1998 dnem převedení částky z bankovního účtu na účet Města Železný Brod.³⁷¹

11.3. Budova bývalého okresního soudu čp. 16

21. ledna 1946 informoval za ředitelství spořitelny pan ředitel Šimůnek muzeum o úmyslu jeho přemístění z budovy Spořitelny.³⁷² Jako vhodný objekt byl vybrán bývalý okresní soud na náměstí. Existuje kreslený návrh malovaný Františkem Sochořem, který navrhl přebudování místností pro muzejní účely (*Příloha B - Fotografie 25*).

Byly by třeba opravy všeobecného rázu (podlahy a okna), ale i speciální (úprava místností k muzejním účelům). Objekt by se musel rozšířit o depozitář a musel by se zabezpečit. V prvním poschodí by se nacházely výstavní prostory, v přízemí městský archiv a vědecká knihovna. Domovník by mohl být zároveň průvodcem (tuto funkci zastával

³⁶⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1995*, s. 256.

³⁶⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Statuta, organizační řády, dokumentace k Bělišťi*, Nadace na záchranu a obnovu Bělišť.

³⁶⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1995*, s. 256.

³⁷⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 457.

³⁷¹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Statuta, organizační řády, dokumentace k Bělišťi*, Nadace na záchranu a obnovu Bělišť.

³⁷² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

zřízenec spořitelny, proto mu nebyla dávána výplata od muzea).³⁷³

K samotné realizaci nikdy nedošlo, přesto budova od 18. listopadu 1946 sloužila jako muzejní depozitář³⁷⁴ a později i jako knihovna,³⁷⁵ sídlo Libereckých rozvodných závodů (RLI), archiv MěNV a družina mládeže.³⁷⁶ V roce 1965 město rozhodlo o jeho zbourání spolu se sousedním domem čp. 15, který vlastnil Norbert Daníček. Na jejich místě dnes stojí obchodní centrum a panelové domy věžového typu.³⁷⁷

11.4. Paříkovsko

Jednalo se o dům s číslem popisným 19. Město se snažilo zakoupit tuto a vedlejší budovu čp. 235, tzv. Rezlerovsko, ležící přímo na náměstí, pro muzejní účely. Měl se sem soustředit veškerý národopis³⁷⁸ a stávající muzeum mělo sloužit pouze jako depozitář.³⁷⁹ Tato budova byla vyškrtuta z památkové péče a ve snahách muzea bylo pojmout budovu zpět do seznamu. Navíc by mohla být renovována z peněz určených k údržbě památek.³⁸⁰

Snad Ateliér 4 z Prahy vypracoval záměr na vytvoření muzea v objektu Paříkovska a starobylého hostince z 18. století v Rezlerovsku. Tyto budovy měly být propojeny skleněnou konstrukcí, s čímž ale ředitelka muzea J. Jelínková nesouhlasila.³⁸¹ Do r. 1990 v objektech měla probíhat rekonstrukce.

9. prosince 1985 se projednávala připravovaná rekonstrukce objektu. Měly se částečně vyměnit krovy a dát nová šindelová krytina.³⁸² Městský národní výbor získal i peníze na opravu střechy - asi čtyři miliony korun.³⁸³ 8. dubna 1986 MěNV informoval

³⁷³ SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 105 Pamětní spis o železnobrodském muzeu, ev. č. 7.

³⁷⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

³⁷⁵ P. HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934-1957*, in: *Fontes Nissae*, č. VII, 2006, s. 72.

³⁷⁶ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1966*, s. 370.

³⁷⁷ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 134 Roční zápis do kroniky města za rok 1965, ev. č. 130, s. 20.

³⁷⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1983, 1984, 1985, Zpráva o vykoupení domu čp. 235 z 15. března 1985.

³⁷⁹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1983, 1984, 1985, Zpráva o vedení muzea (pětiletka) z 23. ledna 1985.

³⁸⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1982*, s. 100.

³⁸¹ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

³⁸² Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Zápis z jednání (1973-1985), Zápis z jednání o projednání studie rekonstrukce čp. 19 Paříkovsko z 9. prosince 1985.

³⁸³ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

o pokračujících přípravných pracích na rekonstrukci tohoto objektu.³⁸⁴ V zimě na přelomu let 1986 a 1987 se střecha domu pod tíhou sněhu prolomila.³⁸⁵ 13. ledna 1987 bylo Paříkovsko určeno k demolici - rozebrání, od 17. března se prováděla demontáž objektu.³⁸⁶

Byla to mohutná roubená stavba o jednom patře s podloubím ve štítovém průčelí. Postavena byla někdy v polovině 17. století v severozápadním rohu starého železnobrodského rynku. Jednalo se o jeden z nejstarších brodských gruntů.³⁸⁷ Navíc to byla už jediná zachovaná památka městské architektury. Samotný objekt měl několik sklepení nad sebou.³⁸⁸

Stavebníkem domu v jeho poslední podobě byl nejspíš Jan Hlubuček. Starší budova utrpěla škody při švédském drancování v roce 1643. Po celé délce jižního okapového průčelí roubeného patra se táhla pavlač, která byla odstraněna asi po polovině 19. století. Lomenice byly přibližně z přelomu 18. a 19. století. Budova procházela změnami po polovině 19. století, kdy byl do podloubí přistavěn krámk, před První světovou válkou i načerno po jejím skončení. V předminulém století dům náležel rodině Šilhánově, odtud pramení název Šilhánovsko. Název Paříkovsko neslo dle majitelky Marie Paříkové-Šilhánové, která dům vlastnila od roku 1948.³⁸⁹

³⁸⁴ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Porady vedoucích MěstNV v Železném Brodě 1984 - 1990.

³⁸⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1987*, s. 105.

³⁸⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Porady vedoucích MěstNV v Železném Brodě 1984 - 1990.

³⁸⁷ Tamtéž, *Zápisy z jednání (1973-1985)*, J. V. SCHEYBAL: *Dům čp. 19 v Železném Brodě, tzv. Paříkovsko*, 1. prosince 1983.

³⁸⁸ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

³⁸⁹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, *Zápisy z jednání (1973-1985)*, J. V. SCHEYBAL: *Dům čp. 19 v Železném Brodě, tzv. Paříkovsko*, 1. prosince 1983.

12. Expozice muzea

Od roku 1936 se v objektu Spořitelny nacházela dvě muzea - Hruškovo muzeum se rozkládalo ve dvou místnostech nad sebou a Městské muzeum v prostoru jihozápadní části muzejních místností.³⁹⁰ K slavnostnímu otevření došlo 29. června 1937.³⁹¹

V roce 1962 se prováděla reinstalace obrazové galerie a instalovalo se nové oddělení zdejšího sklářství v jedné místnosti bývalého Hruškova muzea. Nově instalované muzeu bylo slavnostně otevřeno 17. srpna 1963.³⁹²

12.1. Expozice Národopisného muzea horního Pojizeří

Tato expozice byla slavnostně otevřena 28. června 1968.³⁹³

V přízemí při vstupu nebyly instalovány žádné předměty, pouze stěny byly využity k umístění některých obrazů ze sbírek muzea (např. Radova rekonstrukce starého Železného Brodu).

V přízemní světnici bývalého roubeného domu Klemencovska se před reinstalací vystavovaly především korouhve, truhlice apod., ale i některé cizorodé prvky, hlavně dřevořezby s nejasnou proveniencí. Nyní se místnost znovu využila pouze k instalaci oddělení cechů. Roubené průčelní stěny s původními okny se náznakově využily k instalaci maloměstského zákoutí - nad okny zavěšeny obrázky na skle. Dále tato místnost připomínala stručnou charakteristiku sídelní minulosti horního Pojizeří se zdůrazněním středověkého železářství v této oblasti a i dějinný vývoj města Železný Brod a jeho cechů.

Na schodišti byly instalovány cechovní korouhve se žerděmi, opěrnými tyčemi i bohatě vyřezávanými kříži. Plochy zdí se využily pro umělecké fotografické záběry s typickými pohledy na sídelní celky a krajinu horního Pojizeří. Ústředním poutačem

³⁹⁰ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1, nečíslováno.

³⁹¹ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod.*, inv. č. 3 Pisemnosti původce fondu zachycující jeho veřejnou činnost, duchovní mecenáš, ev. č. 1, Muzeum zdejšího rodáka děkana P. Otakara Hrušky.

³⁹² SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod*, inv. č. 132 Roční zápis do kroniky města za rok 1963, ev. č. 128, s. 32.

³⁹³ SOkA Jablonec n. Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 109 Zpráva o národopisném muzeu, ev. č. 7.

schodiště byla velká mapa horního Pojizeří a jeho památek, která měla výraznou grafickou formu. Odpočívadla se nacházela v obou podlažích.

V prvním a druhém patře bylo instalováno oddělení řemesel. V libretu pro reinstalaci muzea bylo pro oddělení textilu a perníkářství počítáno s místností v prvním patře, související s patrem Klemencovska. Ale protože již byla v průčelní části místnosti instalována jizba domáckého sklářského dělníka, věnovala se tato místnosti sklu od počátku domácké sklářské práce až po nejnovější umělecké zpracování skla se zvláštním zřetelem na sklářskou školu v Železném Brodě.

Oddělení textilu a perníkářství se přesunulo do druhého patra nad oddělení sklářské, tedy do bývalé síně O. Hrušky. Na dvou stěnách místnosti byla instalována sbírka forem pro tisk látek a některé krojové součásti. Stěna mezi oknem a dveřmi se věnovala perníkářskému řemeslu, které v Podkrkonoší mělo starou tradici ústící ve dvacátém století do některých průmyslových odvětví.

Pro oddělení lidové plastiky a betlémů se uvolnila místnost, kde se předtím vystavoval lidový nábytek a oděv. Celá západní stěna se věnovala drobné lidové dřevěné plastice (skupina dřevěných barokních Piet, různé sošky světců pocházející z fasád a interiérů železnobrodských domů), v rohu stál betlém, střed prostoru byl využit pro větší plastiky instalované na soklech. V místnosti se nacházelo i šest panelů s fotografiemi a legendou, které přibližovaly monumentální plastiky v terénu.

Sochy se umísťovaly i na podestě v prvním patře a ve dvou plochých vitrínách. Na přilehlých stěnách byly instalovány jednotlivé vybrané ukázky daráků malovaných na papíře nebo vyřezávaných. Vedle nich byly instalovány malované doplňky - ovce, stromy, betlémová pozadí aj. Betlém jako celek byl instalován nad sklářskou světničkou v prvním patře.

Ve druhém patře se také instalovalo oddělení lidové architektury, a to v podélném, v půdorysu mírně zaobleném prostoru, který navazoval na oddělení lidové plastiky a nacházel se nad obrazárnou. Dříve se zde nacházely vitríny s různým drobným nářadím a nádobím. Mezi okna byly postaveny čtyři zdvojené panely s fotografiemi, plánky a s kresbami lidové architektury ze Železnobrodka, Vysocka a Jablonecka. Každá oblast zaujímala kóji se dvěma stěnami panelů a s lehkým zaskleným pultovým panelem mezi nimi (pod oknem).

Na protější stěně se nacházely Maryškovy modely lidových staveb ze železnobrodského náměstí, které se instalovaly ve skupinách v dlouhé řadě při východní stěně. Nad modely se instalovaly fotografie původních domů a zachovalé zbytky jejich architektury.

Oddělení lidového nábytku navazovalo na oddělení lidové architektury. Výstava zahrnovala lidový malovaný nábytek a obrazové doklady o horáckém interiéru a způsobu bydlení. Nábytek, většinou malované truhly a skříně z horního Pojizeří, byly instalovány na nízkých pódiích. Obrazové doklady o vnitřku lidových staveb v Pojizeří se nacházely na zadní stěně panelu, který uzavíral čtvrtou kóji (expozici) lidové architektury na Jablonecku. K těmto účelům byly využity i prostory nad truhlami.³⁹⁴

V roce 1981 došlo k rozdělení expozice do dvou částí, a to na stará řemesla (sklářství a jeho vývoj, perníkářství a plátenictví) a na lidové umění.³⁹⁵

Expozice k roku 1993 se skládala ze tří částí:

V roubené části bývalého měšťanského domu Klemencovska byla instalována světnice domácího skláře z druhé poloviny 19. století s původními sklářskými stroji. Ve druhé části místnosti byl znázorněn vývoj sklářství v Železném Brodě, od jeho počátku v roce 1866 po dobu sta let. Návštěvník zde mohl nalézt ukázky nejstarších výrobků ze sekaných korálků s pozoruhodnou sbírkou černé bižuterie a nejvýnosnějším vývozním artiklem tehdejších sklářů - se skleněnými „banglemi“. Raritou byly i smuteční věnce ze šmelce. V ostatních vitrínách se nalézaly práce profesorů a absolventů železnobrodské sklářské školy zdobené broušením, rytím, leptáním, pískováním, matováním a malováním a prvními pokusy o skleněné figurky. Skvostem této místnosti byl skleněný betlém.

Další místnost se zabývala perníkářstvím a plátenictvím, což přibližovala řada původních nástrojů, náradí a hotových výrobků.

Největší část expozice zabíralo lidové umění. Návštěvník měl možnost shlédnout především barokní dřevorezby, architekturu horního Pojizeří, obrázky na skle nebo lidové betlémy. Prohlídku uzavíral sto let starý flašinet s tančícími figurkami.³⁹⁶

³⁹⁴ Muzeum Českého ráje v Turnově, *Železný Brod, Národopisné muzeum horního Pojizeří - Lidové umění a řemesla - Koncept scénáře 1967*.

Text je vypracován na základě tohoto scénáře, při instalaci mohlo dojít k menším změnám v expozici.

³⁹⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1981*, s. 25.

³⁹⁶ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980 - 2000*, Korespondence 1989, 1990-1997, dopis do nadace Rozvoj Českého ráje z 16. března 1993.

V roce 1994 muselo muzeum vrátit Severočeskému muzeu v Liberci mechanický betlém V. Metelky ze Sklenařic. Na uvolněném místě byla instalována expozice staré školy se starými lavicemi, pomůckami, obrazy, učebnicemi apod.³⁹⁷

12.2. Sklářská expozice

Sklářská expozice sídlí v budově Spořitelny na Náměstí 3. května a orientuje se na vývoj železnobrodského sklářství. Muzeum se rozkládá v prvním a druhém patře budovy a plochou zabírá 380 m², které ukazují na pět set exponátů.³⁹⁸ K slavnostnímu otevření došlo v červnu 1996.³⁹⁹

Schodiště do prvního patra je lemováno unikátní Křížovou cestou od neznámého autora z 18. století. Jedná se o unikát, protože obrázky jsou malované na skle a navíc místo klasických třinácti zastavení je zde o jeden Kristův výjev více. Křížová cesta je doplněna nápisy psané švabachem. Schodiště do druhého patra nabízí osm unikátních obrazů z třicátých let minulého století od profesorů sklářské školy Oldřicha Žáka a Zdeňka Juny. Oldřich Žák vytvořil obrazy s názvy Umění, Rytce, Bijouterie, Obchod, Ciselér, Brusič a jeden úplně zničený kombinováním stříhaného měděného modelovaného plechu postav s doplňky na modrém pozadí skleněné desky. Dva Junovy obrazy byl vytvořeny leptáním vrstveného kobaltového modrého skla. Obrazy byly pravděpodobně zhotoveny pro Jubilejní výstavu československého skla a bižuterie v roce 1930 v Železném Brodě. V roce 1996 obrazy restauroval učitel SUPŠS Oldřich Balatka za pomoci dalších řemeslníků.⁴⁰⁰

V prvním patře se nachází prostor průčelí Klemencovska, kde je umístěna tzv. sklářská světnička, která představuje dílnu na výrobu korálků v chalupě ve druhé polovině 19. století. Dále v místnosti návštěvník může nalézt ukázky pracovních sklářských pomůcek - sklářské nástroje, korále, stroje na výrobu a broušení korálků aj. Jsou zde vidět i dva betlémy - papírový a skleněný, přičemž ten druhý jmenovaný je z r. 1968.

Ve druhém patře na levé straně se nachází sál věnovaný výrobcům a vývozcům 20. až 40. let 20. století. O každém z nich se ve vitrínách uprostřed místnosti nachází základní

³⁹⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1994*, s. 195.

³⁹⁸ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, Korespondence 2001 - 2002, Struktura údajů a info o muzeu - galerii Libereckého kraje k 17. 1. 2001.

³⁹⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1996*, s. 323.

⁴⁰⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2000*, s. 101.

informace a při zdech místnosti jsou umístěny výstavní skříně s jejich výrobky. Podnikateli, kterým se expozice věnuje, jsou:

❖ **Antonín Klápště** (1895 - 1972) byl synem třetí generace rodu Klápšťů, která se zajímala o sklářskou výrobu. Svůj závod založil v roce 1921. Vyráběly se v něm skleněné perly, broušené náhrdelníky, skleněné knoflíky, imitace drahých kamenů a kabelky z dřevěných a skleněných perel.

❖ **Miroslav Mrklas** (1893 - 1944) svou firmu založil také v roce 1921. Vyráběl hlavně broušené perly, tzv. tříkrátky, které se zušlechťovaly listrem, barvením nebo zlacením. Počátkem třicátých let se rozmohla výroba štyftů, sekaných ze skleněných rafik s dírkou se zabroušenými konci. V letech 1930 - 1938 vyráběl perle, tzv. ohňovky, které svůj název získaly díky své výrobě - leštily se ohněm. Své zboží dodával i do módních domů v Paříži a v New Yorku. Od roku 1945 vedl firmu syn Miroslav a vyráběly se zde hlavně celocínové perle a knoflíky. Roku 1950 došlo ke znárodnění firmy.

❖ **Bohumil Mrklas** (1887 - 1964) se nejprve se vyučil zahradníkem, ale nikdy se jím nestal. Po návratu z fronty po První světové válce založil sklářskou firmu na Vrátně. Roku 1920 zakoupil objekt v Železném Brodě, kde pokračoval ve svém podnikání. Vyráběl broušené a malované kroužky na ruce, jemný nebo sekaný šmelc, broušené perle, ketlované náhrdelníky aj. Roku 1948 byl jeho podnik znárodněn.

❖ **Josef Palla** (1909 - 1997) založil firmu v roce 1929. Ta se zabývala výrobou drobného skleněného zboží, módní bižuterie, vánočních ozdob aj. Jeho firma dosahovala rychlého vzestupu i díky tomu, že on a jeho pracovníci ovládali světové jazyky, mentalitu národů i znalosti různých trhů. Jeho firma šířila dobré jméno českého sklářství.

❖ **František Klápště** (1906 - 1990) začal podnikat ve 30. letech s velkými dluhy, ale během několika let se jeho firma stala uznávaným výrobcem. Se svými dvěma sty zaměstnanci patřil k největším firmám. Pracoviště se nacházela i v Jablonci nad Nisou nebo v Praze. Jeho firma se orientovala hlavně na bižuterii - výrobu knoflíků a náhrdelníků. Roku 1950 byl politicky odsouzen, v roce 1960 byl na amnestii propuštěn. Pracoval do svých sedmdesáti osmi let.

❖ **Jaroslav Klápště** (1911 - 1990) vystudoval železnobrodskou sklářskou školu. Firmu, která čítala dvacet zaměstnanců, založil v roce 1933. Zaměřil se na výrobu skleněných figurek tažených i foukaných, skleněných květin a skleněné bižuterie. Vyráběl dle návrhů profesora J. Brychty. Obchodní zástupce měl i v Rakousku a ve Španělsku. Později přidala jeho manželka do vývozního artiklu výrobu mozaikové práce, které navrhoval profesor Oldřich Žák.

❖ **Stanislav Halama** (1906 - 1989) studoval na sklářské škole. V roce 1920 se podílel na vybudování sklářského oboru vinutí skla. Roku 1930 se stal samostatným výrobcem a vývozcem železnobrodských figurek. Později zavedl umělecký obor výroby hutních figur.

❖ **Josef Kleinert** (1912) firmu založil v roce 1932. Specializovala se na výrobu figurek, které se staly známými téměř po celém světě. Mimo nich firma vyráběla i skleněné květy. Připojil se k výrobě hutního skla.

❖ **František Halama** (1913 - 1976) absolvoval sklářskou školu. V roce 1932 osamostatnil výrobu dutého, broušeného a rytého uměleckého skla v Alšovicích. Poté zřídil brusírnu pro další výrobky - signální a reflektovaná skla, odrazová skla, čočky do kapesních baterií, knoflíky aj. Firma vyráběla především broušené, ryté a leptané sklo. Prováděla i pařížský výbrus. Po roce 1989 jako jediná z firem navázala na přerušenu sklářskou tradici (syn František a vnuk).

❖ **Josef Raja** (1906 - 1994) svou firmu založil v roce 1936. Vyráběla užitkové a luxusní sklo, ale její specialitou bylo umělecké figurální broušené a ryté sklo. V roce 1946 byl na základě přání českých zaměstnanců železnobrodské firmy Schaub jmenován jejím národním správcem.

❖ **Miloslav Lubas** (1909 - 1978) patřil k největším železnobrodským podnikatelům. Vyráběl duté křišťálové sklo zdobené vynikajícími rytinami. Návrhy pro něj vytvářeli L. Přenosil, A. Metelák a M. Plátek.

❖ **Jaroslav Vele** (1909 - 1973) svůj závod založil v roce 1930. Závod zaměstnával řadu výtvarníků (např. Jindřicha Tocksteina). Jeho firma si zřídila v roce 1938 výstavní síň Ars na Václavském náměstí.

❖ **Rudolf Hloušek** (1909 - 1992) podnik založil roku 1930. Vyráběl umělecké sklo (broušené, leptané, ryté). Zhotovoval i výrobky objednané různými státníky, veřejnými institucemi, diplomaty apod. Pro své schopnosti a odbornou kvalifikaci byl zvolen předsedou sklářské organizace na okrese.

❖ **Jaroslav Ježek st.** (1884 - 1967) začínal jako domácí sklářský dělník, který později získal živnostenský list. Jeho firma se objevila již v roce 1921. Započal výrobu ručně broušených náhrdelníků ve kvadrantovém výbrusu. Jeho moderní brusírna zaměstnávala až sto padesát dělníků. Později začal vyrábět i knoflíky a voskované perly.

❖ **Jaroslav Ježek ml.** (1918) si po průpravě v podniku svého otce roku 1942 založil firmu vlastní. Do bižuterie zavedl nový druh výroby - kombinaci skla s kovem. Dokázal dokonale imitovat drahokamy. Zaměstnával i domácí dělníky.

❖ **Bedřich Pastrnek** (1906 - 1987) firmu založil se svou manželkou Jiřinou roku 1934, kdy na začátku v ní pracovali pouze oni dva. Za necelé dva roky se firma rozrostla. Podařilo se jim sladit rytí s brusem a malování na skle s brusem. V Praze na Národní třídě měla firma stálou výstavku. Roku 1948 byla firma znárodněna. V roce 1951 byl odsouzen, k rehabilitaci došlo až v roce 1990.

Naproti této místnosti se nachází další výstavní sál věnovaný osobnostem sklářské školy, které měly zásadní význam pro rozvoj umělecké kvality železnobrodského skla. Nachází se zde výběr z jejich děl, které vyrobily nebo na kterých se podílely. Jsou jimi:

❖ **Alois Metelák** (1897 - 1980) absolvoval UPŠ v Praze, stal se architektem. Roku 1924 byl zvolen prvním ředitelem železnobrodské Státní odborné školy sklářsko-obchodní, působil jako profesor v oboru broušeného skla. Od roku 1948 učil čtyři roky na klenotnické škole v Turnově. Ve skle realizoval řadu návrhů na užitkové a broušené sklo. Navrhoval reprezentační poháry, hlavně se sportovní tematikou, ale i sklo pro architekturu (např. fontána v budově Spořitelny, světelná stěna pro výstavu v Paříži v roce 1937). Zasahoval i do malovaného, rytého a hutního skla.

❖ **Zdeněk Juna** (1897 - 1975) absolvoval UPŠ v Praze, stal se malířem. Základem jeho pedagogické činnosti byla učitelská praxe v České Lípě a v Turnově. Od roku 1925 působil na železnobrodské škole, kde vytvořil dekory mnoha váz, pohárů, žardinier aj. Navrhoval předměty k reprezentativním účelům u příležitosti diplomatických návštěv, pracoval i na výzdobě veřejných prostor. Často spolupracoval s A. Metelákem. Po roce 1952 působil v Brně na škole uměleckých řemesel, kde vytvořil mnohé grafiky a ex libris.

❖ **Jaroslav Brychta** (1895 - 1971), sochař, absolvoval UPŠ v Praze. V letech 1920 - 1960 působil jako profesor na železnobrodské škole. Především se věnoval tvorbě skleněných figurek - tento obor obohatil po stránce tématické, výtvarné i technologické. Okrajově se zabýval i vyřešením otázky prefabrikované skleněné mozaiky a tavené skleněné plastiky pro účely architektury.

❖ **Miloslav Klinger** (1922 - 1999) studoval na sklářské škole v Železném Brodě a na VŠUP v Praze. Od roku 1948 působil v podniku Železnobrodské sklo jako výtvarník v oboru skleněných figurek a hutnického skla a jako profesor na místní sklářské škole pro obor hutního skla. Věnoval se návrhům užitkového skla. Obzvláště působil v oboru skleněné plastiky, obvykle hutnicky vytvářené nebo broušené. Lidskou a zvířecí tematiku zpracovával monoliticky zkratkovitě, nerozvíjel téma do šířky. Pracoval pouze s obrysovou linií skleněného, opticky působivého bloku.

❖ **Vilém Dostražil** (1926 - 2004) absolvoval místní sklářskou školu a UPŠ v Praze. V roce 1963 přišel jako pedagog na železnobrodskou sklářskou školu, kde se stal vedoucím oddělení skleněných figurek. Tvorbu figurek rozvíjel některými originálními příspěvky. Zasahoval také do skla hutního, tavené plastiky a mozaiky.

❖ **Břetislav Novák ml.** (1952) absolvoval SUPŠS v Železném Brodě, obor broušení skla, a VŠUP v Praze, kde prošel ateliérem sklářského výtvarnictví. Na uměleckou dráhu ho přivedl jeho otec Břetislav Novák. Po absolutoriu zůstal svobodným umělcem a účastnil se kulturně obchodních akcí Díla, n. p. Skloexport v Liberci a Artcentra v Praze. Studuje a pozoruje materiál, se kterým pracuje. Sklo tvaruje spíše v tuhém stavu (broušení). Za nejdůležitější pokládá řemeslnou

zručnost. Jeho díla jsou již od roku 1973 prezentována na mnohých výstavách u nás i v zahraničí a zastoupena v muzejních sbírkách a galeriích (monumentální interiérové plastiky).

❖ **Jan Novotný** (1929 - 2005) studoval na SUPŠ v Kamenickém Šenově a na UPŠ v Praze. Na místní škole působil od roku 1957, v letech 1959 - 1960 vedl oddělení broušeného skla, v letech 1960 - 1964 oddělení vinutých figurek a v letech 1964 - 1992 oddělení malovaného a leptaného skla, kterému se převážně věnoval. Pořádal mnoho samostatných výstav v doma i v zahraničí.

❖ **Pavel Ježek** (1938 - 1999) absolvoval místní sklářskou školu a VUPŠ v Praze, byl sochařem. Krátce působil v n. p. Železnobrodské sklo, kde se věnoval řešení dutého pískovaného skla a skla leptaného. Od roku 1968 vedl na železnobrodské sklářské škole oddělení hutního tvarování skla. V letech 1990 - 1999 zde byl ředitelem. Věnoval se hutně tvarovanému sklu a tavené plastice, především v kombinaci s kovem. V jeho uměleckém vyjadřování dominoval obecný tvar, zvýrazněný jednolitou strukturou formy.

❖ **Stanislav Libenský** (1921 - 2002) studoval na sklářské škole v Novém Boru a v Železném Brodě, poté na UPŠ v Praze. Po válce působil jako návrhář v Novém Boru (Borské ateliéry), kde také učil na odborné sklářské škole obor malovaného a leptaného skla se zřetelem na vitraj. Ten samý obor později učil i na železnobrodské škole, které od roku 1954 řediteloval. V roce 1963 převzal obor skla na VŠUP v Praze, kde působil do roku 1987. Nejznámější jsou jeho dynamicky cítěné a sochařsky robustní vitraje a skleněné plastiky, které vytvářel ve spolupráci se svou manželkou Jaroslavou Brychtovou. Obdržel za ně několik vyznamenání doma i zahraničí. Zasáhl i do oblasti malovaného skla, typického uvážlivou barevnou kompozicí a řádem.

❖ **Jindřich Tockstein** (1914 - 1975) absolvoval sklářskou školu v Železném Brodě a UPŠ v Praze. Pracoval jako výtvarník v podniku Železnobrodské sklo. Jeho speciálním oborem bylo rytí skla a horského křišťálu, kterému dával osobitý výtvarný prvek, obvykle s bohatou figurální kompozicí a s hluboce lidskou tematikou. Při dekoru skla pracoval se stylizovanou kresbou

figurativní i abstraktní.

❖ **Miroslav Plátek** (1922 - 1987) absolvoval místní sklářskou školu a UPŠ v Praze, byl sochařem. Po studiích navrhoval pro n. p. Železnobrodské sklo. Převážně se věnoval rytému sklu, byl vynikajícím rytcem. Pracoval nejen podle svých návrhů, ale realizoval i návrhy jiných výtvarníků. Od roku 1969 učil na železnobrodské sklářské škole, kde vedl oddělení rytého skla. V roce 1975 nastoupil do funkce ředitele školy.

❖ **Václav Plátek** (1917 - 1994) studoval na sklářské škole v Železném Brodě a na UPŠ v Praze. Od roku 1960 působil jako docent pro obor skla broušeného, rytého, glyptiku a návrhářství užitkového skla průmyslově vyráběného na VŠUP v Praze. Pro jeho obor bylo typické zaměření na obory skla rytého, broušeného, lisofoukaného a glyptiky. Zasloužil se o zlepšení v oboru užitkového skla průmyslově vyráběného. Významná byla i jeho tvorba ilustrační a grafická. Jeho díla se po výtvarné stránce vyznačovala přísnou vyvážeností rozumu a citu.

❖ **Břetislav Novák** (1913 - 1982) absolvoval sklářskou školu v Železném Brodě. V roce 1939 zde nastoupil jako odborný učitel broušení skla. Jeho výtvarným cílem byl bohatý optický účinek, kterého dociloval velkými hladkými zabroušenými plochami, často využíval nekonečnosti rotačního pohybu horizontálního brusu. Takto pojímal i své figurky, obvykle se zvířecí tematikou. Věnoval se i broušené bižuterii.

❖ **Ladislav Ježek** (1930) studoval na místní sklářské škole a na VŠUP v Praze, kde prošel ateliérem glyptiky a užitě plastiky. Od roku 1957 pracoval v n. p. Železnobrodské sklo, kde rytecky realizoval převážně návrhy J. Tocksteina. Od roku 1969 vedl oddělení rytého skla, čímž dostal příležitost k samostatné výtvarné práci. Často užíval motivů z antické mytologie či biblických námětů, z rodiny, mateřství, lásky, hudby, tance nebo zobrazuje významné osobnosti. Jeho díla se prezentovala na mnoha domácích i zahraničních výstavách.

❖ **Antonín Drobník** (1925 - 2007) absolvoval místní sklářskou školu a poté UPŠ v Praze. Pracoval jako výtvarník v n. p. Železnobrodské sklo.

Dominantou jeho práce bylo sklo broušené, ale zasahoval i do skla taveného, leptaného nebo mozaiky. Vycházel z elementárních tvarů, které ponechával strohé. Leptané sklo obvykle pokrýval jemnou lineární sítí zušlechťující a zjemňující plochu. Do tohoto oboru přinesl některé nové prvky strukturální a kompoziční, které navázaly na moderní umění. V broušeném skle byl jeho projev hutnější a uvolněnější. Byl autorem mnoha realizovaných stěn (obvykle leptaných) a mozaik, které byly k vidění na mnoho budovách v severních Čechách.

❖ **Alois Hásek** (1906 - 1960) absolvoval místní sklářskou školu a UPŠ v Praze. V letech 1945 - 1951 vedl jako profesor oddělení rytého skla na sklářské škole v Kamenickém Šenově. V roce 1951 přišel do vývojového střediska na sklářské škole v Železném Brodě, kde se o rok později stal vedoucím profesorem rytého skla. Vyučoval zde až do své smrti. Věnoval se především rytině v křišťálu, přetahovaném či vrstveném skle, ale i glyptice a práci v kameni. Jako sochař zhotovil návrhy několika pamětních desek provedených v bronz.

❖ **Jiřina Pastrnková** (1908 - 1987) studovala na sklářské škole v Železném Brodě obor malby skla a potom na UPŠ v Praze. V roce 1935 založila se svým manželem umělecký ateliér, kde navrhovala náročně tvarované předměty pro nejrůznější techniky (matování, leptání, malování, rytí, broušení aj.). Vzorkovna se nacházela v pasáži na Národní třídě v Praze, později i v Ostravě. Během války navrhovala vázy s figurálními výbrusy a začala svá díla vystavovat ve Zlíně, v Praze, v Turnově nebo v Semilech. Její díla byla žádána k reprezentačním účelům. V roce 1948 byl umělecký ateliér zrušen a Jiřina Pastrnková začala pracovat jako výtvarnice pro n. p. Železnobrodské sklo. Získala řadu ocenění u příležitosti výstav u nás i v zahraničí.

❖ **Božetěch Medek** (1909 - 2005) absolvoval sklářskou školu v Železném Brodě a UPŠ v Praze, stal se sochař. V letech 1938 - 1970 působil na místní sklářské škole jako výtvarný vedoucí oddělení rytí skla. Od roku 1966 zastával funkci ředitele školy. Nejvíce se zabýval rytým a broušeným sklem. Vycházel z lokálních či figurálních motivů, které v jejich realismu stylizoval bezpečně ovládanou technikou, ale i názorným lyrismem, ústícím často v ornamentalitu. Byl autorem mnoha reprezentativních a příležitostných váz.

❖ **Miroslav Janků** (1916 - 1994) absolvoval místní sklářskou školu a UPŠ v Praze. V letech 1939 - 1951 vedl oddělení malovaného a leptaného skla na sklářské škole v Železném Brodě. Měl lyrický až česky laděný malířský projev, který byl cítit především ve skle malovaném a leptaném (kombinace s brusem). Zasahoval i do vývoje skleněné plastiky.

❖ **Oldřich Žák** (1900 - 1983) absolvoval UPŠ v Praze, byl sochař. Od roku 1931 působil na železnobrodské sklářské škole, kde zavedl obor klasické mozaiky. V roce 1937 byl jmenován výtvarným vedoucím oboru rytí sklářských forem. Po celou dobu své dlouholeté pedagogické činnosti se věnoval novým talentům svého oboru.

❖ **Ladislav Přenosil** (1893 - 1965) studoval na UPŠ v Praze, byl sochař. Krátce působil na škole v Novém Boru. V roce 1922 přešel na místo profesora do železnobrodské sklářské školy, kde působil až do roku 1958. Vedl oddělení rytého skla. On sám vytvořil řadu návrhů rytin skla dekorativního. Pod jeho vedením vyrostlo mnoho zdatných sklářů - rytců.

Od r. 2005 se v této místnosti nachází dětský koutek, ve kterém je stůl s průhlednou deskou a šuplíky plnými barevných korálků a šmelce. Děti zde mohou navlékat své vlastní šperky. Pro ty nejmenší je zde papír a pastelky.

Celá prohlídka se zakončuje návštěvou poslední místnosti věnované díkům Jaroslavy Brychtové a Stanislava Libenského. Jedná se o proslulé sklářské výtvarníky, kteří zde prezentují průřez své společné tvorby. Za svá díla získali několik ocenění a jsou zastoupena i ve sbírkách nejvýznamnějších světových galerií. Nalézají se zde dvě studijní kresby ke Konkrezi pro světovou výstavu v Montrealu v roce 1966 a šest kusů kreseb z let 1996 - 1999. Vystavené tavené plastiky v sále se mění podle výstav, kam se zapůjčují. V posledních letech zde návštěvníci mohli zhlédnout například díla: **Srdce - rudý květ** (1973), **Metamorfóza** (1984), **Arcus I** (1990 - 1991), **Arcus II** (1990 - 1991), **Druhá královna** (1991), **Otevřená pyramida** (1993), **Hlava s hranatým okem** (1986), **Anděl T** (1997), **Prostor III** (1991 - 1992), **Srdce zlaté** (1968), **Konkrece hnědá** (1966 - 1967).⁴⁰¹

❖ **Stanislav Libenský** (1921 - 2002) se narodil 27. března v Sezemnicích u Mnichova Hradiště v rodině kováře Emila Libenského a jeho

⁴⁰¹ Zpracováno na základě průvodcovského textu, legend a shlédnutí expozice [2011-03-19] a [2009-05-16].

ženy Hedviky.⁴⁰² *O jeho studiích a zaměstnání se více zmiňuji v této kapitole při popisu sálu věnovaným osobnostem sklářské školy.* Zemřel 24. února 2002 po dlouhé nemoci.

Spolu s Jaroslavou Brychtovou proslavili české sklo po celém světě. Podařilo se jim propojit individuálně získané zkušenosti z návrhů solitérních artefaktů i souborů užitkového skla, kdy tak vyřešili formy skleněných plastik i monumentální kompozice pro architekturu.

Jejich dílo, začleněné do souvislosti umění druhé poloviny 20. století⁴⁰³ (spolupracovat začali v roce 1954)⁴⁰⁴, přispělo k rozvoji českého umění a rozmnožilo hodnoty v kontextu mezinárodním.

Styk s prostorem jako dějištěm života před nimi otevřel další vrstvu nároků v pojetí tvaru. Dotkl se tajemství pocitů a prožitků, ale i metafyzických úvah o smyslu lidského života.⁴⁰⁵

Jejich díla jsou zastoupena ve sbírkách muzeí po celém světě, např. v Nizozemí - Rijksmuseum v Amsterdamu, v USA - Brooklyn Museum of Art v New Yorku, Museum of Glass v New Yorku, The Metropolitan Museum of Art v New Yorku, The Museum of Art v Indianapolisu, County Museum of Art v Los Angeles, Museum of Art v Toledu, v Německu - Kunstsammlungen der Veste Coburg v Coburgu, v Belgii - Museum voor Sierkunst v Gentu, v Japonsku - The National Museum of Modern Art na Kjótu, Hokkaido Museum of Modern Art v Sapporu, Museum of Art v Takasaki, The National Museum of Modern Art v Tokiu, ve Velké Británii - Victoria and Albert Museum v Londýně, City Art Museum v Manchesteru, ve Francii - Musée des beaux arts v Lyonu, Musée des arts décoratifs v Paříži, Musée des beaux arts et de la céramique v Rouenu, v Rusku - Pushkin Art Museum v Moskvě, v České republice - Národní Galerie v Praze, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, v Austrálii - Museum of Applied Arts and Sciences v Sydney, ve Španělsku - Museo Provincial de Bellas Artes ve Valencii, v Polsku - Museum Narodowe ve Varšavě nebo ve Švýcarsku -

⁴⁰² Milena KLASOVÁ, *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*, s. 26.

⁴⁰³ Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na profesora Stanislava Libenského*, Železnobrodský zpravodaj, 2002, č. 4, s. 4-5.

⁴⁰⁴ Milena KLASOVÁ, *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*, s. 34.

⁴⁰⁵ Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na profesora Stanislava Libenského*, Železnobrodský zpravodaj, 2002, č. 4, s. 4-5.

Museum Bellerive v Zürichu.⁴⁰⁶

❖ **Jaroslava Brychtová** (1924) se narodila 18. července jako dcera akademického sochaře Jaroslava Brychty a jeho ženy Anny. Absolvovala gymnázium v Turnově, v roce 1944 uspěla u přijímacích zkoušek na Uměleckoprůmyslové škole v Praze, která byla vzápětí okupačními úřady uzavřena. Byla nasazena jako dělnice v železnobrodské německé továrně. Studovat začala až po válce v roce 1945, kdy nastoupila do ateliéru pro užité sochařství a rytí v kameni a ve skle u profesora Karla Štipla. V roce 1946 vytvořila první reliéfy vrstvené z barevných smaltů, tedy z neprůhledného barevného skla a první drobnou plastiku.

Přestoupila do ateliéru profesora Jana Laudy (volná sochařská tvorba) a přechází za ním na Akademii výtvarných umění. V roce 1950 studium přerušila, dokončila ho až v roce 1952.

Do matčiny dílny ručně tkaných textilií v roce 1950 umístila první malé středisko pro tavení skla do architektury. Založila ho jako součást n. p. Železnobrodské sklo.⁴⁰⁷

28. října 2005 převzala od prezidenta Václava Klause státní vyznamenání Medaili za zásluhy II. stupně.⁴⁰⁸

12.3. Národopisná expozice

Národopisná expozice sídlí v objektu nazývaném Bělišť a je umístěná v devíti místnostech. Výstavní plocha zaujímá 300 m², na kterých je vystaveno asi devět set exponátů.⁴⁰⁹ Slavnostně byla otevřena 13. srpna 1998.⁴¹⁰

Cestu k Bělišti zdobí tři pískovcové sochy z druhé poloviny 18. století - svatý Florián,

⁴⁰⁶ Galerie Pokorná, [online], [cit. 2011-04-15]. Dostupnost na WWW: <<http://www.galeriepokorna.cz/libry.htm>>.

⁴⁰⁷ Milena KLASOVÁ, *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*, s. 30-32.

⁴⁰⁸ Pražský hrad, Česká republika, Státní vyznamenání, Medaile za zásluhy, Seznam vyznamenaných, [online], [cit. 2011-04-15]. Dostupnost na WWW: <<http://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/medaile-za-zasluchy/seznam-vyznamenaných.shtml>>

⁴⁰⁹ Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001 - 2009*, Korespondence 2001 - 2002, Struktura údajů a informace o muzeu - galerii Libereckého kraje k 17. 1. 2001.

⁴¹⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 456.

svatý Jan Nepomucký a svatý Jan Křtitel.

Chodbu v přízemí a schodiště do prvního patra lemují kresby J. V. Scheybala ze souboru dokumentárních kreseb Jablonecko z roku 1961. Zobrazeny jsou především prvky lidové architektury, např. v Jablonci n. Nisou, Rýnovicích, Loučné n. Nisou, ve Mšeně, Zlaté Olešnici nebo na Malé Skále.

První místnost muzea je zaměřena na geologický vývoj Železnobrodská. Jsou zde zkamenělé přírodniny, polodrahokamy z Kozákova, otisky škeblí z druhohor. Z názvu města vyplývá, že se zde těžila železná ruda, která se zpracovávala v hamrech (nedaleko se nachází město Velké Hamry). V okolí se těžil vápenec nebo častěji břidlice, která se používala jako krytina na obložení střech, štítů a komínů. Železnobrodská břidlice zdobí i Národní divadlo, zámek Sychrov nebo chrám sv. Víta v Praze.

Druhá místnost je zaměřena na dějiny Železného Brodu. Nachází se zde dokumentující fotokopie archiválií, městského znaku, rychtářského práva, cechovní korbele a pečetidla, fotografie a gotické piety z přelomu 14. a 15. století. Dále archeologické nálezy Ing. Viléma Vaníčka především z nedalekého Návarova - keramické kachle, úlomky z keramických nádob, kovové předměty.

Ve třetí místnosti jsou vystaveny pískovcové plastiky, domovní znamení, plynová lampa, dřevěné pilastry či záklopová prkna, dřevěný hodinový ciferník a korouhvička z radnice.

V prvním poschodí hned u schodiště se nachází dřevěné židle s karetním stolkem. Místní hostinský pan Ceé ve volném čase vyřezal na opěradla židlí sebe a své tři oblíbené štamgasty.

V další místnosti je vybudována školní třída. Visí zde názorné obrazy, jsou zde dřevěné penály, skleněná pera, břidlicová tabulka s pravou mořskou houbou, kalamář, brašna, početní tabule, vzorníky výšivek a rákoska.

Další čtyři místnosti a chodba na patře jsou věnovány cechům a řemeslům. V jedné místnosti se nacházejí cechovní předměty připomínající dobu 18. století (korouhev, pokladnice, pohřební štíty, kříže a část oltáře). Ve druhé části místnosti je ševcovský koutek, který tvoří verpánek, bleskovka, potěh, kopyta, šídla, floky a nářadí.

Další místnost je zasvěcena pekařství a perníkařství. Nacházejí se tu díže s kopistem na zadělávání těsta, mlýnek na strouhanku a kávu, dřevěné formy na perník. Formy jsou vyřezány z tvrdého dřeva a vytvářeli je profesionální řezbáři. V Železném Brodě se pekly hlavně plastické hračky zvané drůběčky (vyrobené z žitné mouky a vody).

Další část patra je věnována řemeslu, které sem přišlo po Třicetileté válce - plátenictví. Dokumentují ho pomůcky na výrobu jako jsou trdlice na lámání lnu, vohle na vyčesávání, přeslice, viják, sukadlo, ždímačka na přadeno a kolovrátek. Kopie kolorovaných dřevorytů z Horní Lužice od J. V. Scheybala znázorňují postup při zpracování plátna.

Dále je tu místnost odrážející podobu světnice domácího tkalce vybavenou tkalcovským stavem, lidovým nábytkem, podmalbami na skle i ukázkami kameninových nádob. Plátno se postupně začalo barvit a potiskovat, zde se nachází i razítka na tkaninu. Oblečení se dříve ukládalo do truhlic, skříň byla ve vybavení domácnosti novodobějším prvkem.

Na půdě budovy se nacházejí dřevěné betlémy místních řezbářů. Návštěvník zde může vidět např. skříňkový betlém z leštěného dřeva, který pochází z majetku šlechtické rodiny Desfoursů ze zámku Hrubý Rohozec u Turnova nebo Pušův vyřezávaný betlém, který vytvořil v letech 1887-1890 řezbář Vítek ze Slaného. Dále jsou tu vystaveny zmenšené repliky měšťanských domů vytvořené podle původní zástavby náměstí panem Janem Maryškou (1865-1955), který během třiceti let zhotovil devatenáct modelů.⁴¹¹ Na západě náměstí se nachází Grosmanovsko čp. 11, Radovsko čp. 3 a Hilgrovsko čp. 17, na severu pak hostinec U Slunce, Hádkovsko čp. 20, Šicovsko čp. 21, Matěchovsko čp. 36, Těšínsko čp. 35, Klemencovsko čp. 37 a Vítovsko čp. 38 a na východě Zemánkovsko čp. 150, šatlava čp. 151, stará roubená radnice čp. 1, Fišerovsko čp. 2, Šefrovsko čp. 18 a Hlubučkovsko čp. 19.⁴¹² K vidění jsou ještě tři modely znázorňující kostelík sv. Jana Nepomuckého na Poušti, poustevnu čp. 9 na téže místě a Huškovsko nedaleko Běliště. Návštěvníci zde také naleznou výstavu starobylých saní.

V Bělišti se nachází stále funkční flašinet hrající devět melodií.⁴¹³

⁴¹¹ Zpracováno na základě průvodcovského textu a shlédnutí expozice [2011-04-10].

⁴¹² Muzeum Českého ráje Turnov, *Železný Brod, Národopisné muzeum horního Pojizeří - Lidové umění a řemesla – Koncept scénáře 1967*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Přirůstkový inventář č. 1*, s. 10-11.

⁴¹³ Zpracováno na základě průvodcovského textu a shlédnutí expozice [2011-04-10].

13. Osoby spjaté s muzeem

13.1. Jaroslav Hudský (1887 - 1956)

Byl ředitelem Městské spořitelny v Železném Brodě, také neúnavný vzdělavatel, pokladník, jednatel, dramaturg či režisér, lyžař, průkopník české házené. Rád maloval - zvěčnil malebná železnobrodská zákoutí i přírodní krásy okolí. Byl jedním z nejhorlivějších propagátorů rodícího se železnobrodského uměleckého sklářství a zastánce myšlenky na zřízení umělecké školy sklářské v Železném Brodě. Ochraňoval rázovité lidové stavby.

Jeho největší láskou bylo muzeum. Mezi zakladateli byl i jeho otec. Muzeum podporoval a zajistil mu umístění v nové budově spořitelny.⁴¹⁴

Zasloužil se o bohatou sbírku obrazů dnes už známých autorů - např. Antonín Slavíček, Václav Špála, Rudolf Kremlička, Vlastimil Rada, Václav Rabas, Josef Čapek nebo Chittussi.⁴¹⁵

Trpěl nevyléčitelnou oční chorobou. Zemřel 2. ledna 1956 ve svých 68 letech.⁴¹⁶

13.2. Alois Metelák (1897 - 1980)

Byl architekt, sklářský výtvarník, malíř a v letech 1924 - 1948 ředitel Státní odborné sklářsko-obchodní školy v Železném Brodě.⁴¹⁷ Zasloužil se o vybudování vlastní školní budovy pro tuto školu⁴¹⁸ i o její moderní vybavení.⁴¹⁹

Narodil se 16. září v Martinicích na Českomoravské vysočině,⁴²⁰ kde jeho předkové vyráběli podomácku dřevěné hračky. V letech 1913 - 1916 studoval na Uměleckoprůmyslové škole v Praze⁴²¹ a potom architekturu ve speciální škole profesora architekta Josipa Plečnika.

⁴¹⁴ SOKA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 6 Korespondence, ev. č. 5, František SOCHOR, *Za ředitelem Jaroslavem Hudským ze Železného Brodu*.

⁴¹⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1998*, s. 474-475.

⁴¹⁶ SOKA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 6 Korespondence, ev. č. 5, František SOCHOR, *Za ředitelem Jaroslavem Hudským ze Železného Brodu*.

⁴¹⁷ *Ředitel první sklářské školy s vyučovacím jazykem českým, K stému výročí narozenin výtvarníka, malíře a architekta Aloise Meteláka*, Deník Jablonecka, roč. 5, č. 217, s. 7.

⁴¹⁸ SOKA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod*, inv. č. 73 Noviny, časopisy, výstřižky různé, ev. č. 117, Kraj Železnobrodský, roč. I, č. 3, 1. června 1926.

⁴¹⁹ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1985*, s. 1.

⁴²⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1997*, s. 390.

⁴²¹ *Ředitel první sklářské školy s vyučovacím jazykem českým, K stému výročí narozenin výtvarníka, malíře a architekta Aloise Meteláka*, Deník Jablonecka, roč. 5, č. 217, s. 7.

Stal se prvním ředitelem železnobrodské sklářské školy, z místa musel v roce 1948 odejít.⁴²² Několik let ještě působil na šperkařské škole v Turnově.⁴²³ V letech 1934 - 1948 předsedal Muzejnímu spolku v Železném Brodě.⁴²⁴

Vytvořil velký počet návrhů na užitkové i reprezentační sklo, návrhy na fontány i skleněné stěny. Projektovat také stavby rodinných domků a úpravy interiéru v Železném Brodě, Turnově i jinde. Napsal a publikoval řadu odborných článků o skle. Organizačně připravil osmnáct železnobrodských sklářských výstav.⁴²⁵ V letech 1924 - 1967 vystavoval ve čtyřiačtyřiceti zemích. V Paříži získal druhou a třetí cenu, diplom a stříbrnou medaili, stejně jako na triennale v Miláně.

Zemřel 4. listopadu 1980 ve svých třiaosmdesáti letech.⁴²⁶

13.3. František Sochor (1910 - 1981)

Pracoval jako učitel. Jeden rok (*dle Inventáře v SOkA v Jablonci nad Nisou dva roky*) dokonce vyučoval děti českých horníků v Belgii, pak nějaký čas učil ve Smržovce. V říjnu 1938 se přestěhoval zpět do Železného Brodu.⁴²⁷

Narodil se 2. dubna v rodině železnobrodského obuvníka na Malém náměstí. Otec mu zemřel ve velmi mladém věku, zůstal tak sám s matkou. V letech 1921 - 1929 studoval na reálném gymnáziu v Liberci, pedagogické vzdělání si dodělal později. Měl státnice z německého a francouzského jazyka.⁴²⁸ V Železném Brodě střídavě vyučoval na obou školách, chlapecké i dívčí. Vyučoval především český jazyk a dějepis.⁴²⁹

Hluboce se věnoval historii Železnobrodka,⁴³⁰ postupně se stal archivářem, spoluzakladatelem muzea i pisatelem městské kroniky,⁴³¹ kterou vedl v letech 1947 - 1967.⁴³²

⁴²² Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1997*, s. 390.

⁴²³ Ředitel první sklářské školy s vyučovacím jazykem českým, *K stému výročí narozenin výtvarníka, malíře a architekta Aloise Meteláka*, Deník Jablonecka, roč. 5, č. 217, s. 7.

⁴²⁴ SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*, inv. č. 1 Kniha zápisů o schůzích, ev. č. 1.

⁴²⁵ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1997*, s. 390.

⁴²⁶ Ředitel první sklářské školy s vyučovacím jazykem českým, *K stému výročí narozenin výtvarníka, malíře a architekta Aloise Meteláka*, Deník Jablonecka, roč. 5, č. 217, s. 7.

⁴²⁷ Jana SCHEYBALOVÁ – Josef V. SCHEYBAL, *Krajem skla a bižuterie*, s. 185.

⁴²⁸ SOkA Jablonec n. Nisou, *Inventář k fondu NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, s. 1.

⁴²⁹ Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na učitele Františka Sochora*, Železnobrodský zpravodaj, 2010, č. 4, s. 33.

⁴³⁰ Jana SCHEYBALOVÁ – Josef V. SCHEYBAL, *Krajem skla a bižuterie*, s. 185.

⁴³¹ Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na učitele Františka Sochora*, Železnobrodský zpravodaj, 2010, č. 4, s. 33.

⁴³² Městský úřad v Železném Brodě, *Kroniky města v letech 1947-1967*.

Jeho práce pro město byla násilně přerušena v roce 1968.⁴³³ Byl členem mnoha spolků, psal kroniku Sokola nebo divadelního spolku Tyl, kde působil i jako herec.⁴³⁴

Vedl Městské muzeum, spravoval městský archiv, publikoval v časopise „Beseda“ a „Týden horských okresů“. V čele muzea s přestávkami stál do roku 1970, kdy odešel do penze.⁴³⁵

Spolupracoval s Ústavem pro jazyk český, Akademií věd v Praze a s různými archivy po celých Čechách. Sbíral lidové zvyky, písně, dětské hry, pověsti, nářečí aj. Od roku 1971 vycházela v Železnobrodském zpravodaji na pokračování první souhrnná historie Železného Brodu nazvaná „Železnobrodské letopisy“. Vyšel však jen první díl, další vydávání bylo zastaveno v roce 1974.⁴³⁶

Pro své čtyři děti sepsal šestidílnou kroniku Sochorova rodu, která se zabývá událostmi od 17. století, ale i událostmi města v letech 1910 - 1956. Dílo nestihl dokončit.⁴³⁷

Žáky vychovával k lásce k vlasti, k rodnému městu a jeho historii. Na škole založil recitační, pěvecký i taneční kroužek, s dětmi vydával školní časopis. Učitel to byl přísný, ale také naučil.

Zemřel 29. ledna 1981, je pochován na železnobrodském hřbitově.⁴³⁸

13.4. PhDr. Josef Václav Scheybal (1928 - 2001)

Byl malíř, kreslíř, dokumentátor, sběratel,⁴³⁹ etnograf a historik umění, který vydal několik knih o lidové architektuře v kraji.⁴⁴⁰

Narodil se 31. prosince v Kristiánově u Frýdlantu v Jizerských horách. Po zabrání Sudet s rodiči odešel do Turnova. Po válce jeho otec pracoval jako správce na zámku Sychrov a byl to on, kdo přivedl J. V. Scheybala k dokumentování a záchraně lidových staveb.

⁴³³ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 1991*, s. 9.

⁴³⁴ Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na učitele Františka Sochora*, Železnobrodský zpravodaj, 2010, č. 4, s. 33.

⁴³⁵ Jana SCHEYBALOVÁ - Josef V. SCHEYBAL, *Krajem skla a bižuterie*, s. 185.

⁴³⁶ Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na učitele Františka Sochora*, Železnobrodský zpravodaj, 2010, č. 4, s. 33-34.

⁴³⁷ SOkA Jablonec n. Nisou, *Inventář k fondu NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, s. 2.

⁴³⁸ Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na učitele Františka Sochora*, Železnobrodský zpravodaj, 2010, č. 4, s. 33-34.

⁴³⁹ Muzeum Českého ráje v Turnově, *Josef Václav Scheybal 31. 12. 1928 – 27. 9. 2001, malíř, kreslíř, dokumentátor a sběratel*, s. 2.

⁴⁴⁰ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2001*, s. 175.

Po ukončení gymnázia, těsně po konci války, studoval na Filozofické fakultě Karlovy univerzity národopis. Navštěvoval přednášky a semináře historiků umění Matějčka, Pečírky, etnografů Chotka, Stránské nebo Pražáka.

V roce 1952 se vrátil na Sychrov a pokračoval v mapování terénního výzkumu. Jeho disertační práce se zabývala srovnáním lidových staveb na Frýdlantsku se stavbami v oblasti Českého ráje. Kreslil akvarelem, kvašem, tužkou, perem i uhlím.

Zaměřil se především na umění severovýchodních Čech. Publikoval v sbornících a časopisech, např. v Českém lidu či v Československé etnografii. Obohatil mnoho kolektivních prací, např. publikaci „Památky Jablonecka“.⁴⁴¹

Již za studií byl zaměstnán Státním památkovým úřadem v Praze,⁴⁴² od roku 1965 působil v muzejnictví. V Severočeském muzeu v Liberci se jako vedoucí odborného oddělení a etnograf zapojil do budování sbírkových fondů. Dle jeho scénářů vznikaly výstavy a expozice i v ostatních muzeích prezentující lidovou kulturu regionu severovýchodních Čech.⁴⁴³

Se svou manželkou naposledy vydal publikaci „Krajem skla a bižuterie“.⁴⁴⁴ Vytvořil na dvacet knižních titulů, bezpočet odborných článků a tisíce národopisných kreseb⁴⁴⁵ - namátkou díla „Lidová zástavba v chráněných územích severočeského pohraničí“ (1979), „Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v severních Čechách“ (1985), „Lidový кроj v Podještědí“ (1982), „Senzace pěti století v kramářské písni“ (1990).⁴⁴⁶

V národopisné expozici na Bělišti je vystaveno několik jeho kreseb starých chalup, zděných domů, Božích muk aj., které muzeu daroval.

Po dlouhé nemoci zemřel 28. září 2001.⁴⁴⁷

⁴⁴¹ Muzeum Českého ráje v Turnově, *Josef Václav Scheybal, 31. 12. 1928 - 27. 9. 2001, malíř, kreslíř, dokumentátor a sběratel*, s.2-4.

⁴⁴² Bohunka KRÁMSKÁ, *Vědec, etnograf, historik umění, malíř a kreslíř PhDr. Josef V. Scheybal (1928 - 2001), (k nedožitým 73. narozeninám)*, In: Sborník Severočeského muzea, Historia 12, s. 39.

⁴⁴³ Muzeum Českého ráje v Turnově, *Josef Václav Scheybal, 31. 12. 1928 - 27. 9. 2001, malíř, kreslíř, dokumentátor a sběratel*, s. 4.

⁴⁴⁴ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2001*, s. 175.

⁴⁴⁵ Bohunka KRÁMSKÁ, *Vědec, etnograf, historik umění, malíř a kreslíř PhDr. Josef V. Scheybal (1928 - 2001), (k nedožitým 73. narozeninám)*, In: Sborník Severočeského muzea, Historia 12, s. 39.

⁴⁴⁶ Bohunka KRÁMSKÁ, *K nedožitým 73. narozeninám etnografa PhDr. Josefa V. Scheybala*, In: Fontes Nissae, sv. III, 2002, s. 226.

⁴⁴⁷ Městský úřad v Železném Brodě, *Kronika města rok 2001*, s. 175.

13.5. Jaroslava Jelínková (1941)

Narodila se v Prostějově, vystudovala střední ekonomickou školu v Turnově. Před nástupem v muzeu pracovala ve sklářském průmyslu v Líšném, kde vytvářela normy. V roce 1973 se přestěhovala do Železného Brodu a od září 1974 nastoupila jako pracovnice do Národopisného muzea horního Pojizeří. V letech 1980 - 2002 byla ředitelkou této instituce.

Nemá vystudovanou žádnou vysokou školu, o to bylo její působení těžší. Mnoho věcí musela nastudovat a dohnat, jak sama říká - byla to škola života, naučit se rozpoznávat např. značky porcelánu nebo vytvořit dějovou linii předmětů.

Za jejího vedení se změnilo zaměření i název muzea (Městské muzeum v Železném Brodě). Napsala scénáře a libreta k současným dvěma stálým expozicím muzea a mnoho dalších k menším výstavkám. Ještě měla v plánu dokončit sklářskou expozici, chtěla v místnosti nechat vystavět napodobeninu sklářské pece a zakomponovat do děje některé stroje a nástroje. Nemoc a následný odchod do důchodu jí v tom však zabránily.

Téměř každý měsíc psala do Kalendáře akcí v Železném Brodě o tom, co se v muzeu připravuje.⁴⁴⁸

⁴⁴⁸ Na základě rozhovoru s J. Jelínkovou [2011-04-06].

14. Závěr

Největším přínosem této práce je sepsání uceleného díla zabývajícího se vývojem muzea od jeho počátků, tedy od 70. let 19. století po současnost (data jsou zpracována k roku 2010). Práce je doplněna o tabulku vykazující návštěvnost muzea a jím pořádaných akcí, a o fotografie expozic, města i muzea v minulosti se srovnáním ke stavu současnému.

Železnobrodské muzeum je dnes, jak už z názvu vyplývá, muzeem městským, regionálního typu. Jeho dokumentace sklářské výroby na Železnobrodsku však převyšuje rámec městského muzea a sklářská expozice se zde udržela, i když se v nedalekém Jablonci nad Nisou nachází muzeum na sklo přímo zaměřené - Muzeum skla a bižuterie.

Vznik a vývoj tohoto muzea není nijak odlišný od všeobecného vývoje českého muzejnictví. Železnobrodské Společenstvo se snažilo zachránit cechovní památky poté, co v roce 1865 vešel v platnost zákon, který zrušil živnostenské cechy. Později se jejich záměr sbírkotvorné činnosti přesunul i na památky architektonické. Další vývoj ovlivnila Národopisná výstava československá konaná v Praze v r. 1895, kdy se začaly více sbírat věci zachycující život českého lidu - nábytek, ošacení, kroje, nářadí, náčiní aj. Po ukončení výstavy z navrácených předmětů vzniklo malé muzeum.

Od poloviny 30. let do druhé poloviny 50. let 20. století bylo muzeum ovlivňováno a spravováno Muzejním spolkem v Železném Brodě, který vznikl na popud Svazu českých (původně československých) muzeí. Svaz uspořádal činnost všech členských muzeí a kontroloval jejich péči o sbírky. Po Druhé světové války došlo k vydání publikace J. F. Svobody „Zásady českého muzejnictví“, která muzeím pomohla ve správě, v evidování a inventarizaci sbírek, v rozlišování předmětů, ve vytváření archivu a knihovny, v ochraně sbírek apod. Není důvod se domnívat, že se těmito směrnici neřídilo i muzeum železnobrodské.

V roce 1968 se změnila specializace muzea na národopis oblasti horního Pojizeří. V 70. letech se hledala obecně nová náplň muzeí v rámci vytvoření muzejní sítě. Za úspěch však můžeme považovat, že se takto malé, původně městské, muzeum dostalo do III. kategorie typu muzeí (krajská muzea), nikoliv jak by se očekávala kategorie IV. (místní muzea).

V 90. letech se zaměření muzea opět vrátilo k oživení vlastní historie města, i když

především v národopisné expozici zůstává více exponátů, které zdůrazňují region. V posledním desetiletí se činnost muzea zaměřila i na staré tradice, které podporují konanými akcemi pro veřejnost především v areálu Běliště - např. Velikonoční jarmark, pálení čarodějnic nebo Vánoční trhy.

15. Seznam zkratek

a. s. – akciová společnost

aj. – a jiné

apod. – a podobně

arch. – architekt

CES – Centrální evidence sbírek

č. – číslo

čj. – číslo jednací

čp. – číslo popisné

ČSR – Československá republika

Dr. – Doktor

Ing. – inženýr

Kč – Korun českých

Kčs – Korun československých

KNV – Krajský národní výbor

KSČ – Komunistická strana československá

MěNV – Městský národní výbor

Mgr. – magistr, magistra

n. – nad

NAD – Národní archivní dědictví

např. – například

n. p. – národní podnik

MNV – Místní národní výbor

MÚ – Městský úřad

odst. – odstavec

ONV – Okresní národní výbor

p. – pan

pí. – paní

pozn. – poznámka

prof. – profesor

r. – rok, roku

roz. – rozená

s. r. o. – společnost s ručením omezeným

Sb. – Sbírký

SOkA – Státní okresní archiv

SUPŠ – Střední uměleckoprůmyslová škola

SUPŠS – Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská

sv. – svatý, svatá

tzv. – takzvaný

UPŠ – Umělecko-průmyslová škola (v Praze)

VŠUP – Vysoká škola uměleckoprůmyslová (v Praze)

16. Zdroje

16.1. Prameny

Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 1980-2000*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Korespondence 2001-2009*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 1*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Přírůstkový inventář č. 2*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Kniha přírůstků č. 3*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Statuta, organizační řády, dokumentace k Bělišti*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Zřizovací listina příspěvkové organizace města Železného Brodu s názvem Městské muzeum v Železném Brodě*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Dodatek č. 1 ke Zřizovací listině příspěvkové organizace Městské muzeum v Železném Brodě, IČ 43257283*.

Městský úřad v Železném Brodě, František SOCHOR, *Kronika města v letech 1950-1957*.

Městský úřad v Železném Brodě, František SOCHOR, *Kronika města v letech 1958-1967*.

Městský úřad v Železném Brodě, Jiří ULLRICH, *Kronika města v letech 1981-1984*.

Městský úřad v Železném Brodě, Jiří ULLRICH, *Kronika města v letech 1985-1987*.

Městský úřad v Železném Brodě, Jiří ULLRICH, *Kronika města v letech 1988-1991*.

Městský úřad v Železném Brodě, Eva VOZKOVÁ, *Kronika města v letech 1991-1998*.

Městský úřad v Železném Brodě, Eva VOZKOVÁ, *Kronika města v letech 1999-2006*.

Městský úřad v Železném Brodě, Eva VOZKOVÁ, *Kronika města v letech 2007-2009*.

Muzeum Českého ráje v Turnově, A 79/1 *Muzeum Železný Brod*.

Muzeum Českého ráje v Turnově, *Železný Brod, Národopisné muzeum horního Pojizeří - Lidové umění a řemesla - Koncept scénáře 1967*.

Národopisné muzeum v Praze, *Záznam předmětů Národopisné výstavy československé v Praze r. 1895, č. 334-337*.

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 461 Muzejní spolek Železný Brod*.

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 798 Spořitelna Železný Brod.*

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 859 Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská Železný Brod.*

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod.*

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 964 Vaníček Vilém, Ing. - osobní fond Navarov.*

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 965 Fišer Michael Antonín - osobní fond Železný Brod.*

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 966 Hruška P. Otakar - osobní fond Železný Brod.*

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 975 Drbohlav Josef - osobní fond Železný Brod.*

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 1073 Městský národní výbor Železný Brod.*

16.2. Literatura

Národopisná výstava československá, Praha 190?.

Muzeum Českého ráje v Turnově, *Josef Václav Scheybal, 31. 12. 1928 – 27. 9. 2001, malíř, kreslíř, dokumentátor a sběratel*, Turnov 2008.

Milena KLASOVÁ, *Stanislav Libenský, Jaroslava Brychtová*, Praha 2002.

Jiří NEÚSTUPNÝ - Karel TUČEK, *Evidence musejních sbírek*, Praha 1954.

Jana SCHEYBALOVÁ - Josef V. SCHEYBAL, *Krajem skla a bižuterie*, Železný Brod 1998.

Jana SCHEYBALOVÁ - Josef V. SCHEYBAL, *Umění lidových tesařů, kameníků a sochařů v Severních Čechách*, Ústí nad Labem 1985.

J. F. SVOBODA, *Zásady českého muzejnictví*, Praha 1949.

Jiří ŠPÉT, *Muzea ve vývoji společnosti a národní kultury*, Praha 1979.

Jiří ULLRICH, *Železnobrodská historie 1501-1991*, Železný Brod 1991.

16.3. Články

Ředitel první sklářské školy s vyučovacím jazykem českým, K stému výročí narozenin výtvarníka, malíře a architekta Aloise Meteláka, Deník Jablonecka: Severočeské noviny, 16.09.1997, roč. 5, č. 217, s. 7.

Petr BRESTOVANSKÝ, *Archeologická sbírka Muzea horního Pojizeří v Železném Brodě*, In: Archeologie Libereckého kraje, sv. I, 1998, s. 153-166.

Petra HEJRALOVÁ, *Muzejní spolek v Železném Brodě 1934-1957*, In: *Fontes Nissae*, sv. VII, 2006, s. 61-77.

Bohunka KRÁMSKÁ, *K nedožitým 73. narozeninám etnografa PhDr. Josefa V. Scheybala*, In: *Fontes Nissae*, sv. III, 2002, s. 225-227.

Bohunka KRÁMSKÁ, *Vědec, etnograf, historik umění, malíř a kreslíř PhDr. Josef V. Scheybal (1928-2001), (k nedožitým 73. narozeninám)*, In: *Sborník Severočeského muzea, Historia* 12, s. 39-40.

Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na profesora Stanislava Libenského*, *Železnobrodský zpravodaj*, 2002, č. 4, s. 4-5.

Eva VOZKOVÁ, *Vzpomínka na učitele Františka Sochora*, *Železnobrodský zpravodaj*, 2010, č. 4, s. 33-34.

16.4. Internetové zdroje

Galerie Pokorná, [online], [cit. 2011-04-15].

Dostupnost na WWW: <<http://www.galeriepokorna.cz/libry.htm>>.

Lex DATA C. H. BECK, [online], [cit. 2011-04-04].

Dostupnost na WWW:

<http://lexdata.abcsys.cz/lexdata/sb_free.nsf/c12571cc00341df10000000000000000/c12571cc00341df1c12566d40071d8f5?OpenDocument>.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2004*, [online], [cit. 2011-03-12].

Dostupnost na WWW: <<http://www.zeleznybrod.cz/volnycas/muzeum-vyrocn/>>.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2005*, [online], [cit. 2011-03-12].

Dostupnost na WWW: <<http://www.zeleznybrod.cz/volnycas/muzeum-vyrocn/>>.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2006*, [online], [cit. 2011-03-12].

Dostupnost na WWW: <<http://www.zeleznybrod.cz/volnycas/muzeum-vyrocn/>>.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2007*, [online], [cit. 2011-03-12].

Dostupnost na WWW: <<http://www.zeleznybrod.cz/volnycas/muzeum-vyrocn/>>.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2008*, [online], [cit. 2011-03-12].

Dostupnost na WWW: <<http://www.zeleznybrod.cz/volnycas/muzeum-vyrocn/>>.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zpráva za rok 2009*, [online], [cit. 2011-03-12].

Dostupnost na WWW: <<http://www.zeleznybrod.cz/volnycas/muzeum-vyrocn/>>.

Ministerstvo kultury České republiky, [online], [cit. 2011-04-04].

Dostupnost na WWW: <<http://www.mkcr.cz/scripts/detail.php?id=806>>.

Ministerstvo kultury České republiky, Centrální evidence sbírek, [online], [cit. 2011-04-24]. Dostupnost na WWW: <<http://ces.mkcr.cz/cz/sb.php?evc=M%AEB/002-04-18/085002>>.

Pražský hrad, [online], [cit. 2011-04-15]. Dostupnost na WWW: <<http://www.hrad.cz/cs/ceska-republika/statni-vyznamenani/medaile-za-zasluchy/seznam-vyznamenanych.shtml>>

Střední uměleckoprůmyslová škola sklářská v Železném Brodě, [online], [cit. 2011-03-25]. Dostupnost na WWW: <<http://www.supss.cz>>.

16.5. Orální zdroje

Konzultace s Mgr. Petrou Hejralovou.

Rozhovor s Jaroslavou Jelínkovou [2011-04-06].

17. Seznam příloh

17.1. Příloha A - Návštěvnost muzea

17.2. Příloha B – Fotografická dokumentace

Fotografie 1 a - d: Ukázka dokumentace seznamu předmětů zapůjčených na Národopisnou výstavu československou konanou v roce 1895

Fotografie 2: Železný Brod v roce 1930, v popředí sklářská škola

Fotografie 3: Současný vzhled centra města

Fotografie 4: Stará železnobrodská radnice v letech 1670 - 1890

Fotografie 5: Radnice města

Fotografie 6: Sklářská škola v roce 1926

Fotografie 7: Hostinec U Koníčka v roce 1917

Fotografie 8: Dnes autobusové nádraží

Fotografie 9: Sokolovna se sochou Tomáše G. Masaryka

Fotografie 10: Kostel svatého Jakuba Většího s dřevěnou zvonici

Fotografie 11: Riegrovo náměstí v roce 1926

Fotografie 12: Současný vzhled Náměstí 3. května

Fotografie 13: Budova Spořitelny postavená v roce 1936

Fotografie 14: Městské muzeum v Železném Brodě

Fotografie 15: Slavnostní otevření tzv. Hruškova muzea v roce 1937

Fotografie 16: Výstavní místnost Hruškova muzea v prvním patře

Fotografie 17: Výstavní místnost Hruškova muzea v prvním patře

Fotografie 18: Výstavní místnost Hruškova muzea ve druhém patře

Fotografie 19: Výstavní místnost Hruškova muzea ve druhém patře

Fotografie 20: Výstavní místnost Hruškova muzea ve druhém patře

Fotografie 21: Obálka Muzejního spolku

Fotografie 22: Hlavička dopisního papíru Muzejního spolku

Fotografie 23: Náměstí - hotel Cristal, Daníčková drogerie a bývalý okresní soud

Fotografie 24: Hotel Cristal a nákupní středisko dnes

Fotografie 25: Návrh Františka Sochora na rozmístění muzea v budově bývalého okresního soudu

Fotografie 26: Národopisná expozice z roku 1968

Fotografie 27: Národopisná expozice z roku 1968, v popředí roubenky vytvořené Janem Maryškou

Fotografie 28 a - b: Paříkovsko - Šilhánovsko, zbouráno v roce 1987

Fotografie 29: Dnešní pohled k bývalému Paříkovsku; po levé straně bývalá chlapecká škola, dnes budova B Městského úřadu v Železném Brodě

Fotografie 30: Návrh nového uspořádání náměstí od Miroslava Hrachy

Fotografie 31: Plánek cesty z náměstí na Běliště

Fotografie 32: Sklářská expozice - sklářská světnice z poloviny 19. století

Fotografie 33: Sklářská expozice - sál věnovaný výrobcům a vývozcům 20. a 40. let 20. století

Fotografie 34: Sklářská expozice - výstava Stanislava Libenského a Jaroslavy Brychtové

Fotografie 35: Objekt Běliště čp. 57

Fotografie 36: Národopisná expozice - karetní stolek, autorem vyřezávaných židlí je hostinský Ceé

Fotografie 37: Národopisná expozice - školní třída z počátku 20. století

Fotografie 38: Národopisná expozice - ševcovský kout

Fotografie 39: Národopisná expozice - pekařský krámek

Fotografie 40: Národopisná expozice - světnice

Fotografie 41: Národopisná expozice - dřevěné modely J. Maryšky - šatlava, stará radnice, Fišerovsko, Šefrovsko a Hlubučkovsko

Fotografie 42: Národopisná expozice - dřevěné modely J. Maryšky - hostinec U Slunce, Hádkovsko, Šicovsko, Matěchovsko, Těšínsko, Klemencovsko, Vítovsko

Fotografie 43: Národopisná expozice - dřevěné modely J. Maryšky - Grosmanovsko, Radovsko, Hilgrovsko

Fotografie 44: Vstupenky do expozic ve formátu pohlednic

17.1. Příloha A - Návštěvnost muzea

Rok	Návštěvnost muzea	Návštěvnost akcí
1968 (polovina roku)	4 055	-
1969	8 208	-
1981	8 195 (pokles asi o 644)	-
1982	8 674	-
1983	9 775	-
1984	asi 10 875	-
1985	průměrně 10 000	-
1986	9 997	-
1987	10 113	-
1988	10 411	-
1989	9034	-
1990	6 579	-
1991	3 963	-
1992	3 754	-
1993 (do konce září)	2 359	-
1994	3 026	-
1995	2 812	-
1996	1 993	-
1997	2 479	-
1998	3 907	-
1999	3 889	-
2001 (květen-srpen)	2513	-
2004	4 796	-
2005	5 261	1 418
2006	5 322	1816
2007	6 408	1854
2008	5 673	2 385
2009	4 930	2 308

449

Po roce 1989 muzeum zaznamenalo značný úbytek návštěvníků, což zapříčinila hlavně skutečnost, že muzeum přestalo organizovaně navštěvovat žactvo a studentstvo v rámci školní výuky. Navíc byla expozice již značně zastaralá a málo propagovaná.

Návštěvnost začala mírně stoupat po otevření dvou nových expozic v roce 1998. Díky akcím pořádaným muzeem počet návštěvníků stoupá, ale můžeme si všimnout, že počet zájemců o shlédnutí expozic opět ubývá.

⁴⁴⁹ Údaje čerpané z:

SOkA Jablonec nad Nisou, *NAD 963 Sochor František - osobní fond Železný Brod*, inv. č. 110-111 Muzeum Železný Brod, ev. č. 7, Zpráva o činnosti muzea pro školskou komisi MěNV v Železném Brodě 12. 12. 1970. Městský úřad v Železném Brodě, *Kroniky města 1981 - 1993, 2001*.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Zprávy o činnosti muzea, smlouvy a další agenda*, Výkazy MK ČSR o muzeu za rok, Struktura sbírkových fondů, 1989 - 1999.

Městské muzeum v Železném Brodě, *Výroční zprávy Městského muzea v Železném Brodě 2004 - 2009*.